

Előfizetési ár: helyben 4 frt. 50 kr., egész év 9 frt. edéken félév 5 frt. egész év 10 frt. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetések bérmentesen küldendők. Hirdetések közöltetnek soronként 14 újkért.

Megjelenik minden vasárnap. Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottyauteza 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Negyedik évfolyam.

Szerkesztik: **dr. Markusovszky Lajos** és **dr. Poor Iore.** Kiadja: **Müller Emil.**

Tartalom: Adatok a villamfolyamok hasonlóságához physikai és orvosi tekintetben. Dr. Frommhold-tól. — Magángyakorlat. Koponyán átható seb agyroncsolással és agyvesztéssel — agytályog — gyógyulás. Mr. Saary A. — Lapszemle. A düllmirigy túltengése angol írók szerint. — Kőszvényes húgyhólyaglob. — Apróbb szemelvények.
Tárca: Orvosi pályakérdéseink ügyében. — Fogházaink ét- és életrendje. — Budapesti orvosgyűlés ápril 28-ki r. gyűlése. — Vidéki levelezés. — Vegyesek — Pályázatok. — Hirdetések.

ADATOK A VILLAMFOLYAMOK hasonlóságához physikai és orvosi tekintetben.

Dr. Frommhold-tól.

Azt, hogy a galván-villamos bevezetési készülék (Inductions-Vorrichtung) elsőd folyamata hasonló a dörzs-villamosság tevő folyamával, — a delej-villamos forgógép bevezetett mennyiségi folyamával, — s végre a folytonos állandó folyam elemeinek térnagyságával (Flächenraum), — a villamosságról író szerzők egyikénél sem találjuk följegyezve, s az még is physikailag ép oly érdekes, mint a physikai gyógytanra nézve figyelemre méltó tünemény.

Arra, hogy e hasonlóságot, mely orvosi jelentőségét a kórok, például minden fokú csúzok irányában folyton megtartja, szembetünövé tessük, természetesen mind a négy berz-tényező fölött egyidejűleg kell rendelkezhetnünk.

Az analogia minél gyorsabb kitalálására szükséges, hogy egyúttal tekintettel legyünk a másod-folyam egyenletességére (Gleichmässigkeit) a nemleges dörzs-villamossággal, továbbá a delej-villamos forgógép belterji (hatályosság, Intensitätsstrom) folyamával, végre egy sok elemű teleppel (Batterie von vielzähligen Elementen), tehát a folytonos folyam belterjével, melyek összesen ismét az ellenkező oldalt képviselik s kiváltan a mozdidegekre (motorische Nerven) hatnak.

Physikai tulajdonságaik.

Az elsőd folyam viszonyítva a bevezetett folyamhoz mindig vastag elszigetelt réz sodronyban fut le rövidebb úton, az elemben kifejlett galvanismus egész mennyiségével, aránylag feszülés nélkül.

Hogy a mindig viszonylagos mennyiséget láthatóvá tegyük, a vezető ércz-zsineg vagy rézsodronyok helyett előbb izzított (durchgeglüht) vassodronyot kell illesztenünk, aztán egyikét vagy másikat nyugodtan hagyva, ezt a másikkal időszakonként érintenünk, midőn is a két sodrony érülési pontján az érintés pillanatában kicsinyben oly lövelő szikra fog

támadni, milyent a fehérre izzított vas nagyban szokott szórni, midőn azt pörölylyel az ülön verik. — Ezen szórt szikra jellegző azon villamos készülékekre nézve, hol a folyam a mennyiséget képviseli, s azt, hogy ha az apparatus nem fölötté gyöngé, ottan mindenkor meg is fogjuk találni. A folyam rövidsége miatt túlradó (überwiegend) berz-mennyiség az, mit ezen átugró szikrák jellegzenek.

Hogy ha valamely üveg dörzsgépnek egyszerűen átesapó (überschlagend) szikráját megszakasztjuk, akkor a tevő folyamában ugyanazon tüneményt ismételve látjuk és pedig a következő módon. Az elszigetelt szikracsaló (Funkenzieher), mely nagyobb területű sárga réz golyót képez, lefolytában fehérre előbb izzított vas sodronyba megy át. (Vas sodrony e kísérletnél azért teszem eléje minden más érczsodronynak — mely különben szintén használható — mivel a szikraszórást legszebben tünteti föl.) A szikracsaló ezen sodronyújtványával állandó érülésben, de keresztbe téve hagyunk egy másik vas sodronyot, mit tetszésünk szerint vagy kezünkbe veszünk, vagy bárhová elvonólag elhelyezünk. Midőn a gépet tevékenységbe hozzuk s a tevő villamszikra a szikravonóra átesap, a két vas sodrony érülési pontján ugyanazon tüneményt, ugyanazon szikrát veszszük észre mit galván-villamos elsőd folyamánál, minthogy itt is a villamosság mennyisége működik. — A nemleges vagyis a belterji (hatályos, Intensitätsfunke) szikra e tüneményt nem hozza elő, s rendesen csak egyszerű, mindig fehér szikra jelöli e helyen az átesapó villamosságot.

Ugyanezen tünemény s ugyanoly fényesen mint a dörzsgépen, látható a delej-villamos forgógépnél is, és pedig akkor, midőn a mennyiségi folyamot indítjuk meg, a vastag sodronnyal körülfont orsónak (Spule) beillesztése által. Az eljárás ugyanaz mit a galván-villamos bevezető készüléknél használtunk; ez is a kerék forgatásánál szikrát fog szórni, jelül ezen villamáramlások physikai hasonlóságának.

Végre a folytonos folyamot illetőleg a hasonlóság következő eljárás által lesz szembetünövé.

Mennyiségileg kitünő folytonos folyam előállítására az elemeknek nem szabad soknak lenniök, de



lapjaiknak nagy területtel kell birniok. Sok apró elem, miknek lapösszege egyenlő marad, hatályos (intens) folyamot idézne elő, melynek belterje azon arányban növekszik, a mint egyenlő lapösszeg (Flächensumme) mellett a kis elemek száma szaporodik. Mindamellet nem lehet ott hol több elem összeállításáról van szó, a mennyiséget és hatályosságot közelítve tüzetesen egymástól elválasztani. A folytonos állandó folyamok ezen két viszonya a gyakorlatban csaknem mint az egyik vagy másik tulajdon túlnyomósága lép föl.

Midőn nagy mennyiséggel szándékunk működni a nélkül hogy a folyam hatályosságát tekintetbe vesszünk, nem szabad az elemeket egy lánczba zárunk, hanem a hasonnevű sarkokat kell egymással összekötünk, s a lapok terjedelmét minél nagyobbra szabunk.

Midőn ellenben hatályos folyamot akarunk előidézni, az elemeket egy lánczba kell zárunk, azaz a különnevű sarkokat egymással összekötünk. A lapok nagysága itt csak alárendelt jelentőséggel bír s végpontjaik ez esetben az elemek számához egyenes arányban álló hatályosságú folyamot fognak szolgáltatni. — Természetesen szükséges, hogy az elemek és összekötöttéik tiszták legyenek s az alkalmazott folyadékok is ne legyenek elhasználva, hanem frissek vagy megújítottak.

Ha mennyiséget képviselő folyamnál a sodronyok végei ideiglenes érülésbe hozatnak, itt is a jellegző szikraszórást láthatni. Ezen szép physikai tümeny ennél fogva a gyógyezelokra szükséges villamtenyezők minden mennyiségi képviselőinél határozottan jelentkeznek, s mutatja egyszersmind egymással hasonlóságát azon erőknél, melyek orvosi alkalmazásnál ismételve láthatók.

Orvos-gyógytani viszonyaik.

Valamint physikailag a villamosság különböző tényezői egymáshoz hasonlóak, úgy orvosi tekintetben is hasonlósággal bírnak azon hatályra nézve, mit az ideg- és izomrendszer működései zavaránál gyakorolnak, s ha e hatásban némileg el is térnek egymástól, az csak alakjuk különbsége és nem lényegök által tételeztetik föl.

Az összes villamosság mennyiségi behatásának az idegek érző szálai — az érzés köre — felelnek meg, s e hatást semmi kórnál nem láthatni jobban és világosabban mint csúznál — rheuma —, kezdve a legcsekélyebb kellemetlen érzésen, mely a légvonal által föl szabadult (?) villamosság s ennek következtében megzavart idegműködésnél fogva — mint futó csúzos fájdalom jelenik meg, — föl egészen a csúzos zsugorodások, hűdések és a legkeményebb zsábáig. Ezen kölcsönös hatás tény, mely minden észlelők constatairozta számos tapasztalaton alapszik.

A hasonlóság gyógytani oldala még következő támpontokat szolgáltat :

A dörzs-villamossági folyamnak minden kétség kívül van hatása, midőn például meghülés után, a háromosztatu ideg (trigemínus) ágai csúzos fájda-

lomtól lepetnek meg; ugyanazon módon hat ugyanezen folyam erősebb, a zsábát megközelítő csúzos fájdalomnál, s hat a legtisztább zsábanemeknél (Algien) is, hol biztosabb szert alig fogunk találni ezen folyamnál, melyet ily esetben néhányszor, napjában 5—8 percig kell alkalmaznunk, — a mint ezt már 1841-ben a magyar orvosok és természetvizsgálók pesti gyűlése alkalmával a villamosság gyógyerejéről szóló értekezésemben közöltem. Sajátságos hogy engem gyógyeljárásomban hasonló eseteknél ezen folyam soha cserben nem hagyott, s hol alkalmazását tökéletes gyógyulás nem is követte, mi mégis rendszeren és rövid idő alatt megtörtént, ott legalább jelentékeny könnyebbülés állott be, — föltéve mindenkor azt, hogy torlódás vagy épen lobos állapot használatát nem ellengették.

Azonban a villamosság tana napjainkban már annyira gyarapodott, hogy más úton és más folyamokkal is ugyanazon célt, hasonló idő és ugyanoly biztossággal érhetni el.

Mindamellet úgy látszik, mintha a villamos áramlás ezen alakját csak ott kellene használni, hol fölszines idegek szenvednek, például szemgödörtáji, arcz, felső és alsó meder zsábáknál. E nézet mellett szól a gyakori és gyors gyógyulás.

Más mélyebben fekvő képletekben és bonyéokban fészkelő csúzos bántalmaknál, a dörzs-folyam csekély belterjénél fogva gyógyítólag kevesebbé hatni látszik, s jótékonyabbaknak bizonyulnak más folyamok, — a galvan-villamos inductio és a folytonos folyam.

A delej-villamos forgógép bevezetése, még akkor is ha a mennyiségi henger (Quantitäts-Rolle) beillesztetik, a fájdalom enyhítésére nem igen kedvezően hat, valószínűen azért, mert a villamfolyam ritkán, másodpercenként csak 4—8-szor szakittatik félbe. Csúzos izomzsugorodás — Contractur — ellenben befolyásának nehezen fog soká ellentállani. Itt már a delej-villamosság jelentékeny electro-lyticus hatása jön működésbe és számításba, mert tudva van, hogy egyenlő folyamernél a delejvillamos forgógépek vilambontó hatása a galvan-villamos bevezető készülékek erejét jóval felülmulja.

A forgó készület alkalmazásának aránylag szűk és korlátolt köre ezekből önkényt tűnik ki. E korlátoltságnál fogva a forgógép nem sokára és szinte általános az öntevékenységi galvan-villamos bevezető készülékek által kiszorított, ámbár tagadni nem lehet, hogy erős vilambontó tevékenységénél fogva, némely, ámbár ritkábban előforduló eseteknél előnyben fog mindenkor maradni.

A villamfolyamok analogiája vezérfonalán a galvan-villamos bevezető készülék elsőd folyamához értünk, mely hatását a szervezet mélyében fekvő részekre is gyakorolja, kivált akkor, ha folyamának középtől futó (centrifugal) irányát tartjuk meg. A hallászerv csúzos bántalmi s az őket gyakran kísérő nehéz hallás ezen folyam bevezetése által a kül füljáraton, alkalmilag gyorsan s meglehetősen biztossággal gyógyulnak meg. Minden e betegséggel orvoslás alá került beteg eddig zúgást érzett a fülében, mely gyak-

ran a fájdalom s néha a nehéz hallás csökkenését is közvetlenül előzte meg. — A fogfájást ezen folyam hasonlóképen néhány perc alatt szünteti meg, mit ismételve olyankor is tapasztaltam, midőn tetemes torlódások és daganat voltak jelen. Minthogy lehetlen a működésében zavart ideg villamfolyammali telítés és kiegyenlítés fokát azonnal eltalálni, s minthogy tanácsosabb inkább kelletinél kevesebbet mint többet tenni: azt vesszük észre, hogy a fogfájás könnyen s mintegy rohamonként visszatér, mely esetben a villamozást folytatni kell mindaddig, míg a rohamok mindinkább kisebbednek és gyöngülnek s a fogzsába elvégre tökéletesen megszűnik. — Meghűtésre a fájdalom ennek daczára akárhányszor visszatérhet.

Hasonló módon, de sokkal kevésbé gyors hatással használjuk sikeresen e folyamot a váll és karok csúzos bántalmainál. A fájdalom e képletekben hosszabb-rövidebb ideig ellentáll s két nap és hetek közt ingadozik, különösen hogy ha a vállizület tokszálaga (Kapsel) szolgál a baj fészkeül, midőn némely részek a csúz következtében talán már kiasztak (sclerosirt), a beteg kedvezőtlen égalji viszonyok közt él, s ezen betegség káros hatványainak, a szél- és légvonálnak folyton ki van téve. — Ugyanezen nehézségekkel találkozunk a czomb csúz-bántalmainál, a czomb és ül-ideg csúzos zsábáinál, hol a gyógyulás eszközlésére már kiható folyamokat kell alkalmaznunk.

A folytonos állandó folyam (contin. constanter Strom) hatása úgy mennyiségileg, mint belterjileg orvosi czélokra nézve kétség kívül a legfontosabb; ezen folyamok minden hasonló villamtenyezök közt a legnagyobb terjedelemben alkalmazhatók; de sok tekintetben a bevezetett folyamokkal is összevágunk ott, hol a különömmü hatásra van szükség, nevezetesen a villambontó tünetmények terén. Hatásaik, miket Remak katalytikusoknak tart s a bevezetett folyamokétól szorosán megkülönböztetni kíván, a természetben sokkal kevésbé vannak elkülönözve mint a kézikönyvekben, s katalytikus gyógyhatásokat bevezetett folyammal ép oly szépen, gyorsan és tudományilag érdekesen érhetni el mint a folytonossal; csak a hatás-fokra nézve különbözik lényegesen a két folyam egymástól. A folytonos állandó folyam mindig a túlnyomó s feltűnő azon vegybontó folyamatok által, miket a szerves részek szilárdítása és megömlesztése által szem elé lehet állítani.

A folytonos galván-folyamban a túlnyomó mennyiség hévfejlesztés által (Thermogenesis) tünteti ki hatását; de ezen tulajdona is az egyidejű belterjtől (Intensitas) függ, mely helyes mérték és számviszony mellett a lehető legnagyobb hév-hatást képes előidézni.

A folyam belterjének módosítása, mely nélkül semmi gyógytani alkalmazás nem képzelhető, Remak szerint csak az elemek száma által eszközöltek, s a folyam erejét úgy fejezzük ki, hogy: 20—30—40 stb elem volt működésben. De miután a horgany tisztán tartása, a sejtek kimosása, a szén változékony minősége, a sav töménységi foka vagy elhasználálása, a sóoldat tisztasága sat. a folyam erejére lényegesen hatnak: úgy a folyamerő meghatározásának

ezen alapját tudományosnak épen nem mondhatni, mely a szerzőre nézve is csak megközelítő értékkel bír, utánzóitól pedig alig is használható, miután ugyanazon elemszám a körülményekhez képest a legkülönbözőbb erejű folyamokat szolgáltatathatja.

Ellenben világos, hogy sokkal jobb tudományos alapon állunk, ha valamennyi elemet egy láncba fűzvé, ezen erős folyamot ellentállás közbeillesztése — tehát *reostat*-tal — tetszésünk szerint gyöngíthetjük s a folyamerő fokát az érintői tájoló delejtüje eltéréséről (Magnetnadel Tangentenbussole) mindenkor leolvashatjuk. Ugyanazon orvosra nézve ez alap eléggé biztos, ha ugyanazon műszerekkel működik; másnak az érintői tájolók érzékenységét csak össze kell hasonlítani és megállapítani.

De miután a folyamerők nem úgy viszonylanak, mint a delejtüeltérés fokai az érintői tájolón, hanem úgy mint szögleteiknek érintői (die Tangenten ihrer Winkel): könnyü leendő a táblázatokból szám szerint a folyam erejét mindenkor határozottan kifejezni. — Midőn pedig a folyam erejét épenesen és pontosan akarjuk megismerni, s azt ugyanazon pontossággal más, bárhol létező észlelővel közölni: akkor a physika mostani állásánál semmi sem biztosabb, mint ugyanazon időbeni mérése a durrlég (Knallgas) mennyiségének, mely a beillesztett vízbontó csőben bizonyos meghatározott időben fejlődött ki. — A durrlég-képződés terménye mindig egyenes arányban áll a folyam erejével.

Habár a folyamerőnek épenes meghatározása talán csak physikai czélokra is oly okvetlenül szükséges: a viszonzlagos megállapítás hiányát s az ellentállások be nem illesztését orvosi alkalmazásnál, mégis biztosságot veszélyeztető hibának kell tartanunk, mert oly orvos, ki csak az elemek száma által meghatározott folyamerővel működik, saját észleleteire nézve legföljebb is megközelítő arányt képes megnyerni.

MAGÁNGYAKORLAT.

Koponya agyghartyáin át az agyba beható roncsolt sérülés, agyállomány vesztéssel, — agytályog — teljes higógyulás.

Mr. Saary A. Duna-Vecsen.

Az orvosi-gyakorlat közmíveltség földének termékenyítésére, úgy az irodalom iránt érzett kötelezettség némi lerovására, napijegyzeteimből néhány köresetet kiszemeltem; ez esetek szerencsés lefolyásuknál fogva, a gyakorlatra sok érdekességet tanusítván, azért azokat in nucleo, a nyilvánosság elé bocsátani, kiváló föladatomná tűztem ki.

Gyógykezelésem alá tartozó D.-Vecse községben 1856-dik évi sept. 19-én egy a gyakorlatban csak ritkán mutatkozó koponya-agy sérülés fordult elő. E nap hajnalán N. J. földmíves fiu, szalmával rakott kocsin a tanyáról megindulván, ennek tetején mély álomba merült, a városba érve, a köcsi földü, és fejével egy mellette volt fagereblye fokába esett; fölkelés után, saját állítása szerint háromszor megbukott, sérülése nagyon vérzett, de különös fájdalmakat nem érzvén, gyalog haza ballagott, hol legelőször is vértől ázott fejét megmosván, az istállóba lefeküdt, sebjeire illesztvén vizes kenődjét, ismét elaludt.

Szemle alkalmával, mely általam eszközölteték 10 óra-kor délelőtt, következők észleltettek:

N. J. megérkezésemkor kívülről hivatván elő, 22 éves példányképe a jó kifejlettségű testalkatnak, s minden kör-vegy nélküli egyén koponyája bal oldalán, a halánték szélén, épen az íkszeglet (angulus sphenoidalis) közelében, egy fél hüvelyk hosszú haránt sérülés mutatkozott; e sérülés közepe szabálytalan körded alakú, borsó nagyságnyi területű, vékonyan szálkás szegélyzetű vala, mely hát és mellfele is 5'' hosszú, és 3'' szélességű sérülésbe ment által. Most a seb környékét véralvadéktól megtisztítván, dús hajzatát ollóval levagdostam; s vizsgálatnál azonnal szembe ötlött egy a nyiladék ajkai közzé kiesett, domborulatán szürkés, homorulatán pedig fehérlő állomány, melyet agyrészcsekkjének ismervén föl, csipesszel lassu húzással kiemeltem; ez két, egy vékony szár által egymásba függő darabból állt, alsó fele az alsónál jóval nagyobb, több fehér állományt tartalmazott, mit a mellettem álló, s a fia sorsát könnygördült szemekkel néző apának szemlélet végett átnyújtottam.

Ezekután a sérülés tárt lón, mely tölcser alakot mutatván, mutató ujjam hegyét magába fogadta, a csontok alkata rendes, itt-ott szálkás, az agyhártyák átronsolvák, a gyurmába zúzódnak által ejtett ürtér pedig véralvadék által volt kitömve; visszerek barnavörösek, vérrel teltek, üterek világosabbak, mozgásait tisztán lehetett látni; de idegen testet szemmel a sérülésbe nem fedezhetvén föl, azért legnagyobb kimérettel megkutasztoltam; kutaszom egy hüvelyknyire hatott a mélységbe; a boltozat alatt is a kutaszt körülfordítván, csontdarabot vagy más idegen testet nem találtam, vérzés a természet képzett vértömesz által már megszűnt, s valószínű, hogy valamely érdekesb ütér sérelmet nem is szenvedett. Különben fájdalomról a sérült nem panaszkodott, hányinger hiányzott, arca piros-pozsgás színét elvesztés következtében elvesztvén, csupán csak szédelgésről és gyöngeségről tön említést, érütése kicsin és szaporább, mell és haséletművek változatlan maradtak.

Az elősorolt kórtünetösszlet egybevetésével, úgy hiszem a fent kitett kórisme elég világosan kiderül. Jólátra nézve, az elérékenyült szüléket a sérülés életveszélyességéről értesítvén, az élet megtarthatásáról is némi vigaszt adtam, bizva fiatal ép életkorába, különben jóslatom egészen föltételeztem majd a harmad, vagy negyed napon bekövetkező visszahatási életet fenyegető kórtünetektől.

Gyógytervem, nem lévén semmi sürgős javalat, egyszerű vala; mire nézve a sérülést tépettel befödvén, a sérültnek legnagyobb lelki és testi nyugalmat, ágybani tartózkodást még pedig magas fejjel ajánlottam, fejére éjjel nappal egyiránt folytatandó hideg borogatást rendeltem, szívükre köt- vén, hogy rendelvényem pontos teljesítése által kerüln- de- tik el a várható életveszélyes tüneteményeket. Belsőleg a visszahatási súlyosb kitérés meggátlására, vért az agytól elve- zetendő, bélsatornára ható szereléshez fogtam; nevezetesen senna-levelé forrázatot kénsavas szikéleggel adék, melyet két napig folytatván, kivánt hatását megtette. Étkezés csupán leves; 20. 21. semmi változás.

22-én délután 2 órakor minden előzmény nélkül nehéz- kórtól lepeték meg a sérült; hozzá hivatván, a beteget ro- ham közepette, egészen merev helyzetben találtam: arca duzzadt kékvörös, izmai különböző irányba vonaglottak, sze- mei behunyvák, szája tajtékos, állcsontok egymáshoz szorit- va valának, nyak és törzsök hátra feszítve, az alsó végtagok- kal együtt merevek, légzése félbehagyó hortyogós, felvég- tagjai rángatództak, hasa süllyedt; jelen roham megszűn- vén, igen csekély enyhidőt engedve, és az eszmélet még vissza- sem tért, midőn ismét rángöröcsökkel új roham állott be. A merev s rángöröcsös rohamok hirtelen, mintegy összefüggő sorozattal követvén egymást föl váltva, az úgy nevezett „état de mal“ kórképét világosan tüntették elő, s e rohamok rögtö- nös ismétlődése a beteget tökéletes eszméletlen állapotba he- lyezte. Ily körülmények közt, a félt és az életet kimulással fenyegető időszakot megérkezettnek látván, a beteg szüléit fölkértem, hogy saját megnyugtatójukért, más orvost is

hívjanak tanácskozás végett, mire a szülék késznek nyilat- koztak; addig is a magas fokú agyvérterlat elhárítására, ne- hogy ennek megsemmisülését okozza, nagy nehezen sikerült 10 obonyi vérbocsátást eszközölni, fejére pedig hideg boro- gatás folytatását meghagyám. A tanácskozmányra hívott or- vostudor is megérkezvén, e szomorú esemény rövid vázlata után, a beteget megvizsgálta és a veszélybaj tüneteit is ész- lelve, egész tudományos méltósággal kimondván a sérülte a halált, megfeledezve minden gyógyjavallatról, eltávozott. A megrémült szülék most hozzám fordulva fölkértek isten után*) fiuk megmentéseért minden eszköz fölhasználására, mit tenni meg is ígértem. Belsőleg igénybe nem vétethetvén, csupán csak mustárpépek alkalmazására szorítkoztam, még pedig óránként föl váltva más helyre rakattam. E kezelés mel- lett, négy órai tartás után, esti hat órakor nehézkes roha- ma teljesen megszűnt, eszmélete visszatért, nem emlékeztvén magakörüli történetekről, csak bágyadtságról, teste levertsé- géről panaszkodott, éje nyugalmas vala.

23-án a beteg jól érezte magát; sérüléséről a köteleket levén, most már a véralvadékhelyét sárgás fényes kocso- nyanemű izzadmányréteg pótolta ki, mely a lemeztelenített agy egész felületét is beborította; a boltozat alól pedig egy darab csont nyomult elő, melyet eltávolítván, ez a betört üvegtábla maradványa volt, s vigyázva újolag tett kutaszoló- sommal más csonttöredékre nem akadván, a sebet tépettel be- födtem; belszerelést nem látván most szükségesnek, azt mel- lőztem, sőt a hideg borogatást is félretéttem; étrende még szigorú. Ezekután más napra a piros s eléggé tömör szem- csésedés oly élénken állott be, hogy az esemény 13-ik nap- ján a sérülés vékony hártával egészen be lón borítva.

Ismervén a fiatal ember konok természetét, hogy sze- rencsétlen utókövetkezményektől, miket híven elősoroltam, menten maradjon, egész életében szem előtt tartandó étel- szabályokat tanácsoltam nekie; azonban a felüdülésnek megörült, még e nap estvéjén, kijádván a szülői fölügyeletet, a beteg- sége alatt elmulasztott élveket csakhamar kipótolandó, csap- székbe ment, hol viradtig tánczolt, bort, pálinkát ivott, s hi- hető más idegrázásban is részesült. Az egész éjen át tartott dőzsölés, a hegedésében még meg sem állapodott agyban új izgatást idézvén elő, másnap délelőtt haza térve, hideg boro- gatás közt, gyakori epés hányástól lepetett meg. Segélye- met újra igénybe vett szülők, a történetekről híven értesítvén, észlelve a beteg féloldalas tompa fejfájásról, epedő szomju- ságról, szüntelen gyötrő hányingerről és hányásról panasz- kodott, fejfájása a sértett oldalon a szeme fölmenyezetétől hátfelé a nyakszirtig terjedt, arca piros, nyelve száraz vala, mellür életművei épek, szívgödör fájdalmas, hasürülés lomha, érütés erős, 90 percenkint; a kórhatárzatot másnapra halaszt- ván, szerelésem a láz és hányás csillapítására intéztem, miért citromsavas haméleget borostyánmeggyvízzel (Kali citrat. c Aq. lauroceras) rendelék, fejére hideg borogatást; éjjel nyughatatlan vala. Másnapra láza, a tárgyi és alanyi jelen- ségekkel egyetemben súlyosbult, nevezetesen: tompa fej- fájás kínos szagatóvá változott, arcnyomata fájdalmas, pi- ros duzzadt, hőmérséklet különösen a fejen jelentékeny nagy, köthártya belövelt, szomj s szájszáradás, nagy hányingere megmaradt, de hányása megszűnt, szívgödör érzékeny s a beteg két kezét gyakran fejére illesztvén, kétoldali nyomás által igyekvék magának enyhülést szerezni, étvágya csökkent, székülés nem volt, érütés erős 100 percenkint. Ez összes je- lenségek megfontolása után a bajt részletes agylobnak (Ence- phalitis partialis) határoztam, mely kórismém valóságát a fentebb elősorolt tünetemények eléggé világosan jelvényezik. A kór kimenetéről, úgy a lob szülhetőkórterményről eleve ma- gam sem lévén tisztába, azért a kór végződését kétesnek állí- tottam. A jelen volt erőnyi baj megszüntetésére 12 nadályt a tarkóra, fejére pedig hideg borogatást rakattam; belsőleg édes higanyt jalapagyök-porral adagoltattam; étkezés szük: harmad napra az összes jelenségek gyérülvén, azért bélsa-

*) Ez nálunk szokásos kifejezés, isten után ha lehet tessék ezen a be- tegen segíteni sat.

tornára levezetőleg, miután előbbi porok nagyrésze hányás által a testből hatástalanul kiküszöböltetett, tehát ürülést nem is okozhattak, senna forrázatot kénsavas szikéleggel rendeltem, mely bő hasürülést idézvé elő, negyednapra láza egészen megcsillapodott; éje jó volt.

Ötödik napon délelőtti 10 órakor fél óráig tartó rázhideg állott be, mit éjjel utánig tartó forróság váltott föl, s izadással végződött. Fejfájás kínos szaggató, szomjúság nagy, hányás gyakori, párosulva szivgödri szürő fájással, étvágya nem volt, érités erős lassú, vizelet kevés; forróság szüntével a jelenségek is engedtek, ezután a beteg elaludt, reggel könnyebültnek érezvén magát; 10 órakor új rázóhideg fogta el a beteget, melynek az elsővel egyenfokú tartása lévén, az előbbeni jelenségeket is képviselte, reggelre a láz újra alább hagyott. A már kétszer naponta rendszeren föllépő rázóhideg szabványossága, mely a váltóláz jellegét hordván magán, a genyláz lényegét ismerteté föl velem, miből a kórterményre nézve is minden kételyem eloszlott, és az agyba tályogképződésre vontam következtetést. Az agy-tályog mint új baj, új jóslatot is igényelt, szüléket e baj veszélyteljes voltáról kellőleg értesítettem: először észlelvén ily bajt, jóslatom főállításában jeles Canstatt vezérünk az agy-tályog lefolyásáról s kimenetéről szóló prognosticonjára támaszkodtam, mely így hangzik: „Az agy-tályognak gyógyulásbani kimenete nagy ritkaság. A geny kifele törhet ugyan magának útát, p. o. az orron, fülön, de még ekkor is a kigyógyulás kétséges marad, vagy pedig ideiglenes, mert a geny kiürülése után is, csak nagy ritkán történik meg az elrombolt szerves részek behegedése; többnyire ily betegek gutaütés áldozatai lesznek hetek, hónapok, sőt évek múlva.“

Kiderülvén a kórállapot, gyógyomodom a naponta föllépő genyláz elfojtására irányoztam, e czélból kinalt, még pedig 2 óránként egy szemert adagoltam, melyből tizenhat szemert elfogyasztván, rázóhidege megszűnt ugyan, de gyöttrő fejfájása, a fej emeledett hőmérséklete mint tárgyi tünet, a fájdalmas arczkifejezés, a naponta többször ismételt hányással megmaradt; fejére a geny mielőbbi érlelésére langy (?) péporogatást rakattam. Láza megszűnt, de a geny szaporodásával az agy nyomási tünetek léptek előtérbe; legelőször is a sértett oldali szemhéj hűdött állapotba esvén, a szemhéjakat csak erőmívelig lehetett egymástól eltávolítani, látája apránként a látideg szenvedett nyomása következtében, végkép kitágult, s a látás csupán fénysejtésre szorítkozott. Fejfájása szaggató, gyöttrő; hányása az ellene használt mindenféle szerek daczára is, oly konok természetet vón magára, hogy utóbb bélsár-hányás is mutatkozott; étvágya elveszett, étkezése csupán reggeli órákba egy-két kanál leves, vagy forralt tejből állott, székürülés természet által nem történvén, naponta megcsöréztetett, ürülés mégis ötöd, hatod napon eszközölthetett, vizelet kevés, genyes üledék benne szabadszemmel látható vala, éritése mindig lassubb. Kimerülése közeledtével estéli súlyosbulás is mutatkozván, a vérfertőzés s táplálási hiány miatt, a baj szenvedő jelleget öltött magára, minek szunyokór, félrebeszélés lón következménye, nyelv fekete száraz, cserepedzett, hányás bűzös, izomzata petyhüdt, egész testén vérpöttyök jelentek meg, szív és érités lassu, érverése a tályog fölnyitása előtti napon 45 ütésre percenkint súlyedt.

Ily körülmények közt látván az erők hanyatlását, a vér javítására, úgy az éltető fentartása tekintetéből zsongító szerekhez nyultam, kinahéj főzetet vilsavval rendeltem, inger-szenve miatt azonban már gyógyszert bevenni vonakodván, külleg is a meleg borogatást nem viselhetvén el, az érlelést természetre biztam. Így várva a beteg kimultát, midőn az első rázóhideg napjától számítva 15-ik nap reggelén, a sértésből kimenekedő, gömbölded hullámzó dudort vettem észre; mit rögtön gerejjel fölhasítván, abból zöldes fehér, bűdös, valósággal genyár, mely bűzével az egész szobát elárasztván, özönlött ki; most a beteget, hogy a geny szabadon bugyoghasson, sértett oldalára átfordítottam, nem lévén képes ezt maga erejével megtenni. Szakadatlanul ürülvén ki a geny, az agy nyomási jelenségek hirtelen tünedeztek, éje

már jó volt, másnapra fejfájása csekély, hányás megszűnt s felső szemhéját emelíntheté, érités gyöngébb, rendesebb; de legérdekesebb vala szemlélni, naponta miként foglalta el a szivárványhártya apránként volt rendirányos állását. A geny további folyásával, az aggsszó tünetek mind elmúltak, és a beteg élénkülni kezdett, étvágya visszatértével, üdülése oly gyors léptekkel haladt, hogy második hét végével ágyába fölülhetett, harmadik hét elteltével pedig már az ágyból is kikelhetett, legkésőbb állott helyre a rendes székelés.

Orvoslási szempontból e szakába e nyavalyának, minden mit tehettem ebből állott: legelőbb is a kimerült beteg erejének visszaszerzésére tápláló, de könnyü étkezést rendeltem, a nyiladék ajkainak idő előtti összenövését gátolandó, vázszoneletet illesztettem a sebbe; langyos mosás; így a kifolyás folytonosan négy hétig tartván, ezután gyérült, és hatod hét végével a tályog nyiladéka tökéletesen bezáródott; az egyelőre csak kétesnek gondolt behegedés tehát a természet erejével eszközöltetvén, a beteg üde egészsége teljesen helyre állt, a nélkül, hogy a lobterményszülte rombolás következtében, az agy szerves épségében valami csorba, vagy működésében rendellenesség ez ideig mutatkozott volna. Jelen esetben tehát a rombolt szerves részek behegedése sikerültnek mondható, ez állításom azon bizonyítással igazolhatom, hogy a fiatal ember ez idő óta egészen ép, erős s nála, noha mezei munkáját egyiránt folytatja, a történt esemény után negyedfél év elmúltával sem tapasztaltam a sérülésből eredt egészségi zavart.

L A P S Z E M L E.

(M.) Az ivar és húgyzervek kórtana angol írók szerint.

Angolországban az utolsó évek folyama alatt több nevezetes munka jelent meg az ivar és vizelő szervek boncz-élet- és kórtanát illetőleg. Közös jellegök a gyakorlati hasznavehetőség, mely általán az angol tudósok munkáinak sajátosága. Legnevezetesebbek ezek közt Syme (*On stricture of the Urethra*), Hodgson (*The prostate gland and its enlargement in old age*) és kivált Thompson több rendbeli alapos értekezései (mint *The enlarged prostate, its Path. and Treatment, with obs. on stone in the bladder*; és *The Path. and Treatment of stricture of the urethra* sat.). Ezeknek kór- és gyógytani részét a Gaz heb. és Canstatt évi jelentése után kivonatilag közöljük.

A düllmirigy túltengése (*Hypertrophia prostatica*).

Hodgson a düllmirigy-dag két féleségét különbözteti meg; egyike mint mondja a *terimbele* (*parenchyma*), másika a *mirigyos állomány* (*subst. glandulosa*) túltengésén alapszik. Az első elég gyakori fiatal egyéneknek, kiknek vizelő szervei sokat izgattattak; a másik tudvalévő ok nélkül idős embereknek jön elő. Az első nem duzzasztja föl annyira a mirigyet s nem változtatja meg egyhamar a húgycső — *urethra* — irányát. Átmetszésnél a mirigy állományát tömöttnek, rostosnak és sok apró sárgás szemcsével elborítva találjuk. E szemcsék a mirigy tömlői, melyek a mirigyközi megvastagult kötszövetben fészkelnek s melyeknek mindegyike a mirigysejt vezetéke és edényeiből álló kocsányforma nyujtvánnyal függ össze a mirigy tömegével. Az *organicus* izomrostok megszorodnak, de valjon a túltengés ezeknek tulajdonítható-e egyedül, vagy pedig a fehér és sárga ruganyos szövet (*elastisches Gewebe*) aránylagos növekedése is járulékos, azt H. nem képes eldönteni. A leglényegesebb változás, mit ezen túltengés és megkeményedés a vizelő utakban okoz, egy haránt és erős szalag, mely torlaszként a húgycső és hólyag közt vonul el, s a vizelést és húgycsap bevitelét gátolja. A túltengés ezen neme idült húgycsőszorok következtében gyakran fejlődik, s düllmirigy-tályogokra gyakrabban szolgáltat alkalmat, mint a túltengés másik neme.

A mirigyestúltengés (hypertrophie glandulaire) az átmetszeten többé kevésbé szilárd, tisztán mirigyest küllemet mutat; a kiválasztó vezetékek 3—4-szerre nagyobbak, mint rendes állapotban. A kisebb-nagyobb csoportokban elhelyezett karélycsák (lobuli) dudorodásokat képeznek a húgycsőbe és hólyagnyakba. Midőn több ily karélycsa egy tömeggé egyesül, a mirigy egy nagyobb gömbölyded része nyúl be a húgycsőbe; néha pedig egy ilyképen túltengett rész helylyelközzel megdagadván, a húgycsőürnek sajátságos csomós (nodosus) küllemet kölcsönöz. Az egyes csomók többé kevésbé erős bonye-tokba vannak zárva, melyből azokat ki lehet fejteni. — Némely esetekben a gyurmának állománya kemény és ellentálló, más esetekben puha és ruganyos. Górcső alatt semmi újat föl nem fedezhetni, sőt a mirigy állománya rendesebbnek látszik lenni, mint pusztá szemmel. — A vezetékek és véghólyagesák száma nem szaporodott, de ezeknek nagysága, amazoknak tériire növekedett. — Tályogok itt ritkák, s a lob és edényizgatás inkább csak az elválasztást növelik.

A düllmirigy ezen két túltengési neme megfelel a francziák, nevezetesen Mercier által leirt düllmirigy lobos keményedésének és aggkori túltengésének.

Thompson a düllmirigy daganatait két osztályba sorozza; az elsőbe azon daganatok tartoznak, melyek a düllmirigy rendes elemei túlságos képeződése vagy azoknak szabályellenes elrendezése által támadnak; a másikba azok, melyek idegen elemek lerakódásának köszönik eredetüket. Az első osztályban találjuk a hypertrophia névvel jelölt bajokat, melyek Th. szerint csak idős korban jönnek elő; a másikban a daganatokat, mik lobos beszűrődés, nyirk vagy geny által támadnak, továbbá a gümőkóros, rákos képleteket s a tömlőket (cystic diseases).

Az első osztálybeli túltengés Th. szerint vagy mindkét mirigy és izom növekedése által támad, vagy csupán az izomszövet gyarapodásából ered. Utóbbi esetben az izomszövet rétegei és szalagai jelentékenyen szaporodnak, s górcső alatt vastagabb és világosabban kivethető sövényeket képeznek a mirigy tüszői és vezetékei között, melyek által ezek a rendesenél jobban elszigeteltek. Egy karély bemetszésénél az apró mirigy-részletek sárga színnel tűnnek föl, az őket elválasztó sövények pedig szürkés-fehéreknek látszanak. E karélyokból metszett jókora rétegdarabokon górcsővel gyakran semmi, gyakran csak kevés nyomát lehet találni a mirigyelemeknek. Ezen állapot ritkábban fordul elő a középső, mint az oldal karélyokban. Az aggok túltengése gyakrabban ered a rostos, mint a mirigyest elemek növekedéséből.

A rostos (izom) szövet gyarapodásán alapuló túltengés úgy látszik Hodgson terimbeles hypertrophijának felel meg. Th. szerint ez sohasem lobos állapot következménye, hanem valóságos túltengés, mely igen ritkán az egész mirigyre terjed ki, hanem körülirt dagok vagy növedékek alakjában, rendszeren csak valamelyik részére szorítkozik. Th. nagy hasonlatosságot talál a düllmirigy ezen rostos túltengései és a méh rostdagai — Uterus fibroid — közt.

A düllmirigy túltengése kóroktanát illetőleg Th. ugyanazt állítja, mit Mercier, hogy azt sem lob, sem hólyagkő, sem húgycsőszor, sem köszvény, csúz, görvély vagy bujasenyvből nem lehet származtatni, de még a Mercier által fölhozott alhasi visszeres pangásokat is visszaveti, mik idős embereknel állítólag jelen vannak, miután e visszeres vérpangások következtében a máj és vesék fogynak, holott a düllmirigy növekszik. A kór első oka ismeretlen; de a már jelenlevő bajt növeli mind az, mi az ütteres vérkeringést e részekben elősegíti, például nemi kihágások, lovaglás, izgató étrend, ülő életmód sat. A düllmirigy túltengése sajátja ugyan az idős kornak, de nem rendes, hanem kivételes állapot. Valamint nőknél a méhrostdagok a 35 és 50 év közt fejlődnek ki, úgy férfiaknál rendszeren csak az 55 és 65 év közt veszi kezdetét a düllmirigy túltengése. Előjöheth azonban néha előbb és utóbb is.

A tünetenyek szorgalmas és szabatos taglalásánál Th. kimutatja, hogy a baj szinte mindenkor már régen

kezdődött, midőn első jelei észleltetnek. A tünetenyek hirtelen föllépése a dag természetétől s a beteg alkatától függ. Nagyfoku túltengés néha kevés vagy épen semmi alkalmatlanságot nem okoz, holott máskor csekély, de másként helyezett dag nagy helybeli és általános zavarokat idézhet elő. A vizelet nem azért akad meg, mert a düllmirigy dagad, miután általános nagyobbodásával a húgycső is aránylag tágul, hanem azért, mert daganata dudorokat képez a húgycső és annak belső nyílása felé, melyek annak tériir-átmérőjét meghaladják. A daganat roppant lehet, és vizeletrekedés még sem fog beállani, de a portio postica media (portion susmontanale) kis csucsorodása is képes leend a vizelet ártját föltartóztatni, ha az oldal karélyok nem nagyobbodván, a húgycső rendes átmérőjét tartotta meg. Innen magyarázható azon ritkán előjövő tény is, hogy a vizeletrekedés ismét önkényen megszűnik, ha az előbb ép oldalkarélyok szintén túltengenek.

A húgyhólyag-nyak lobos állapota, valamint a hólyagtest zsongtalansága (atonia) a düllmirigy túltengésénél nagy szerepet játszhatnak s a tünetenyek megjelenését siethetetik és súlyosbithatják.

Mercier azt állította, hogy minél általánosb és egyenlőbb a túltengés, annál nagyobb a húgycsurgás (incontinentia) veszélye. Th. ezt ugyan nem tagadja, de példát reá nem talált, s azt tartja, hogy a három karély egyenletes növekedése nem vonja szükségképen maga után a húgycső belső nyílása megnyitását, mivel a középső hátsó rész nagyobbodása szinte mindig a húgyhólyag üre felé történik, ennél fogva nem működik ék gyanánt, hanem mintegy kitér az oldalkarélyok nyomása elől. M. mindamellett állításához ragaszkodik, mert a hólyagnyílás előlről hátrafelé növekedésével s a kiálló hátsó szél kiegyenlítésével az elzáródás mechanizmusa szenved, minél fogva vizelet vagy épen nem, vagy legalább nehezebben tartatik vissza.

A kórisme úgy a jelenlevő tünetenyek s a húgycső és végbélen általi vizsgálat által, mint kizárás útján (per exclusionem) alapittatik meg. Thompson Mercier-nek könyökös (coudée) kutatását a többi fölött kiemeli.

(Folytatjuk.)

(M.) Köszvényes húgyhólyag-lob.

Todd a heveny húgyhólyag-lob néhány esetét említi, mely köszvényes izlob hirtelen eltünése következtében rögtön föllépett. A köszvény szerinte négyféleképen támadhatja meg a hólyagot: 1) mint a hólyag takhártyájának határozott hevenylobja geny elválasztásrai hajlammal; — 2) úgy hogy a köszvényes anyag által a hólyag takhártyája annyira érzékenyé válik, miszerint a vizeletet többé vissza nem tarthatja; a halvány, savanyú, nyák miatt, de a vesék egy időbeni köszvényes bántalmainál fogva néha fehérnyét tartalmazó húgy kis mennyiségben gyakran ürítették ki; 3) úgy hogy a köszvény valamint más izmok, akként a hólyag izmait is bénítja s vizeletrekedést idéz elő, mely hirtelen lép föl; — 4) midőn bő étkezés után rögtön 1—2 óráig tartó erős fájdalom lepi azt meg. A köszvényes hólyagbántalom jelei: a hirtelen föllépés, a köszvényes betvegy jelenléte, s minden hólyagbántalmat előidézni képes okok különösen húgyhólyagkő hiánya. A hólyagköszvény gyógyításánál mindenek előtt a bőrre elleningerlők alkalmazandók, de nem terpetin és körisbogar, hanem mustár vagy etető légekőneg (Ammonia Caust.); továbbá mákonyfélék a fájdalom csilapítására, külsőleg kenőcs vagy kemnyés csőre (Amylum klystier) alakjában, belsőleg izzasztó szerekkel. A lobellenes gyógybántalnak Todd itt sem barátja, a nadályok itt szintoly károsak, mint a gyomorköszvényenél; luffélék (alkalien) jót tesznek addig, míg a vizelet égvényes rámutatásúvá nem vált. (Todd on certain diseases of the urinary organs).

(M.) Tehetetlenség (impotentia).

Althaus egy 45 éves erős embernél, ki egy év óta tehetetlenségben szenvedett, s kinél sem teste alkatában, sem

életmódjában a baj forrását föltalálni nem lehet, az ischio-cavernosus és bulbo-cavernosus izmok gyöngeségében vélte a kór okát rejteni, minél fogva azokra a bevezető készülék első villamfolyamát alkalmazta. A gyógyulás állítólag néhány ülés alatt sikerült. Szerinte villamossággal a férfi tehetlenség következő nemei szerelhetők: 1) a herék edény mozdidegeinek zsongtalansága és hűdések állapotából származó ondóhiány (Samenmangel); — 2) a magömlés atonicus alakja; — 3) a merevedést eszközölő izmok önszenvi (idiopathisch) zsongtalan és hűdések állapota (a közlött eset); — 4) tehetlenség nemi hypochondriából; — 5) az ivarszervek érsidegeinek érzéketlensége (Anaesthesie), — és 6) a magkilövelést létesítő izmok zsongtalansága. (*Deutsche Klinik*).

(M.) Önkénytelen éjjeli magömlések (Pollutiones).

Binet három esetről az önkénytelen magömléseket hambüzzel rövid idő alatt gyógyította meg. A szert következő vényben rendelte: Rp. *Brometi kalii* 20 grm. (circa 4 1/2 drachma); *Aquae dest. simpl.* 200 grm. (circa 5 1/2 Uncia). DS. Napjában egyszer egy étkanállal cukros vízben. Több héti használat alatt sem mérgezés tünetei, sem emésztési zavar nem mutatkozott. — Nekünk egy húgyhólyag-kőben szenvedő s nagy fájdalmak és vizeleti erőltetéstől zaklatott elemedett koru betegnél e napokban alkalmunk volt jó sikerét tapasztalni a Simpson által a dysmenorrhoea enyhítésére ajánlott szikbüzegnek (Bromnatrium). A beteg hat szemert fogyasztott el naponta szenvedései föltünő enyhülésével. (*Union méd.*)

(M.) Kámfor porban és kenőcsben.

A kámfort tág márvány mozsárban könnyen porrá lehet törni, ha kis mennyiségű vizet hozzá adunk s azt a megkívántató por finomsága szerint selyem vagy szőr szitán keresztül átszítaljuk. Az ilyképen porrá tört kámfor többé darabokba nem egyesül, bármily hosszú ideig tartassék is. — Jó kenőcs készítéséhez az ily módon tört kámfor, 3 részét 12 rész zsírral fűrdőben kell fölolvasztani, s a vegyítéket, a mint kissé hűlni kezd, addig míg egészen meg nem alszik, időszakonként fölkeverni; — a fölkeverés elejét veszi a szemcsés jegezedésnek, mit fölkeverés nélkül készített kenőcsöknél mindenkor tapasztalhatni. A kenőcs összeállítását és finomságát egy évig is megtartja. (*Journal de Chimie méd.*)

(M.) Az énekesek rekedtsége.

Diday tudor előtt egy híres énekes állítá, miszerint rekedtségnél igen jó hasznát vehetni a légenysavnak — acid. nitricum —, melyből 5—6 napig kétszer napjában 5—6 cseppet kell venni egy pohár cukros vízben. Ha gyakoribb használat által a sav eredeti hatása engedni látszik, az adag tíz csepre is emelhető. (*Ugyanott*).

(M.) Korom (Russ) ráknál.

Debreyne szerint a korom minden helybeli szerek közt, miket nyílt ráknál némi haszonnal alkalmazhatni, a legjobb hatással bír, tisztító és képzékeny erejénél fogva. Alkalmazható kenőcsben és mosásként. D. köv. kenőcsöt használ: Rp. *Fuliginis, Azungiae porci ana partes 6; Extracti belladonnae partes octo. Dr. usui.* Zsír helyett glicerinát is rendelhetni. Szerző a korom belső használatát is ajánlja léoldat és kivonat alakjában. (*Revue Méd.*)

(M.) Tünyomás — Acupressur — az üterek lekötése helyett.

Lapunk 5-ik száma 97. lapján közlöttük Simpson tanár ez újabb szép műtési eljárását. Tudtunkkal azt nálunk eddig senki meg nem kísérlette, de a francia és angol lapok folyvást új meg új példákat hoznak föl az eljárás czélszerűsége és haszna fölött. — A lekötés — mely által mintegy geny-

szalagokat — setaceum — visziünk be oly sebekbe, miknek minél gyorsabb összeforradását óhajtjuk, — mindinkább elhagyatik s tünyomás által pótoltatik. Nagy teriméjű sebeknél, hol az üterek a seb közepe táján vannak, a tübe ércsodrony vagy selyemszál mégis illesztetik, melynél fogva azt bármikor ki lehet húzni és eltávolítani.

(M.) A lob természete változott-e korunkban ?

„Ki kell nyilatkoztatnom, így szól Forget tanár egyik előadása alkalmával, miként én egyáltalában nem hiszem, hogy a lob természete megváltozott volna napjainkban. Hogy lehetne ez, midőn semmi sem változott meg körülünk; midőn a lob általános és helybeli tünetényei ugyanazok maradtak; midőn az izgatató szerek még folyvást képesek gyúladást előidézni, s más szerek azt enyhíteni; midőn ugyanazon időben, ugyanazon városban, ugyanazon kórházban, például a Charitéban tudós tapasztalt tanárokat látunk a legellentétesb szerekkel a gyúladás ellen küzdeni; — hogy lehet akkor állítani hogy a hajdanta sthenicus lob asthemicussá változott! A tény az, hogy a lob mai nap is az, a mi mindig volt, és — hogy ha valami változott, az minden bizonynyal nem az orvosi alkat; — az orvosok fejei változtak meg. (*Med. Times.*)

Gyógyszerészeti közlemények.

(Y) A kivonatok vizsgálata (Extracte) aljakra (Alkaloid).

Gundermann Kölnben hosszabb ideig foglalkozott az aljak meghatározásával a gyógytárakban tartott bódító (narkotisch) kivonatokban. Minthogy az aljak kis mennyiségeinek szabatos meghatározására a közönségesen használt előállítási módok nem igen alkalmasak, ő az aljtartalmat más úton iparkodott meghatározni, s aether, benzín és más oldó szerekkel, tett az anyag természetéhez képest, kísérleteket, de mindenkor igen tökéletlen eredménnyel, míg végre hangyhalvaggal — Chloroform — a legkielégítőbb sikert, a legegyszerűbb módon elérnie sikerült.

A kivonatok hason mennyiségű vízzel föleresztetnek, ezen oldat négyszer annyi hangyhalvaggal föleresztve, jól zárt üvegben két napig, gyakori fölrázás mellett, 15°-nyi R. hőmérséknél állva hagyatik; azután a chloroform és a kenet alakuvá vált folyadék elválasztása végett vízben gyöngén hevítettik, mi alatt a hangyhalvag tökéletesen elválik, s száraz szűrőre tétetvén, azon átszűretik. A szűrőn maradt tömeg a szűrővel együtt, minden veszteség elkerülése végett, a használt üvegben újra négyszer annyi hangyhalvaggal kezelik, hogy a még netalán hátra maradt alj föloldassék, ismét átszűretik, s az előbbi szüredékhez adatván, vízfűrdőben elpároztatik. A vízzel föleresztett savban föloldott maradék, léggönnel (Ammoniak) lecsapatik, a csapadék alkoholban föloldatik és önkénytes jegezedésre hagyatik.

A festvények (Tincturae) elpároztatás által szörp összeállításra hozatnak s azután chloroformmal kezelik.

A keserű kivonatokkal kísérletek ismétlést érdemelnek a keseranyagok vizsgálata végett.

A hangyhalvag a följebb említett vizsgálatokra czélszerűbb más oldó szereknél; csaknem tisztán vonja ki az aljakat a kivonatokból, némi zsírral és festanyaggal, mik a föleresztett sav-vali oldásnál hátra maradnak; ezáltal a szintelenítés vér-szénél sat. fölöslegessé válik, s a veszteség is a minimumra szálltatik le.

A chloroformot könnyű visszanyerni, ha gőzfűrdőben, s kicsiny és jól kihűtött szedővel (Vorlage) ellátott görebben (Retorte) tesszük a lepárolást.

Óhajtandó, hogy kivált a gyógyszerész urak e munkával foglalkozzanak, mely az aljak és keseranyagok tiszta kiállítására minden bizonynyal nagy befolyással lenne.

T Á R C Z A.

Győzzön a mi jobb.

Orvosi pályakérdéseink ügyében.

P e s t május 6.

— r. Több évtől fogva, főleg mióta itthoni orvosi tevékenységünk közlönye az Orvosi Hetilap létrejött, magánkönyvekben sokszor szóba hozatott az orvosi pályakérdések kitűzésének eszméje és hordereje mind budapesti, mind vidéki orvostársaink által, s tette törvő jobbaink nemcsak szóval sürgették a pályázathirdetést, hanem tetteleg, pénzbeli áldozattal is kínálkoztak részt venni a pályakérdés kitűzése igéjének megtestesítésében. Minthogy pedig a pályakérdés kitűzésénél mindegyikünk a budapesti orvosegyületet, mint az orvosi pályakérdések legilletékes fórumát hitte hivatottnak a kezdeményezésre: a pályakérdés kitűzésétől pedig a mostoha, — kitűztetési családi magánkörére szorító-körülmények között ohajtott sikert kevesen vártunk: az ohajtott pályázathirdetési ügy is elhatározott — de végre nem hajtott szent akarat maradt.

Azóta négy viszontagságos év gördült le. A phoenixként hamvaiból föltámadt nemzeti önérték, a hazafias egyetértés — nemzeti létünk eme palladiuma —, viszonyaink változásának reménye s az országos élénkség fölzaklatá kedélyeinket, s újabb tevékenységre villamozott föl benünket. Markusovszky szerkesztő tudotársunk húsz arannyal jutalmazta meg Korányi- és Bókai- és Bókai munkatársait s ezáltal fölelevenítette az orvosi pályakérdések kitűzésének eszméjét; Korányi munkatársunk a tett mezejére lép ki, s a pályadíjak megajánlására s a pályakérdések kitűzésére a budapesti orvosegyületet szólítja föl: „hogy ez életének, tudományos hajlamának s hazafiai köteleltség-érzetének adja jelét. . . . Nyissunk egy bizonyos határnapon bezárandó aláírást, a begyülemző összeget vegye kezébe az egyület és határozza meg a kérdést, melyre az kitűzendő lesz.“ (OHL. 1860. 14. szám). Ugyanezen alkalommal Korányi barátunk három évenként öt-öt, összesen 15 arannyal járult a kitűzendett pályadíj összegéhez.

A lelkes fölszólítás és példa nem hangzott el a pusztában. A budapesti orvosegyület nevében ennek érdemdús elnöke Wagner tanár kedves köteleltségének vallja, mihelyt méltányos pályadíjjal rendelkezhetik, orvosi pályakérdést kitűzni. Mihelyt méltányos pályadíjjal rendelkezhetik, mondók, minthogy az orvosegyületnek nincs semmi, — orvosi művek díjazására szánt alapítványa. Azon helybeli ügyfeleink, kik előtt pályadíj-gyűjtési szándékunkat említettük, készséggel járultak célunk létesítéséhez. A példa vonzóbb minden fölhívásnál: Balassa egyetemi tanár a pályakérdési díjhoz 20 arannyal járult; Batizfalvi tr. és testegyenészeti igazgató 4 arannyal — Bókai tr. és gyermekkórházi igazgató 10 arannyal, Kovács Endre közkórházi első orvos szintén 10 arannyal járult a pályadíjhoz; ugyanezen célra Sauer egyetemi tanárkari dekan 20 aranyat, Wagner tanár és orvosegyületi elnök 10 aranyat, Poor egyetemi m. tanító 10 aranyat ajánlott; ha ide számítjuk Veselovszky tr. árvaváralljai orvosnak megelőző szívességgel nyújtott 3 db — és Korányinak 15 db aranyát, a pályadíjra még a hirdetés előtt begyűlt összeg már is száz két db aranyra rug. Azon t. ügyfeleinket, kik érezvén a kitűztetett orvosi pályakérdések horderejét, a pályakérdési díjak gyarapítására velünk közremunkálni szíveskednek (ha hazafias érzelmök és erszényök teljét az akademia — muzeum — Kazinczy — és Széchényiszobor tetemesen meg nem csökkentette) szíveskedjenek megajánlott összegükről az OHL. szerkesztőségét tudósítani. Az aláírt pénzösszeg mennyisége fogja eldönteni, valjon egy vagy több pályakérdést lehessen-e kitűzni.

Miután a budapesti orvosegyület a kérdés-kitűzésre örö-

mest vállalkozott, s e czélszerű terv megpendítésére már is 102 db arany lón aláírva, ezen előzményekből bizonyossá vált az, hogy az orvosegyület ki fog tűzni legalább egy pályakérdést illetékes díjazás mellett.

Mit volna jelenleg legczélszerűbb orvosi pályakérdésül kitűzni? Mielőtt ezen kérdésre válaszolnánk, előbb a sajtóságokat soroljuk elő, mikkel a kitűzendő pályakérdésnek bírnia kell arra nézve, hogy a pályakérdés a szíves adományozók szándékával találkozzék. A szóba hozott pályakérdéssel czélunk az orvosi tudományt hazánk és anyanyelvünk érdekében fejleszteni, s a hazai orvosi tevékenységnek újabb lendületet adni. Hogy e nemes és sokoldalú cél irányba vétessék, okvetlenül szükséges, hogy a pályázásra kitűztetett tudományos föladat, orvosi ügyeinket tárgyzó, — hazánkat közvetlen érdeklő, — s honi irodalmunkban öblös hézagot pótló kérdés legyen s ezzel összhangzólag valamint a pályakérdés magyarul legyen téve, úgy az azt megfejtendő kéziratoknak is magyarul kellend szerezketve lenniök, mert a hazai orvosi tudományt anyanyelvünkön akarjuk művelni; aztán, ha a jutalomnyertes pályakérdés megérdemlendi, hogy egyéb nyelvre is áttessék, válják ez a magyar eredetinek dicsőségére. Mi előbb voltunk magyarok mint orvosok.

Minap az OHL. szerkesztői szállásán kedélyes orvosi társas kört rögtönöztünk a hetilap húsz aranyos díj odaitélése végett. Ekkor alkalmilag két pályakérdési tárgy lón megpendítve, melyeknek mivel mindegyike megfelel a kitűztetendő pályakérdés főnebb érintett kellekeinek, azokat itt helyén lesz némileg indokolva közzé tenni. Lássuk az első pályakérdést.

Wagner egyetemi tanár úr az orvosegyület által kitűztetendő pályakérdésül ajánlja: irassék le Magyarország bármely megyéjének, megyei járásának vagy legalább nagyobb s jelentékenyebb városának orvosi helyrajza (topographia). Ezen helyrajz a leirandó vidék geographiai, geologiai, meteorologiai és természetrajzi leírását előre boesátván, a lakosok egyes népfajok egészségügyi viszonyait részletesen taglalja. A betegségek osztályában különös figyelem fordítassék az itthonos betegségekre, nevezetesen a váltólázakra, a pokolvarra, az ajk — s a többi ráknemekre, a szürkehályogra s a netalán előjövő talókaságra (kretinismus) stb. Ezekon kívül határoztasék meg a tüdőgümösödésben elhaltak száma — s a többi halálos esetek közötti arány.

Magyar orvosi pályakérdésnek, úgy mond W. tanár, meggyőződése szerint főczélja a verseny nemes ingere által a magyar orvosokat a magyar orvosi irodalom eddig nagyon kopár, s épen nem jutalmazó mezejére vonzani. Ezen föladat szerint az oly pályakérdés lenne a legczélszerűbb, melynek megoldásában minél több magyar orvos veendhet részt. A gyógyászat kétes és homályos részeit a tudomány mostani helyzete szerint többnyire csak kórházak segedelmével lehet megoldani. Hazánkban ugyan újabb időkben több kórház keletkezett, melyekben jeles orvosok működnek, azonban ha oly kérdést tűznénk ki, melyet csak kórházi tapasztalás segélyével lehetne megoldani, főczélunkat egészen háttérbe szorítanók. Ezért véleményem szerint legjobb Magyarhon nagyobb kisebb területeit: megyéit, járásait, környékeit stb helyrajzi leírásra pályakérdésül kitűzni, mert a) ezen kérdés megfejtéséhez minden művelt orvos járulhat; b) az „ösmerd meg tenmagadat“ föladathoz közeledünk, midőn azon térre, melyen mint orvosok működünk, orvosilag világot árasztunk; c) az orvosi földrajzot (Geographia) új nagy térképpel gazdagítjuk; d) hazánk természetrajzát s kincseinek kutatását mozdítjuk elő; e) az itthonos betegségek ki-

küszöbölésére megteszszük a legelső lépéseket; f) megismerjük azon vidékeket, melyekre tüdőbetegeinket küldhetjük a külföld helyett, végre g) ezen pályakérdés által előkészülünk általános magyar orvosi helyrajzot szerkeszteni, mert ehhez nemcsak a díjnyertes pályázó, hanem a pályázók mindannyija közremunkál.

Menjünk át a tervbe hozott másik pályakérdésre.

Poor magántanára a budapesti orvosegylet részéről a következő pályakérdést ohajtaná kitüzni: irassék meg az orvosi tudomány magyarhonbani fejlődésének történelme a legrégebb időkől a mai napig. Ebben ki kellene fejteni miben állott a gyógy gyakorlat hajdan, s miként fejlődött az a mai tökélyesbülésig; az Aristoteles előtti dogmatikusoktól kezdve le a bécsi új gyógytanodáig koronkint melyik tanodának elveihez csatlakoztak hazai orvosaink; mikor miféle járványok és kiváló tájkórok (himlő, mirigyvész — pestis —, hányszékelés stb) dühöngtek hazánkban, melyek orvosi kutatásokra alkalmul szolgáltak s elődeink miként jártak el e bajok elhárítása körül; legyenek e történelemben szabatos rövidséggel beleszöve ama jelesbjeink életrajzai, kik orvosi tudományunkat hazánk földén irataik, tanítmányaik stb által képviselték és gazdagították; stb.

Poor tr. következőleg indokolja imént kifejezett pályakérdés czélyszerűségét: Arra, hogy pályakérdések legelső kitűzésénél mindjárt kórismeit vagy gyógytani vitatkozásokba ereszkedjünk, arra jelen körülményeink közt se időnk, se kedvünk, s az ily rhapsodicus munka vízbuborék gyanánt nyom nélkül enyésznek el. A ki épületet akar emelni, előbb alapját rakja le. Nekünk mielőtt éveken át szerzett és szerzendett tapasztalásaink összeböngészésére vállalkoznánk, magunkat kell megismernünk, egygyéolvadnunk s az orvosi széles világban magunknak történelmi alapon oly önállást biztosítanunk, mely multunk és jelenünk tevékenységét megilleti. Mi magyar orvosok vagyunk: hivatásunk az orvosi tudományt nemcsak az irányunkban közönyös világ számára, hanem főleg a minket tápláló haza számára művelni; hogy ezt megteheszük, orvosi rendünknek nemzetünk kebelén kell múltja és jelene által kiérdemelt önállásra vergődnie. A társulat, mely múltját nem ismeri, kiskorú. Nekünk magyar orvosoknak multunk nincs, daczára, hogy a szittya Anacharsis óta (Kr. e. 584.) léteznek orvosok Pannoniában, azaz világosban szólva nincs multunk megírva. Minap a sz. István-Társulat által megkezdett Egyetemes magyar Encyclopaedia számára keresték az orvosi tudomány itthoni fejlődésének vázlatát, a keresők mindenütt rideg „nincs”-csel útasítottak el. Sugár tr. munkás ügyfelünk Orvosi naplójában az orvosi tudomány legújabb történelmét tárgyalja, s tesz-e említést a magyarhoni orvostan állapotáról? egy kukkot sem, mert a magyar orvostannak történelme nem létezik. Mi idegenek vagyunk minmagunk körében. Tanuljuk, tudjuk a francia, német stb gyógytanodák józan és ferde nézeteit, elveit, rendszereit, haladását stb: a mi hazabelieink tevékenységéről mitse tudunk mitse hallunk; hogy hazánkon kívül e tárgyról nincsen szó, annak elég oka van; de hogy mi saját multunkat és jelenünket elhallgatjuk s kedves mieinket itthon keleti közönnyel mellőzzük, ezt nem lehet még minmagunk irányában sem rossz néven nem vennünk. Irodalmunk e tátongó hézagán segítve kell lenni: tüzszük ki pályakérdésül az orvosi tudomány hazánkban ki fejlődésének történelmét. Nekünk magyarhoni orvosoknak multunk szebb, gyümölcsözőbb volt, mint jelenünk az utóbbi évtizedekben mutatkozott. Valamint a nemzet, melynek története van, örömmel andalodik el multján s magának abból hazaszeretetet és tetterőt merit: úgy a magyar orvos is büszkébb önérettel tekintend jelene- és jövőjére, ha a történelem tükrében látja, hogy az úttörő elődök hosszú sora vonult el előtte, s hogy a hazai orvosi irodalmat koránsem kezdeni, hanem az elődök nyomdokain folytatni kell. A történelem befolyása az utódok szellemére akkora, mekkora a napsugár az állatok tenyészetére. Nemes ösztönül szolgál a fáradatlan munkásságra, ébresztő és óvó példákban nyújtja

az orvosgyakorlati nézetek tökélyeit és hibáit, és igazságot szolgáltat a valódi érdemnek az ingatag popularis aura ellenében, mely sokszor sújtja a szerény érdem-hóst, míg a kaczer nyeglét emeli. A ki a hazai orvosi tudománynak fejlődését nem ismeri: az idegen marad azon társulatban, melybe őt hivatása helyezte, idegen marad önmagához, nem érdeklik őt a tudományos elvek, rendszerek, nézetek, melyeket elődink vitattak meg; az habár képességei még akkorak volna is, orvosi közügyekben csak szenvedőleg és gépszerűleg veendő részt, mint az élettelen kerék, mely nem tudja, melyik gépbe csavartatik. — Nekünk az orvosi pályakérdéseket a multon kell megkezdenünk. A multnak tudása világot vet a jelenre, és sejteti velünk a jövőt; mert valamint a mult meghozta a jelen, épenúgy keblében hordja a jelen a jövőt.

Eddig, mint említők, e két pályakérdés került szóba. Közöljük ezeket t. ügyfeleinkkel előre azért, hogy ha valakinek még korszerűbb és közhasznubb kérdés jutna eszébe, ne terheltessék azt velünk közleni. — Nyíltan elismerjük azon bevett szokás helyességét, hogy a ki valamely pályakérdés kitűzésére pénzbeli áldozatot hoz, annak joga van kijelölni a kérdést, melynek kitűzésére adományozni kíván. Annakokáért kérjük nemes czélunkra adakozni akaró t. ügyfeleinket, sziveskedjenek velünk azt is közleni, melyik pályakérdésre akarják adományait fordíttatni; a ki e részben nem nyilatkozik, annak szándéka megegyezőnek fog vétetni a pályakérdést kitűző orvosegylet határozatával.

Miként szakadatlan hidegtelek
Öröklék át a törvényt és a jog.
Goethe.

— y. Pest, május 4-én.

Az ember csendes szűk körében könnyen azt vélhetné, hogy e haladás és civilisatio időszakának elkeresztelt korban csakugyan roppant mód haladunk és haladtunk, hogy a tudomány terjedése és népszerűsítésével annak elvei a gyakorlattal karöltve járnak s a köz- és magánélet minden alakjaiban mielőbb megtestesülnek. De az új kor is, bár mennyire haladt, itt-ott úgy látszik mégis utána maradt a tudományoknak; reményljük, hogy magát gyöngéiből legalább sebesebben fogja kinőni, mint ez régenté történni szokott.

A természettudományok, nevezetesen az organicus élet- és vegytan fejlődése korunk egyik legszebb dicsőségét képezi; a szerves testek táplálására és épségére szükséges anyagok s a levegő- és anyagszere törvényei ki vannak mutatva; de ét- és életrendünk mindamelllett nemcsak magánzók háztartásában, de közintézeteknél sem látszik a tudomány kívánalmainak megfelelni.

E gondolatra az utolsó napok eseményei által indítottánk, midőn az előttünk eddig megvalljuk ismeretlen élelmezési módja a fogházaknak tudomásunkra jutott. Említés nélkül e tárgyat nem hagyhatjuk, minthogy épen a mi rendünk, az orvosi rend hivatása s az állam és a társadalom iránti kötelességei körébe tartozik a természet kívánta szabályokat itt formulázni, a törvényhozás és igazságszolgáltatás organumait azokra figyelmeztetni, s félreértéseknek és aggodalmaknak elejét venni.

A tudomány növényeken, állatokon és embereken tett kísérletekkel határozta meg nagyrészt a mindegyiknek táplálására szükséges anyagokat, s azt találta, hogy az ember tisztán növényeműekkel nem képes életét fentartani, s ha csak nagyritkán él állati étkekkel, elnyomorodik testi- leg és lelkileg. E tudomány kimondta tényt a köztapasztalat is látszik igazolni úgy egyes embereknél, mint népeknél és népfajoknál. Ha a tudomány ezen állitmányai irányában némi fogházainkban azt tapasztaljuk, hogy ott görvély, gümőkór, súly, hagymáz sat. fejlődik, úgy kötelességünk é válik kutatni, vajon mennyi része van ebben az általán elfogadott ét- és életrendszernek, az épület helyiségi viszonyainak, a szellőztetésnek sat. szóval mindazon tényezőknél, melyeknek elrendezése és megváltoztatása az igazságszolgáltatással össze nem ütközik, sőt annak tervét és czélját előmoz-

dítja, s miknek szervezése épen az egészségügyi osztályt il-
letné meg. A fogházaknak s a bennök fenntartott életrend-
nek olyannak kell lenni, hogy rendeltetésöknek lehetőleg
a fogoly egészségének kára nélkül megfeleljenek, s betvegy,
melyet utólag a késő nemzedék s közvetve a társada-
lom is megérez, ne fejlődhessek. Tudjuk, hogy a gyöngél-
kedő, sőt a rendes élelmet nem tűrő rabok az orvos ja-
vaslatára az úgy nevezett beteg-étrendre utaltatnak, mely-
nél fogva többször egy héten húsműveket s reggelit is
kapnak; azt is tudjuk hogy az orvosnak e tekintetben nagy befo-
lyása van, s hogy a bíró a méltányosság és emberiségnek szíves-
örömet enged, mennyire ez a törvény és igazság céljai-
val megegyezik; — de ha a tudomány állítmányai, miket
említettünk, állanak, úgy bizton várhatni, hogy más jobb
életrend fog behozatni, s a kóroknak és elsatnyulásnak
eleje vétetni, mely üdvös cél elérésére az orvosnak is köz-
re kell munkálnia.

Budapesti orvosegylet.

Orvosi egyletünk tudományos munkálkodása, évkönyvei,
értekezletei, alapszabályai stb. iránt már többen t. munkatár-
saink és levelezőink közül kérdezősködtek. Mi mindezekre
nézve t. ügyfeleinket csak lapunkra utalhatjuk, melyben meg-
jelenése óta az orvosi egyletben tartott jelesb értekezések per
extensum mind megjelentek — az egyletnek eddig saját orga-
numa nem lévén —, a többiekről pedig legalább rövid említés
folytonosan tétetett. — Az alapszabályok tíz év óta Buda és
Pest között útban vannak, s legközelebb megerősítettésök
váratik. *Tantae molis erat romanam condere gentem.* Úgy lát-
szik, hogy nekünk is sokkal sürgősb teendőink vannak, mint
statutumokat sürgetni. Az egylet azok nélkül is működhetett
tudományosan s adhatta jelét életrealitásának s célja és
hivatásunkhoz illő törekvésének. Hogy eddigelé kevés tör-
tént, s e kevés lanyhán és csak egyesek által, annak sok, elég
oka van. *Ilicos intra muros peccatur et extra.* Előttünk any-
nyi bizonyosnak látszik, hogy többet is tehetnénk, de a ko-
vász hiányzik, mely a pangó elemeket erjedésbe hozza;
hiányzik az ember, ki föladatául tűzze ki a meglevő szellemi
és tudományos erőket a közczélra egyesíteni, fölhasználni,
lelkésíteni, a hatáskört kiszabni és a munkát szervezni.
Gyöngék vagyunk, mi tagadás benne; de még sokkal inkább
közönbösek, s elfoglalva más dolgokkal, — s ez nem egészen
a mi hibánk. Nyúljon kebelébe minden gyakorló orvos, meny-
nyi ideje marad e sovány időjárásnál a tudomány művelésére,
ha gyakorlatának eleget tenni, s saját és övéi életét fenntar-
tani akarja. Ez Pesten nincs különben mint a vidéken. A tu-
dományos foglalkozásnak, a buvárlatnak mindennapi kenyere-
rünké, nélkülözhetlen szükségé kell válni, hogy minden
akadályok daczára is erőnk és kedvünk legyen a tudomány-
nak élni, művelésére jó hirnevünket és szerencsénket alapítani,
s élvezetében lelkünk vágyainak kielégítettését találni.
Odáig pedig még nem jutottunk. *Honny soit qui mal y
pense.*

Az egylet aprilis hó 28-án tartott gyűlésében Wilhelm
tudor értekezett a villamosságról mint a hűdések kórisme-
eszközéről. Az értekezést közölni fogjuk.

Azután dr. Rózsay főorvos ismertette a szolyvai
savanyúvizet, s néhány üveget be is mutatott belőle a jelenvölt
tagoknak. Sajnálattal fejezvé ki a fölött, hogy a magyar ásvány-
vizetek ismertetésére pár évvel ezelőtt kinevezett orvos-
egyleti bizottmány, melynek ő is tagja volt, eddig mit sem
volt képes létrehozni, előadá a néhány év óta közkedvesség-
ben részesülő ásványvizet fizikai, vegyi és gyógytani saját-
ságait. Mellőzvé azokat, mik olvasóink előtt már ismerete-
sek és Török tr. munkájában olvashatók, csak azt említjük
meg, hogy e Bereghmegyében a Liza hegy alján nagy hydro-
statikai nyomás alatt föcskendve és nagy morajjal fakadó
forrás vize, Molnár János ur által újabban helyben ve-

gyileg megvizsgáltatott és vegybontása szerint a következő
szilárd alkatrészekből áll:

Kettedszénsavas szikéleg (natron) . . .	72,8889
„ lavéleg (lithion) . . .	0,1584
„ piréleg (strontian) . . .	0,1114
„ mészéleg	3,7449
„ keseréleg (magnesia) . . .	0,5241
Szikkhalvag (Chlornatrium)	2,3376
Borsavas szikéleg	1,9689
Aljas vilsavas timéleg (b. phosphors. Thon.)	0,0566
Kovasav	0,1968

Ezen szilárd alkatrészekon kívül a forrásnál 94 köbhü-
velyk szabad szénsav alkrésszel is bír.

Ez elemzésnél fogva R. tudor e vizet tiszta égvényes sa-
vanyú vizek közé sorozta, s mint kitünő tulajdonait emelte
ki: 1) fölszénsavas szikéleg és szénsavbani dús tartalmát; —
2) a borsavas szikéleg jelenlétét; és 3) a kénsavas sók és vas
hiányát, mely tulajdonánánál fogva diaetikus használatra
igen ajánlható.

„A szolyvai vizet, így folytatá előadását az értekező,
össze lehet hasonlítani honi vizeink közül a czigelkai, bikszádi,
nelipinai, suliguli, ferenczölgyi, zaizoni, szalatnyai és baczu-
chi vizekkel, csak hogy ezek más alkatrészeket is tartalmaz-
nak, nevezetesen, vasat, iblant és kénsavas sókat. A külföl-
diekből leginkább hasonló hozzá a gleichenbergi Konstantin-
forrás, a bilini, seltersi és vichy-i viz.

Dr. Karlovsky bérlő és fürdő orvos újabb időben
a szolyvai viz gyógyhatása körül tett tapasztalatait kórraj-
zokban volt szerencsém áttekinteni. Ő a viznek gyógyere-
jét látta leginkább: 1) váltólázak által fejlett máj- és lép-
túltengés következtében támadt vízkórnál négy esetben; —
2) a légzési szerek hurutos bántalmainál, s a gümőkór első
időszakában; — 3) gyomorhurutnál, gyomorgöresnél, záhá-
nál, emésztetlenségénél e viz már régóta specificum gyanánt
használtatik; — 4) fehérfolyásban és rendetlen hószáznál;
5) nem bujakóros orr- és szájüregfekélyeknél.“

Dr. Karlovsky fölhívja ügyfeleit kísérletek tételére, s
késznek nyilatkozott ezen célra főleg kórházi orvosoknak a
vizet ingyen is szolgáltatni.

Végre dr. Patruba ny Gergely folytatta jelesen ma-
gyaritott előadását Virchow sejt-kórtanából. — Y

Török-Sz.-Miklós, ²⁴/₄ 1860. Az OHL. ez idei 6.
számának tárczájában ezen fölírás alatt: „Gyózzön a mi jobb“
egy cikkre emlékezhetik az olvasó, mely a háztartási czé-
lokra fölkapott etető lúgnak szabados árulását, és ebből ed-
digelé folyt szomorú következményeket hozza nyilvánosságra,
és különös vonatkozással a Török-Sz.-Miklóson fölmerült ide-
vágó példákra az ügyet a közjólét érdekében az orvosi és köz-
igazgatási hatóságok figyelmébe nyomtatékosan ajánlja.

A cikk természetesen mindenek előtt minfigyelmünket,
mint törökszentmiklósiakét költötte föl szintúgy, mint annak
idejében maga az ügy, mely szóban forog; de minthogy a
tárgy körül módszeres úton nyert adataink alkalmasnak
látszanak a OHL-nak fennidézett cikkét kiigazítani, a meny-
nyiben az ott foglalt adatok mind a kérdéses veszélyes áru-
cikkre nézve, mind magokra az előfordult balesetekre te-
kintve, nem a legszilárdabb alapok: mai nap, bár kissé ké-
sőbb, de *mieux tard que jamais*, hivatva érezzük magunkat,
a török-szent-miklósi etető lúg kérdéséről részint az igazgató-
ság érdekében, részint mások beavatására részletesen újból
tárgyalás alá vonni.

Már jó ideje, hogy az illető egészségügyi hatóságnak
tudomására lön, miszerint Török-Sz.-Miklóson is becsem-
pésztetett a háztartásokba a szabad adás-vevés útján valami
töménylúg-anyag. Mily kapós cikké kellett ennek válnia
épen itt, hol sem a háztartási czélokra szolgálható sziket,
sem fát nem nyújt az anyaföld, — hol tehát a lúg körülbelől,
mint a tükör némely őszállapotú népeknél, nagy becsű ritka

kincs — könnyen átlátható szintűgy, valamint az is, mely nehézséggel járand itt valamely már ismert — mert *ignoti nulla cupido* — és hatályosnak bizonyult lúg-pótszernek, habár veszélyes volna is, végleges, nem mondjuk, kitiltása, hanem foganatos kizárása. A cikk előre láthatólag a csempészetnek minden esetre kedves tárgya maradand, mert könnyen szállítható, kis mennyiségben nagy hatású, ára mérsékelt sat.

Föl levén egyszer költve a figyelem a forgalomba jutott folyadék iránt, a közegészségi rend kívánalma irányadó lön, hogy a szóban forgó töménylúg-folyadék lényegéről mielőbb tudományos alapon kimerítő ismeret szereztessék. Az ehhez képest foganatba vett és török-szent-miklósi derék gyógyszerészünk Hoffmann Vilmos József úr által végrehajtott természettani vizsgálás és vegybontás nyomán a folyadék következő tulajdonokat tüntet föl:

Természettani sajátosságok: a folyadék sötétbarna színű, égetett zsír szagú, lúgos tapintatú, edző csipős ízű, aránysúlya 1,400.

Vegyisajátosságok: a sárga kémpapírt megvörösíti, a vöröset erősen megkékíti; minden valódi fémektől ment. **Tartalma:** szikéleget, szénsavas szikéleget és nagy mennyiségű konyhasót; továbbá a zsíradék fölbontott glicerín-anyagából kevés mennyiséget, mely utóbbi a folyadék szagát és színét kölcsönzi; nyomai találtattak a kén- és légsavnak szikéleghez kötve.

Mennyiségi pontos adataink hiányában megjegyzendő, hogy a szénsav és halvány szikéleghez kötve túlnyomó nagy mennyiségben van jelen.

Orvosi tapasztalat után parányi mennyiség érintkezvén a száj takhártyájával, ennek felháma pillanatilag levalasztatik, — a szerves testre gyakorlott hatás tehát merőben etető.

Az iménti adatok vezérfonalán már most visszatekintvén az OHL. idézett cikkére, hol a többi között ez olvastatik: „lúgkészítésre etető haméleg használtatik, és a gyermek véletlenül víz helyett ilyen lúgból ivott“ — nem tűnődhetünk-e e szavakat oda kiigazítandóknak nyilvánítani, miszerint a folyadék legkisebb nyomát sem tartalmazza hamélegnek, valamint víz gyanánt is szintelen üveg mellett alig nyulhatott volt utána a gyermek, miután legalább az a jó tulajdon tagadhatatlanul föltűnik a folyadékban, miszerint sötétbarna színe még az illető gyöngé korra nézve is eléggé megóvó benyomású. Ennyit az igaz és való érdekében; mert a folyadék mindamellett is szikéleg-tartalma és ezáltal föltételezett etető minősége tekintetéből még mindig veszélyes, és azért a háztartásból kizárandónak mutatkozik, — mely tekintetben, hogy a közhatóságok mindenha minden kitelhető örködést kifejtendnek, úgy hisszük, mindnyájan nyugodtan megbizhatunk.

Mi már az etető lúg szabados használatából Török-Sz.-Miklóson fölmerült szomorú eseteket illeti, ezekre nézve kimerítő hiteles adatok nyomán legjobb lelkiismerettel teljesen megnyugtathatjuk az olvasót, hogy az OHL. cikkének tételei nem kellő hitelű forrásból kerülvén, aránytalanul túlzottak. Az esetek száma eddigelé, és akarjuk hinni, mától mindenkorra kettő; halálozás pedig egyetlenegy sem volt. A halottkémi hivatalos jelentések legalább egy halálesetet sem mutatnak föl a szóban levő kútforrásból, mi ott, hol kémlés és kórisme nélkül halottat eltakarítani nem lehet, hitünk szerint már magában döntő bizonyíték még akkor is, ha nem említünk, miszerint az ezen fölül foganatosított különös utánnyomozások is csak a halottkémi jelentésekkel egyező adatot eredményeztek. Az előfordult két baleset közül tehát egyik sem vett halálos leforgást. És e tény, úgy hisszük figyelembe veendő azon olvasók, kik az államorvosi örködés szálaít gyakorlatilag ismerik, nemcsak, de méltányolni is tudni fogják akkor, midőn mulasztás vagy éberség fölött pálczát törni a jelszó. A nyilvános orvosnak ugyanis nem szabhatunk nehezebb föladatot eléje, mint ha azt kívánjuk meg tőle, miszerint minden megbetegedési esetet világosságban tartson. E részben, megvalljuk, nem gondolhatjuk el, mikép legyünk apollókká bárhol is, annyival inkább jó ma-

gyar népünknel, mely mint oly helyesen mondatik, egynémelyekben annyira apathicus. Ilyesmi, kellő tökélyt értve, kivihetetlen marad még ott is, hol a községnek saját közorvosa van, mi pedig Török-Sz.-Miklóson 10,000 lélek mellett nincs.

Mindez, úgy hisszük, alkalmas lehet meggyőzni az olvasót arról, miszerint a közegészségi ügy fölött Török-Sz.-Miklóson is éber hivatalos szem örködik. B. J.

V e g y e s e k.

P e s t. Dicsőült Széchenyi István grófnak a magyar akademia által április hó 30-án megtartott ünnepélyes requiem-jén az egyetem s a budapesti orvosegylet nagy számú küldöttségek által voltak képviselve.

— Az ország főparancsnoka Benedek cs. k. tábor-szernagy ő exja május4-én egyetemi kórodánkat meglátogatta, intézetünk szükségei és kívánalmi után tudakozódott; a hiányokat észrevévén, az egyetemi hatóságot fölszólította, hogy adjanak be hozzá egy a kórodák szükségait tárgyzó promemoriát.

* A pestvárosi közkórházi orvosok évdija megjavított; a javítás mibenlétét jövő számunkban részletezzük.

— A pesti egyetemi orvos-tanulóknak megengedett az egyetemi tanfolyam alatt az állat-gyógyintézet előadásaiiban is részt venni.

+ Retzius tanár, híres boncztudor Stokholmban április 18-án meghalálozott.

P á r i s. Humboldt helyébe az *Academie des sciences* külföldi levelező tagnak Ehrenberget Berlinben választotta meg 30 szavazattal; Liebignek 21 volt.

— A párisi *Société medicale des Hopitaux* mart. 26-ki gyűlésében az orrsövény-üszök egy új esetének kórrajza lett fölolvastva. A beteg typhusban szenvedő viselő nő volt (rhinonecrosis typhica). Legroux tanácsolja, miszerint a hagymáz alatt az orr takhártyájára tapadó száraz nyákpörkök távolittassanak el langyos vízzel, mert ezek is hozzá járulhatnak a specificusnak látszó bántalom fejlődéséhez. — Ó szívbajban szenvedő és abban meg is halt gyermeknél hasonlóképen orrsövény-üszköt észlelt. — Bernard és Gros a *jodinismus*-hoz hasonló tüneteményeket tapasztaltak két esetben.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban f. é. április 26-tól május 2-ig ápolt betegekről.

	Felvéte.	Elbocs.		Meghalt		Visszamaradt									
		Beteg	Összeg	Beteg	Összeg	Beteg	Összeg	Beteg	szülő nő	gyermek	elmekör.	Összeg			
	férf.	nő	férf.	nő	férf.	nő	férf.	nő							
Április 26 án.	8	11	19	10	1	11	—	2	2	264	247	—	—	18	529
" 27-kén.	14	10	24	7	3	10	2	2	4	265	252	—	—	19	540
" 28-kán.	7	6	13	9	12	21	2	—	2	265	246	—	—	19	530
" 29-én.	7	4	11	8	5	13	5	1	6	259	244	1	1	19	524
" 30-kán.	11	5	16	19	8	27	1	—	1	251	240	1	1	18	511
Május 1-én.	15	4	19	9	8	17	1	1	2	256	235	1	1	18	511
" 2-kán.	9	9	18	10	10	20	2	—	2	253	234	1	1	18	507

A napi rovatokból kitűnik, miszerint a betegforgalom e héten élénktelenebb volt.

A fölvetettek nagyobb része takáros bántalmakban és tüdőlobban szenvedett, hagymáz alig egy-kettő mutatkozott.

A fölgógyultak legtöbbje hagymázban feküdt.

Halott e héten kevesebb volt, s majd mind gümőkór okozta bajokban múlt ki.

P á l y á z a t o k.

Kolozsvártt az ideig. kerületi állatorvosi állomás 315 f. o. é. évi díjjal, XII. napi díjoszt. betöltendő. A folyamodványok, melyekhez az állatorvosi oklevél, az eddig tett szolgálát, s a német, magyar és oláh nyelv ismeretéről szóló bizonyítványok csatolandók, f. h. 31-ig a cs. k. kolozsvári kerületi hatósághoz nyújtandók be.

Hirdetések.

Balaton-füredi

savó-fürdő-gyógyintézet megnyitása

1860-ik május 15-én.

Ezen Zalamegyében a Balaton kies partján fekvő ásványviz-savó-fürdő-gyógyintézet, mely újlag minden lehető méltányos, kívánható kényelemmel ellátott, sétánya csinosítva megnagyobbított — világszerte ismeretes gyógyhatású hideg fürdője és kitünő savanyú víz forrásain kívül, nagyszerűleg rendezett savó-intézet, valamint meleg ásványvízi-, iszap-, gőz-, zuhany-fürdőkkel bír, csinos két férfi és női uszodája leggyakorlottabb uszómeisterrel van ellátva, ez idén még tapasztalásokon épült nagy hatású új hideg ásványvízi fürdő gyógymódja is lépend életbe.

Az intézet orvosi vezetésével hét év óta ide kinevezett fürdői főorvos Orzovenszky Károly úr van megbízva, ki hét évi fürdőszak alatt több mint 2500 betegen szerzett észletei nyomán legkitünőbb gyógyeredményt tapasztalt és nyert a gyomor és alrészek működéseinek rendetlenségeiben (mint felbőfögések, gyomorgörcs, puffadtság, rendetlen székelések sat.) máj- és lépdugulások és daganatokban, melyek váltó-láz után támadnak, továbbá rásztkór (hypochondria), aranyérben, vese és húgyhólyag bántalmakban, sápkórban, havi folyás rendetlenségében, a női testnek gyakori gyermekágy, szoptatás és erőtlentető vérvesztések általi kimerülésében, méhanya bajok és ideg-bántalmak soknemű fajaiban.

Vége nagy figyelemre méltó a savó-intézet azon ritkán előforduló körülménynél fogva, hogy itt a kitünő savó-intézet a balatoni lég és sajátos balatoni víz-dörzsölések üdvös hatásával áll kapcsolatban, minek több nyílt tüdőbajok meglepő orvoslását köszönik.

Az élelmi szerek készítésére izletesség és tisztaság, a betegnek megfelelő tekintetben is legnagyobb figyelem fordított Mayer úr által, ki újlag általános melegegedés folytán több évekre, mint vendéglős szerződött.

Tisztaságra, szigorú rendre, pontos és előzékeny szolgálatra, kényelmes lakások kiszolgáltatására legnagyobb gondot fordítva Ecsy László felügyelő úr által, ki bérmentes levelek útján szíves készséggel lak-szobákra való megrendeléseket az egész fürdő hely területén elfogad Balaton-Füreden.

Jó zenéről, jó színházi előadásokról gondoskodva van.

Megjegyzendő, hogy ezen fürdő-szak folytán a Zalamegye nemessége által állított **Kisfaludy szobra** lelepleztetik, Füred az nap hazai ünnep színhelye leend.

Az utazók naponként induló csinos gyorskocsikat találnak a „Tigris“ fogadóban, vagy a cs. kir. postahivatalnál, szintén azok, kik a Bécs-Győr-fehérvári vasutat használják, Fehérváron az Ullmann-féle vendéglőben minden órában alkalmat fognak találni Füredre.

A legújabb rendszer szerint töltött légmentesen dugaszolt füredi ásványvizek főraktára Pesten Tunner urnál váci-utcai fűszer kereskedésében. 100 üveg 21 f. a. é.; üvegenként is kapható.

Balaton-Füred 1860.

A fürdő igazgatóság.

Nyári fürdő-idény a szliácsi vasas fürdő- és gyógy-intézetben.

Ezen édes hazánkban közbizodalmú, jeles jótékony és erősítő hatással bíró ásvány-fürdő, mely előbb a magas kincstár birtokában volt, s most egy magánzó öröktulajdonává vált, újonan fölszerelve és kiékesítve, **május hó 1-én** nyitott meg.

Ezen gyógyhely hazánk leggyönyörűbb vidékén, a Garan völgyében, Besztercebánya közelében fekszik. Rendelkezik **négy** különböző hévfokú **fürdő-tükörrel**, 26° R. vasas savanyúvízzel, **négy** ásványos **ívó forrással**, u. m. József-, Dorottya-, Ádám- és Lenkey-forrással; azon kívül egy gáz-fürdővel, s egy hideg és egy meleg zuhany-fürdővel.

Az orvosi tudomány leghiresebb tanárai megegyező véleménye szerint e források a legnagyobb erejű vastartalmú vizek gyanánt hatnak, s ennél fogva **minden hiányos vérkészítésen gyökeredző betegségekben hasznosak**, különösen pedig minden vérhiányból eredő s rendellenes beidegelésen alapuló idegkóroknál javalvák.

A legjelesebb gyakorló orvosok tapasztalata szerint jótékonyan hatnak a szliácsi fürdők nevezetesen: sápban (Chlorosis) és görvélyben (Scrophulose), **a légzés- és emésztés-szervek bántalmainál**, mindennemű **ivarkóroknál** (Geschlechtskrankheiten), kiválóan nőknél: elkésett, elégtelen vagy rendetlen **hószámánál**, zsonghiányból (Atonie) eredő **méh-vérzéseknél**, **fehérfolyásnál**, ideges és általános gyöngeségen alapuló **magtalanáságnál** s elvetélésrei hajlamnál. Hasznosak továbbá mindenféle ideg- és gerinczagy bajoknál, u. n. ideggyöngeségnél, beidegelésből eredő tehetlenségénél, ondófolyságnál, éjjeli magömléseknél, némely májkóroknál, vérzéseknél, szem- és fülbajoknál sat. végre különféle hűdéseknél.

Miután sok itt gyógyuló betegségnél a **savó** használata is ajánlatik, gondoskodva van egy külön **savó-gyógyintézetről**, mely több nagyobb terjedelmű birkászatok által üde és jó savóval folyton láttatik el.

Az újonan rendezett számos lakhelyiségek, egy különös szorgalommal mívelt sétány, az újból fölszerelt s minden nyelvű lapokkal gazdagon ellátott kávéház, — kitünő ebédlő-, táncz- és zenetermek, s egyéb mulattató intézmények a t. látogatóknak folytonos élvezetet szerzendnek, s a fürdőbirtokos minden erejéből azon lesz, hogy a t. cz. vendégek kívánalmainak megfelelőjen.

Az orvosi felügyelettel és a fürdők kellő használata fölötti útasítás adással **O p p o l c z e r** udvari tanácsos és bécsi egyetemi tanár ur ajánlatára **H a s e n f e l d** M. ur, orvos- sebész tudor és szülész van megbízva, mint a szliácsi fürdő rendes orvosa.

Lakást úgy egyes személyek, mint egész családok számára megrendelhetni a szliácsi fürdő-igazgatóságánál, mely a kívánatoknak pontosan megfelelőend.

A közlekedés Esztergom-Nánáig a vasút és gőzhajózás, Esztergom-Nánától pedig Szliácsra minden nap induló **pos-ta-gyorskocsik** által eszközöltetik.

A szliácsi fürdő-igazgatóság.

Előfizetési ár: helyben 4 frt. 50 kr., egész év 9 frt. vidéken felét 5 frt. egész év 10 frt. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetések bérmentesen küldendők. Hirdetések közöltetnek soronként 14 újrért.

Megjelenik minden vasárnap. Megrendelhetni minden es. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél útré 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Negyedik évfolyam.

Szerkesztik: **dr. Markusovszky Lajos** és **dr. Poor Imre**. Kiadja: **Müller Emil**.

Tartalom: Tájékoztató adatok a testgyógyászat újabb fejlődéséhez. Dr. Batizfalvi-tól. — Magángyakorlat. Idült félbenhagyó idegzés. Mr. Saary A. — Könyvismertetés. Dr. Haller C. Lüftung u. Erwärm. der Kinderstube u. des Krank. Zimmers. Sigmund tanártól. — Lapszemle. Mézes húgyár. — Icterus perniciosus. — Vízpor-fürdők. — Apróbb szemelvények. **Tárca:** A gyógyszerek árszabása körül. (Folyt.) Müller B. gyógyszerésztől. — Orvosi pályakérdéseink ügyében. — Vegyesek.

TÁJÉKOZÓ ADATOK

a testgyógyászat (orthopädia) újabb fejlődéséhez.

Dr. Batizfalvi, a budapesti sebészi és orthopädiái magán-gyógyintézet igazgatójától.

A mai testgyógyászati gyógyászat értékét tudományos szempontból alaposan csak akkor ítélni lehet meg, ha e szakban gyakorlati és részletes tanulmányokat tevének. Ezen egyedüli mód menthet meg bennünket a divatozó gyógyelvek túlbecsülésétől; ez óvhat meg azok alaptalan becsmérésétől.

Újabb időben nevezetes reformok érték a testgyógyászatot.

Az észszerű orthopädia, — mint a sebészet kiegészítő része — a mai gyógyeszközök célszerűségében oly kincset bír, hogy azok helyes alkalmazásával a tudomány kívánalmainak megfelelően. Azonban, hogy ezt tehesse az elferdülések kórnemző okát, az általános egészségi állapotot, az idomtalanok fokát, a beteg korát és az ezekből eredő gyógyjavallatokat kiváló figyelmére kell méltatnia.

A mai testgyógyászat szép és nagy feladatát: az illető elferdült rész idomának és működésének helyreállítását úgy éri el, ha az idomtalanok leküzdésével egyszersmind az egész életfolyamatnak oly emelkedettséget kölcsönöz, hogy annak eredményét a jól tápláltságon, a szembeötlő növényen, a mellkas terjedtebb mivoltán, szóval: a szervek működésének erősödésén, szabályozottságán kívül: egyúttal a test nemesedett tartásában, az akarat szilárdulásában és a szellemi képesség emelkedettségében is föltaláljuk.

Ezek így levén, világos, hogy csupán erőműves gépek általi kezeléssel e célzt egészben el nem érhetjük.

E tekintetben meglepőleg tisztultak a nézetek.

Az elmélet úgy mint a gyakorlat által egyaránt elfogadott sebészi műsegélyt, egyéb között például az ínmetaszt a testgyógyászati esetek különösen a végtagok nagyobb fokú elferdüléseinek gyógyításánál igen gyümölcsöző segédeszköznek kell

tekintenünk, mely helyes gyógyjavallatok által indokolva, hathatósan vezérel a kitűzött cél felé.

A gyógytestgyakorlat újabb időben, illető helyén és kellő módon alkalmazva, a testgyógyászatban maradandó becsü hatány értékét vivta ki. El kell ismernünk, hogy a gyógytestgyakorlat a midőn a táplálkozást fokozza s a vérvegyület javítására jótékony befolyást gyakorol; egyszersmind maga az elferdülés ellen is boncz-, élet- és erőművi elvek nyomán tettelesen egyenesítő erőképen működik. Mert ha egyoldalú izom-működés elferdülést képes létrehozni, akkor az ellenkező irányba terelt izomerő által az elferdülés kiegyenesítését is sok esetben eszközölhetni.

Mateucci közelebről újabban megerősíté a párisi akademiához intézett jelentésében Liebignek azon élettani alapokon nyugvó állítását, hogy izommozgás által csalhatatlanul nagyobb mennyiségű szén-sav küszöböltetik ki a szervezet köréből, s ennek következtében természetesen a vérvegyület is lényeges változáson megy át.

Dr. Neumann Berlinben, ki a svéd testgyakorlatot sok emésztetlen elemeitől fölszabadítja s azt boncz- és élettani elvek nyomán kifejté, e tekintetben szintén nem csekély érdemeket szerzett.

Azok merész állítása ellen azonban bátran síkra szállhatunk, kik a svéd testgyakorlatban egyedül, minden képzelhető baj csoda szerét látják.

Általában véve határozottan mondhatjuk, hogy a testgyógyászat csupán azon idő óta bír a tudomány érdemével, mióta szak-körébe vonja a szabatos ismeret minden sikeres eszközét; mióta nem nyugszik meg a pusztán erőműves gépek általi kezelésben, hanem közhasznú céljainak elérésére midőn az életrendtan elveit alkalmazza, egyszersmind gépeit szorosán az egyéni esetekhez szabva, élettani törvények szerint készítetteti; a műtő sebészet vívmányait ott, hol kell, igénybe veszi; betegeit üde légen edzi; szabályozott testmozgásban részesíti s a vérvegyületre javítólag ható belszerekhez is folyamodik s a józan tapasztalat nyomán a zuhanyozást, fürdők hasz-

nálatát, a villam (electricitas) alkalmazását sem zárja ki a gyógyhatányok azon sorozatából, melyek a beteget egészséggel, a tudományt pedig újabb diadallal örvendeztetik meg.

De ki fogná tagadni, hogy az imént érintett gyógyerők kellő idejű és helyű alkalmazását sikerrel csupán szakértő szabhatja meg?

Az elferdülési kórok szaporaságát összefüggésbe hozhatjuk nagyrészt az oktani mozzanatok hiányos vagy ferde ismeretével.

Minthogy napjainkban az elferdüléseket kórok-tani szempontból fogjuk föl, helyén lesz az idevágó újabb nézetekből is egyet-mást szőnyegre hozni. Wunderlich például a törzselferdülés legközelebbi okait fürkészve állítja, hogy mindenekelőtt az izmok elsőd bántalmában rejlik e baj leggyakrabbi oka. De sőt tapasztaltatott, hogy az izmok a más okból származó elferdüléseknél szintén másodlagosan is szenvednek. E tárgy bővebb vizsgálatot érdemel, miután a gerincoszlop elferdülései, kivált a nőnemnél oly szaporák, hogy 100 lánygyermekre 5 ferdét bizton számíthatni.

Dr. Eulenburg által négy egymásra következő évben gyógyított 300 scoliotikusnál, úgy állott az izom-működés aránytalanságából származó oldalgörnye száma a más okból föllépő scoliosis számához, mint 264 : 36-hoz.

A nőnemnél izomgyöngeség által föltételezett ferde testtartás következtében, feltűnőleg gyakran jő elő az oldalgörnye, mintegy 85%. A baj közönségesen lassan s észrevétlenül fejlődik ki. A hasonemű izmok egyenetlen ereje és működése által, az elferdülés domború felén ellazulás (relaxatio) a homorún visszahuzódás (retractio) lép föl; a midőn egyidejűleg az izmok kóros beidegzése s táplálási zavara is mutatkozik. Valentin tapasztalatai nyomán (Lehrbuch der Physiologie des Menschen 207. l.) az oldalgörnyénél (scoliosis) a mély légzés alkalmával működő felületes nagyobb izmokon és a hátgerincz sajátképeni feszítőin kívül (leghosszabb hátizom, keresztágyék-izom), a hátizmok mélyebb rétegét borító bőnye, de sőt magok a mélyebben fekvő izmok is kóros elváltozás alá esnek, nevezetesen a haránték közti izmok (m. intertransversarii), a sokbahasadt hátizom (m. multifidus spinae), a feltövises hátizom (m. semispinalis dorsi) és a hátforgatók (rotatores dorsi) az elferdülési ív domborulatán meghosszabbodnak, míg a homorú oldalon megrövidülve észleltetnek. Az oldalgörnye létrehozásában résztvevő izmok azonban nem csupán területi nagyságukat változtatják meg, hanem midőn az összehúzódott izmok megrövidülnek s tömöttebbé lesznek s elleneseik meghosszabbulván ellapulnak: egyszersemind valamennyien szöveti elváltozást is szenvednek. Az elferdülés domborulatán szenvedőlegesen kifeszített izom-rostok ürei közé zsír rakodik le s az izom elhájjasodik; olykor rostinasan fajul el. (Virchow, Die Cellularpathologie, 309. l.) A hájas elfajulás Guérin szerint azon izmokban lép föl, melyek tevőleges összehuzódás által rövideknek meg; ellenben a rostszövetü elváltozást ak-

kor látjuk létrejönni, ha az elferdülés oka a mozgás szenvedőleges szerveiben mutatkozik. —

Az izmok egyarányos működését zavarva elferdülést hoznak létre az egyoldalú gyakorlatok; a zsenge, fejlődő korban gyors növés mellett általános kimerültség s ezáltal föltételezett izomgyöngeségből származó ferde testtartás; súlyos kimerítő nyavalyák sat. Egyes izmok zsugora vagy hüdése ritkábban szerepel a gerincoszlop elferdülését szülő okok sorozatában.

Wunderlich nyomán tehát mint láttuk, a gerinczelferdülés oka sokkal gyakrabban rejlik az izmokban, mint a csigolyákban, csigolya közti porcban vagy a szálágokban. Neumann állítása szerint többnyire elsődleges az izombaj s csak másodlagosan lépnek föl a szálágokban, porcokban és a csontokban kóros elváltozások.

Az elferdülés elsőd oka azonban a csontokban, porcokban is fészkelhet, midőn t. i. a csontok az első kifejlődés korszakában ferde alakot nyertek, vagy később szerzett baj alakjában külbehatási — vagy betvegyes lob s ellágyulás következtében vonattak a bántalom körébe.

A szálágos képletek szintén lehetnek az elferdülés okai akkor, ha azokban egyoldali ellazulás vagy visszahuzódás, olykor kóros lerakódás jő létre.

Elferdülés másodlagosan fejlődhet ki akkor is, ha annak legközelebbi okát nem a gerincoszlopban, hanem azon kívül a szomszéd részekben találjuk föl. Ezen távolabbi okok is többnyire egyaránytalán izom-működésre szolgáltatnak alkalmat. Ide tartoznak p. a terjedelmes égetési bőrhegek; mellhártyalob után létrejövő nagyobb izzadmányok fölszivattása; dagok általi egyoldalú nyomás, egyes tultergett szervek; alkalmatlan nyomást gyakorló szűk öltözetek; valamely al-végtag rövidülése p. törés vagy ficzam hiányos gyógyulása után sat., miáltal a gerincoszlop ferde állást nyer.

Ha gyógykezelésünk által sikert kívánunk aratni: az oktani mozzanatok minőségéhez kell alkalmaznunk a gyógy módot is.

Az izom gyöngeség, aránytalan izom-működés által föltételezett gerinczelferdüléseknél például, tapasztalat szerint a leghathatósabb szerek közé kell a gyógytestgyakorlatot számítanunk.

Hol az elferdülés a csontok első kifejlődési idomtalanságán alapszik, vagy lobfolyamat után valódi merevség maradt vissza az egyes izületekben, a kiegyenesítés sikerére igen csekély kilátás van. Betvegyes csontlobnál, csontellágyuláznál nyugalmas vizirányos fekvés a földolog, a vérvegyület javítására ható belszerekkel kapcsolatban. Hol a lobizzadmány fölszívatik, hegesedés, csontsarjadzás által jöhet létre gyógyulás.

Midőn az elferdülés a gerincoszlopon kívül fekvő okokból másodlagosan jő létre: akkor az előidéz ok eltávolítása a fő dolog.

Ha petyhüdt, ellazult szálágokban fészkel az elferdülés oka, az életfolyamat fokozása, erősítő kezelés, hűvös mosások, zuhanyok, testgyakorlat,

tápláló étrend, tiszta lég tesz a gyógyítás főmozzanatait.

A mozgás szenvedőleges szerveinek a csontoknak másod elferdülése, midőn t. i. az oldalgörnyénél p. állandó egyoldali nyomás által a csigolya-testek föl-szivatván ikalakulag ellapúlnak és saját tengelyök körül megfordúlnak: a testgyakorlat mellett már a célirányos erőműves vagy gépek általi kezelést vesz-szük igénybe, úgy azonban, hogy ez által az egyes szervek szabad működése kárt ne szenvedjen.

A testgyógyászat, mely a jelen tudományos ha-ladás nyomdokait követi — mint látjuk — fölhasználja az elismert gyógyhatások teljes ösz-szegét céljainak elérésére, t. i. az illető rész ido-mának s működésének tökéletes helyreállítása- vagy lényeges javítására. —

MAGÁNGYAKORLAT.

Mr. Saary A. Duna-Vecsén.

Idült félbehagyó szemgödör fölötti idegzsába.

Neuralgia chronica supraorbitalis intermittens.

Cs. J. 36 éves, gyöngye testalkatu, 1--- urnál 1857. fe-bruár 3-án mint házi orvos látogatást tettem; meglepetéssel láttam, midőn az illető vizes kendőt homlokához szorítva, a szobába föl s alá járkált, bajáról kérdezősködve, eredeté-ről így nyilatkozott: én orvos urat azért nem hívtam, jól tudva bajom gyógyíthatlanságát, tehát minek fárasszam; ne-vezetesen még tanuló koromban baloldali homlok rheumát kaptam, s ez idő óta rendszeren évenként február hóban megje-lenik, s bármiként gyógykezeltessék, akár magára hagyatva, rohama 14 napig tart, miután magától is megszűnik. E ro-hamok kezdettől mindekkorig reggelenként lassu lüktetéssel kezdődnek, délbe a hasító kinok tetőfokot érve el, ezután apránként alább hagyva 4—5 órára teljesen megszüntek, ek-kor előbbi kedélyem megtérve, jól ehettem, ihattam és alud-tam; másnap ismétlődő rohamom, összes bajom szokása szerint visszatért. Tanárkodásom ideje alatt sok tekintélyes orvosok gyógyítottak, sőt homeopathák is, de sikertelenül; utóbb gőzfürdő használatára birtak, ezt 3 éve használom, de homlok rheumám nem maradt el.

E gyötrő baj ostromának ez már tehát 16-ik éve, mint említém szabdaszeresen mindig február hóban, és pedig 14 napig tartó lefolyással kerül elő; jelenleg támadásának har-madik napja van; nagyon különös, hogy reggel felkelvén semmi bajom, s midőn 8 órákor az imaházba menni készülök, bal szemöldökomben lüktető érzés mutatkozik, mely hasító fájdalomná átváltozván, délben iszonyatos kinokba megyen át; fájdalom a szemöldöktől kezdve, az egész homlokcsatorna és a szemgolyóra is kisugárzik, minek következtében szemem világ íránt érzékenyülvén, pilláim önkénytelenül becsukulnak, s déltáján nagyon jól esik arczom vánkösba elrejtetni, különben roham alatt testem fázkony, délután kinjaim lassankint mara-dozva 4—5 óra közt végkép eltűnnek, 14-ik naphoz közeled-vén, a rohamok gyöngébben ostromolnak. Ezekután megvizs-gálván, következő körjelleg mutatkoztak:

A bántalmazott homlokrész színére, hasonló az ellenol-dali homlokrészszel, hévmérséklete csekélyebb, az alkalmazott hideg borogatás következtében, a szemgödör fölötti lik-ből kiindulva, áradoztak a szemgödörívre, homlokra, s a szem-golyóra; ezáltal a mozd- és edénymozd idegszálak felizgat-tatván, azokban is visszahatási tünetek mutatkoztak: ilyen az összehadht fakó arcz, szemöldivek ránczosak összehúzód-vák, pillák egymáshoz közeledve, csak félig valának nyitva, tetőfokot érve pedig a roham, egészen bészarkódnak, szem

maga könnyezett, s világosság ellen érzékeny, köthártya vö-rös, érítés rendes.

A már tizenhat éven keresztül, napfelköltéssel kezdő-dő, s nyugtával enyésző baj szabványosságából, mely ren-desen mindennapos nyomatot követve, megtartván eddig szab-daszeres támadási, úgy az egyes, valamint az összes rohamok tartási idejét is; tekintvén továbbá a nyavalya világos félben-hagyását, s a betegnek ez időbeni jó érzését, mindezen tüné-menyek elemzése után jelen bajt, a láztalan félbehagyó kó-rokhoz, azaz a rejtett lázak közé soroztam; különben is C.... szerint efféle bajok közül leggyakrabban előfordulni a szem-gödör fölötti idegzsába észleltetett. E nézetem betegemmel közölvén, kinyilatkoztattam, hogy baját hideglelésként gyó-gyítandom, egyszersmind megkérdeztem, valjon ezen úton orvosoltatott-e már? mire „nemmel“ válaszolván, tehát annál-inkább sikert ígérhettem a kinal gyógymódtól, miután a töb-biek eredmény nélkül alkalmaztattak.

Gyógymód. Bár csorvás állapot nem mutatkozott, még-is a bélcsatornára elvezetőleg alapi víz ivást rendeltem, mi hatását megtevéen, estenden 12 szemer kinalt adagoltam négy részre fölosztva, melyet még ez nap éjjelén három órán-ként beszédvén, másnap a várva várt idegzsába rohama ma-gam és a beteg legnagyobb öröme nem jelent meg. E kinal adagot, mely képes vala a rohamot a testben elfojtani, újlag ismételtettem, de csak három részre osztva, melyből regge-lenként egyet, még pedig 4 órával előbb, mint a roham meg-jeleni szokott, bevenni rendeltem. A tizenhat évig megjele-nő idegzsába kinal által ki lön tehát orvosolva, s ez ideig a daczos rheuma nem is mutatkozott.

Könyvismertetés.

Lüftung und Erwärmung der Kinderstube und des Krankenzimmers. Nach Professor Meissners Grundsätzen mitgetheilt von Dr. Carl Haller, Primararzt im k. k. allgem. Krankenhause. Zweiter vermehrter Abdruck. Wien, bei Prandel u. Mayer. 1860. 8.

Ismerteti Sigmund tanár.

„Miért kell szellőztetni, miként szoktak szellőztetni és mint kell szellőztetni?“ ezek lényegileg azon kérdések, mi-ket a nagy tapasztalatu szerző az előttünk fekvő munkában okok és tapasztalati tények alapján dönt el. A két első kér-désre mindenki magának a legegyszerűbben, s mindnyájan a mindannyi tapasztalatnál fogva bizonyosan összhangozón is fognak felelni; a harmadik kérdésre nézve, hogy „miként kell szellőztetni?“ a szakférfiak nézetei mai nap is nagyon elá-gaznak, minélfogva úgy magán házaknál, mint — és kivált kórintézeteknél a legkülönbözőbb szellőztetési modorokat ta-láljuk alkalmazva. Meissner tanár, mint tudva van, a szellőztetés kérdését a fűtéssel természet szerű összeköttetésbe hozta, s mindenek előtt szemlélhetően kimutatá, miként vi-szonylik a levegő mint folyadék a szabad légkörben és az el-zárt térben. E viszony tanulmányozása, a levegő hév általi mozgékonyosságának pontos ismerete, tulajdonképi veleje minden a szellőztetésre és fűtésre vonat-kozó kérdésnek. Meissner tanár méltán sajnálja, hogy e viszony tanulmányozása a természet- és műtudósoktól legna-gyobb részt elhanyagoltatik, minélfogva a tervezetek és ki-vitelek is közönségesen céliránytalanoknak bizonyulnak be, bármily új és magas tudományos eredettel dicsekedjenek.

Az említett munkában sokkal több foglaltatik, mint a mi a czímbe mondva van. Haller elsődorvos úr benne ritka világossággal tárgyalja a szellőztetés kérdéseit oly tü-zetesen s annyira viszonyítva az ismert s mindenki által meg-közölhető észleletekre és tényekre, mint azt eddigelé sen-ki sem tette; mi csak óhajthatjuk, hogy előadása épen ezen tulajdonoknál fogva ne csak a nagy közönség, hanem külö-nösen a szaktudósok: physikusok, orvosok, mű-tanárok, intézeti hivatalnokok sat. által minél ked-

vezőbben fogadtassék és komolyan méltányoltassék, miután könnyen bebizonyítható tény, hogy a legkevesebb embernek van az élet és gyarapodás ezen legelső feltételeiről jó és tiszta fogalma. — A szövegbe mellékelt fametszvények szemléltetővé teszik az egyszerű és mesterséges fűtés és szellőztetésnek a természet észleletén alapuló előnyeit.

Ha mindezekhez még hozzá vesszük, hogy Haller elsődorvos úr még a külföldi s nevezetesen a *Lariboisière* és *Beaujon* kórház legújabb készülékeit is ismeri, s ezen ismeretre alapította a bécsi közkórház szellőztetési módszere bírálatát, úgy alig mondhatunk a munka dicséretére még egyebet, minthogy szerző nem sajnálta a fáradságot sem a levegő nedvességének fokait is ezen módszer mellett a kórszobában hat évre terjedő észleletek sorozata nyomán meghatározni, s az ellene (újabbán Oport úr által) fölhozott érveket kellő mértékre leszállítani.

A nagyrészt elégtelen ismeretekkel s egyoldali felfogáson alapuló újabb fűtési módszerek irányában nem létezik nyugodtabb, tényekre határozottabban alapított s világosabban összeállított munka a szellőztetésről és fűtésről, mint épen Haller elsődorvos úr ezen munkája; figyelemre méltó kivált a felsőbb helyen irányadó orvosokra nézve annak záradéka, melyben Haller tudor úr általános meggyőződését fejezi ki: „A mindennapi élet szükségének régi tapasztalás szerint a legegyszerűbb eszközök felelnek meg, merészségnek látszanék azt, mi rendkívüli esetekben s a cs. k. közkórház legaggasztóbb tútelésénél is az újabb hagymázjárványok alkalmazásával tökéletesen elegendőnek bizonyult be, határozott biztosíték nélkül utána tenni annak, mi a próbát még nem állotta ki.“

L A P S Z E M L E.

(P) Mézes húgyár (Diabetes mellitus).

Az eddigi tudományos kutatások és észlelések nyomán a mézes húgyár (diabetes mellitus) felől a következőket tudjuk: a) a májsejtek választják el azon anyagot, mely a májon átvonuló nedvek egy részét mézzé, cukorrá változtatja. b) A mézképző anyagok elválasztásában az idegrendszer viszi a főszerepet, s a májtevékenység az agy-gerinczvelő s a tenyészélet idegrendszerének kölcsönös befolyásától függ. c) Ha a májnak agy-gerinczi idege átvágatik, a mirigy állapota nem változik —, de ha a tenyészéleti ideg (n. sympathicus) metszetik át, nagyobbodik a máj tevékenysége; Bernard tanár szerint a tenyészéleti idegrendszer vagy is az együttérzideg az életműködések mérséklője (moderator) — és mivel általa a mirigybe folyó anyagok ebben huzamosb ideig tartózkodhatnak, — ez a tulajdonképi táplálás vagy hasonítás idege; a bántólag ható agy-gerinczi idegek pedig — a vérforgás gyorsítása által — a felbontás idegeivé válnak. d) Bernard azt hiszi, hogy az agy-gerinczi ideg nem közvetlenül hat az epe-mirigyre. e) Ha a negyedik agygyomrocs fenekét vagy a nyolczadik idegpárt a nyakon izgatjuk, csakhamar húgyár (diabetes) támad. A mondottaknál fogva a húgyár a máj együttérzideg-fonatának megcsökkenést vagy megszünt tevékenységében állana, s tekintetbe vévén az állati táplálkozásnak két ellentétes-irányu tünetményeit, az áthasonítást (assimilatio) és visszatermődést (des-assimilatio), a húgyár nem egyéb, mint a szétbontó visszatermődésnek tulnyomósága.

Habár Bernard megczáfolatlanak tartja e következtetéseit, mindazonáltal a cukorképzés folyamata ezzel épen úgy nincs megfejtve, valamint az emnek (chymus) és tápnának (chylus) képződésével a tápnedv (Nahrungssaft) folyamata meghatározva nincs. Kevesebb világos az, hogy minő befolyása van a tüdőnek vagy is a légzésnek s ezzel együtt az agy-gerincz-idegeknek a cukor előjövételére és eltűnésére az üteres vérben. Tagadhatatlan tény az, hogy a májból a tüdőig folyó vérben gyakran tetemes mennyiségű

czukor található, de szintúgy bizonyos az is, hogy szabályos ép állapotban nyoma sincs a czukornak a vérben, ama vérben t. i. mely a tüdőkön áthaladott. — Az anyahasbéli magzatnak tüdője, izmai és bőre kemnyeszerű (stärkmehlartig) édnemző (glycogen) anyagot választ el: a világra jött és légző újszülöttnél elenyészik az édnemző anyag mind a tüdőből, mind az izmokban és bőrből. Ebből méltán gyanítjuk azt, hogy a májból a tüdőbe folyó vérnek czukra a tüdőben szénsav-légre (gas acidum carbonicum) és vízpárára bomlik szét, állati meleg kifejtésére szolgálván. Rosenstein újabb kísérleteiből azon nézetet meríti, miszerint a húgyári kórfolyamat nem abban áll, hogy nagyobb mennyiségű czukor képződik, hanem inkább abban, hogy képződött czukor rendeltetésére nem fordítottatik, azaz föl nem emésztetik; ezen nézetet erősíti a húgyárban szenvedők alacsony testmelege, mely természetes következménye az élenyülés csökkentének. Mindazon mozzanatok, melyek külsőleg vagy belsőleg alkalmazva jótékonyan hatnak a légzésre, nagy befolyásuk szintén a húgyár gyógyításában is. E szerint a mézes húgyárnak egyik oktani mozzanata volna a hiányos légzés-befolyás. . . . A hiányos légzés akképen okozhat mézes húgyárt, mint a szűk mellkasnak rövid légzése a testnek kóros kövéredését vonja maga után az által, hogy a tápszerekben nyert szén és köneny a nem tökélyes légzés miatt csak részben éghet el (csak részben élegülhet), s a nem élegült szén- és könenymaradék mint zsír rakodik le és halmozódik össze a test sejtes szöveteiben. Megtörténik gyakran az is, hogy az ily elkövéredettekben talán ugyanazon egy oknál fogva mézet találhatni a húgyban. — Krouser tr. és karlsbadi fürdőorvos részint a máj- részint a tüdőnek egész a mézhúgyozásig haladó működés-zavarát gyanítvánnyilván (hypothetice) a villamerő sarki hatályából, sarkiságából (polaritas) törekszik megfejtetni. Ha horgany és rézből álló egy elempárnak két sarkával megérintjük az élő békának hevenyen lemetszett izomrost-kötecsét: az izomrostok azonnal az egyik sarktól a másik felé áramló mozgást oly hullámzólag mutatnak, mintha a másik oldalon akarna az egész izomtömeg összehalmazódni; ha pedig a sarkokat fölcseréljük, ellenkező történik. K. hajlandó azt hinni, hogy a szervezeti villamnak rendhagyó sarki befolyása által a tüdőbe hajtott visszeres vér méze is sokkal gyorsabban áramlik át az üteres vérrendszerbe, semhogy a czukor élegülhetett volna. A villam sarkisága a májban nagyobb mennyiségű mézképzést, a tüdőben pedig megcsökkenést élegülést hozhat létre.

Boussingault és Liebig kísérletei meg a tapasztalás tanítják, hogy a lúgtartalmú (alkalihaltig) vizek vegybontó erejöknel fogva elősegítik a légzési anyagok (zsír, méz, kemnye stb) élegülését (égekénységét), s ennél fogva a melegképzést és áthasonítást is. A baromtenyésztsében egy harmadrésnyi takarmánnyal kevesebb kell a barmok táplálására, ha néha sót adunk azoknak. Ez az oka, hogy lúgos ásványvizeink jótékonyan hatnak a mézes húgyár ellen; ez az oka, hogy Karlsbad némi nevet vívott ki magának a húgyáros betegek gyógyításában. A lúgos (égyvényes, alkalinus) ásványvizek sokszor szembeszökőleg gyors javulást és néha szintoly sebes gyógyulást eredményeznek a húgyárban, úgy hogy kevés nap alatt a méz eltűn a húgyból. Villemin tr., orvos Vichy-ben azt állítja, hogy oly húgyár-betegek, kiknél e baj nem okozott még elsoványodást, a vichy-víz használása mellett a mézet húgyokból néhány nap alatt elvesztették. Krouser említi a többek közt két érdekes húgyár esetet: az egyik feketetengeri hajós kapitány, ki kóros kövérsége és vesefájdalmi miatt küldetett Karlsbadba; vizeletében meglehetősen mennyiségű édnemző anyag mutatkozott; a lúgos ásványvíz használására — mi alatt semmi czukor — vagy lisztartalmú eledelt se kapott táplálékul —, három nap múlva a czukornak nyoma is eltűnt a vizeletből. A másik kórcsét: egyik bonni híres tanárnak leánya, ki Kielben van férjénél, annyira szenvedett húgyárban, hogy nagy mennyiségű

vizelete tizenkét százalék mézet tartalmazott, az éjjelenkénti nyugtalanság, szakadatlan szomj, gyakori vizelet-inger stb nagyon megviselték a szenvedőt; a beteg Karlsbadba hozott: nyolcz napi karlsbadi víz-ivás után már azt írta haza, hogy nyugodtan kezd aludni, szomja és vizelet-ingere csekély stb; az ásványvíz-ivás bevégeztével pedig nemcsak hogy a beteg meggyógyult, hanem, mi több, testének súlya öt fonttal gyarapodott, holott egyéb betegek Karlsbadban veszítnek testsúlyokból.

A jóslat a mézes húgyárban mindenkor kétes kimenetű; annál nagyobb reményünk lehet a gyógyyszerhez, minél közelebb vagyunk a baj kezdetéhez, azaz minél hamarabb alkalmazunk czélszerű gyógykezelést és minél csekélyebb a méz-vizelés. Ellenben, hol a beteg mindig éhes, mindig szomjas, kiaszik, sokat vizelet, ott annál kisebb a gyógyíthatási remény; hol pedig tüdőgümösödés van jelen, sőt ehhez láz is járul, ott csak jeli gyógyjavallatról lehet szó, a gyógyulásra kilátás nem lévén.

A mi a gyógyítást illeti, első föltétel, hogy a beteg ne egyék semmi méz- vagy czukor-, keménye- (amylum) tartalmú eledeleket, se ne igyék édes italokat: hanem egyék húst, halat, tojást, zsírost, vajast, sajtot, turót; a szokott lisztkenyér helyett az ily beteg számára csirakenyert (Kleberbrot) kell sütni. (A csiraliszt búzalisztból készítették azáltal, hogy a búzalisztból a keményítőt veszik ki, a maradék teszi az úgynevezett csiralisztet, mely sokkal táplálékonyabb, mint a keményített kenyér. Ha ily csirakenyérre szert nem tehetnénk, ezt minél barnább és kevés kenyérral, méginkább az úgynevezett eszömölykenyérrel kellene helyettesítenünk, mert minél fehérebb valamely kenyér, annál több keményítőt tart, s ez esetben annál czélszerűtlenebb. P.) Italul szolgáljon a víz, Piorry szerint jó hatású a nemes borok mérsékelt élvezése, sőt Bouchardat szódavízben egy tizedrésznyi borlangot (Weingeist), vagy egy pohárka rumot nyújt ebéd után a betegnek; a kávét czukor nélkül kell itatni a beteggel; savanyu eledelek vagy italok ártalmosok. Oppolzer azt mondja, hogy a szomjúságot enyhíthetni az által, ha a beteg csokoládédarabkát rág össze. A zöld növénytáplálékok és gyümölcsfélék közül csak azok engedtesse meg, melyek se czukrot se keményítőt nem tartalmaznak. — Belsőleg legjobb lúgos ásványvizeket itatni a beteggel. (Sauer tanár oly mézes húgyárban szenvedő betegeknél, kik szűkmellűségöknél és idült hörghurutjoknál fogva tüdőgümösödés jelenlétére nyújtottak gyanút, több esetben jó sikerrel nyújtotta a halmáj-olajat huzamos ideig, a testtáplálás gyarapodása mellett a mézes húgyár elenyészett P.) Elősegíti a gyógyítást az, ha a bőr működését előmozdítjuk testmozgás, langyos fürdők, testbeurkolás stb által. — Zárókérdés az említettük meg, hogy a mézes húgyárnak jellegző kórtünete: halványszínű, magas fajsúlyú (1030—1040) húgy, mely 2—20 akkora mennyiségben bocsáttatik, mint rendesen; e vizeletben a betegség folytán át méz van fölolvadva, mit vegyi úton legbiztosban találhatunk föl. Bouchardat következőleg fődözi föl a húgyban levő mézet a legegyszerűbben: ugyanannyi húgyot és mézvizet (Kalkmilch) keverünk egybe üveg kémcsőben s e keveréket fölförreljük: ha e keverék színét nem változtatja, a húgyban nincs méz (mel); ha pedig a keverék színe forrás, vagy hűlés közben megváltozik, méz, czukor van benne. (A Heller- és Trommerféle czukorkémlelést más helyütt fogjuk megemlíteni. P.) — Zeitschr. der k. k. Gesellsch. der Aerzte zu Wien 1860. Nro 16.)

(M.) Kórodai jelentősége és különbségei a hevenyen lefolyó elsődleg-életveszélyes sárgaságnak (icterus).

Wunderlich tanártól.

W. szerint az *Icterus gravis*-nak kórodailag két alakja van. Az egyiknél a baj súlyos tünetekkel kezdődik, mik a további folyam alatt folytonosan súlyosbúlnak; a másiknál az icterus eleinte könnyűnek és veszély nélkül látszik, s lefolyása alatt gyakran minden tudva levő ok nélkül és csaknem hirtelen lépnek föl a vészes tünetek

(epistrophe Form). Az első alaknál, melyről itt kizárólag szó van, a sárgaságot nem lehet lényeges tünetnek tekintenünk, mivel a kórjelek első nyilatkozatánál soha sincs jelen, hanem csak az első napokban vagy a baj több napi (egy héti és hosszabb) tartama után lép föl. Ép oly kevésbé felel meg kifejlődése foka a többi súlyos tüneteknek, sőt néha igen nehéz eseteknél fölötte csekély. Már ennél fogva azon gondolatra jöhetünk, hogy a sárgaság ily eseteknél talán csak mellék tünet.

W. a következőkben állítja össze különbségeikkel azon különféle kórokat, melyek mint *Icterus gravis* hozatnak föl:

1. Oly megbetegedések, melyek nehéz tünetekkel: láz, álmatlanság vagy agyizgatottság, levertség stf. erős, de még nem helybelisített láz jelenségeivel lépnek föl és több napokig tartanak. Hirtelen lép föl a sárgaság, és megjelenésével enged a láz és eltűnnek a bántalmak úgy mint az előzményi láz a küteg megjelenésénél.

2. Megbetegedések többé-kevésbé gyorsan növekedő kétes és súlyos tünetekkel, melyeknek lefolyása alatt sárgaság fejlődik ki. Rövid tartam után a legnagyobb erőhianyatlás (Prostration) és tompasággal (stupor) a halál lép föl, s a hullában mitsem találni, miből a sárgaságot, az agy zavarát sat. meg lehetne fejteni.

3. Megbetegedések, mik nehéz tünetekkel kezdődnek, gyorsan növekednek s a legrövidebb idő alatt halállal végződnek. A halál utáni vizsgálatnál a máj-terimbele (Leberparenchym) elemeiben elpusztitva találatik (moleculare Zerstörung).

4. Megbetegedések, melyek mérgezési hevességgel lépnek föl, s mérsékelt sárgaságnál halállal végződnek, de hol boncolatnál a májat nem találjuk kisebbnek, hanem nagyobb tömördek zsírgyülemmel.

5. *Icterus gravis* elsőd genyes májlob következtében számos genygozczal.

6. Oly véstetjes esetek, mik mindamellet felüdülsbe mennek át.

Az első szám alatti esetek kivételével, hol a nehéz tünetek előzményi kórjelek gyanánt szerepelnek, a többi, elsőd rosz indultu sárgasággal járó kórok mind jelenségét viselik egy nagy sebességgel fejlődő általános bántalomnak, mely gyorsan növekedő erőhianyatlással, s azonkívül némely nem annyira állandó tünetekkel fut le: hideg, szomj, láz, összeesés, ideges tünetek, emésztési zavarok, hasfájdalmak, vérzések. Közös jellege ezen kóroknak a rohán föl nem tartóztatható fejlődés az enyészet felé. A rendkívüli erőhianyatlás, mit semmi helybeli tünetből meg nem fejthetni, a legállandóbb kórjel; az icterus nem lényeges és nem szükséges. W. azt hiszi, hogy e kóralakoknak rosz indultu alkotmányos megbetegedés szolgál alapul. (Archiv f. Heilk. I. 3.)

(M) Vizpor-fürdők.

Az *Academie de Medicine* május 1-én tartott gyűlésében Gavarret előadást tartott Mathieu (de la Drome) készülékéről (*hydrofere*), melylyel szerinte 2—3 itezényi folyadékkal ugyanazon hatást idézhetni elő, mint ugyanannyi akó fürdővízzel. Kiindulván azon tényből, miszerint fürdőben tulajdonképpen csak a testtel közvetlen érintkezésben levő folyadék-réteg gyakorolhat helybeli hatást és szívódhatik föl, egy igen vékony, de folytonosan megújuló folyadék-réteget iparkodott előállítani. A készülék, mit e czélra készített igen egyszerű. A réz tokba zárt folyadék igen finom részecskékre (porrá) osztatik el egy légfolyam által, mit egy 5—6 centimetrenyi higany nyomása alatt működő fúvó (soufflerie) szolgáltat. A fürdő egyén oly zárt kádba ül, milyent füstölgéseknél szokás használni. Az osztott — víz és gaz sugár a térdek irányában levő nyíláson hat be, s rézsut emelkedvén szétszlik s a legfinomabb esőalakban a testre alá hullván, azt folyton öntözi. A fejet tetszés szerint a kádon kívül tartani vagy pedig az esőnek kitenni lehet. A hőmérsék könnyen szabályozható.

Ezen elmés, de egyszersmind olcsó fürdővel Mardy tudor Saint-Louis kórházban kísérleteket tett keményítő

kénhamag (Schwefel kalium), jod, highalvag (Corrosiv), természetes ásvány- és tengeri víz-fürdővel, s oly jó hatását tapasztalta, mintha e fürdők a szokott módon alkalmaztattak volna; a betegek izzagban (eczema), viszketegben (prurigo), sokszinű korpagban (pityriasis versicolor) és pikkelysömörben (psoriasis) szenvedtek. A tengeri fürdő, kivált két görvélyes mirigydagatokban szenvedő egyénnek jót tett.

A gyógyvizek illetlen porrá alakításának eszméje tulajdonképen Sales-Giron d tudornak köszönhető, ki azt a légzés szervek heveny és idült bántalmi gyógyítására alkalmazta, s ki első egy magával könnyen hordható gépet is készítettett e célra. Ilyetén belégzések eszközzésére útmutatása szerint egy saját terem (salle d' inhalation) rendeztetett. Az eszme most Mathieu által fürdőkre alkalmaztatott. — Az Academie mindkettőnek köszönetet szavazott s a kísérletek folytatását megrendelte. (*Union Médicale* 1860. május 5-ki sz.)

(P.) Galandócz (taenia) kutyában.

Kurzak bécsi tanár erős nagy kutyán kísérletet tett csersavval (tannin) szoral (strychnin) ellen, s miután a kutya megdöglött, bonczolás alá lőn véve, melynek eredménye következő:

Az eb vékony beleiben a vizsgálók a) tömérdek számú, apró háromizés (dreigliedrig) galandférgyet (taenia) találtak, melyek 1—1½ vonalnyi hoszuak és ivarfejtettek voltak, fehér csikolatok gyanánt tapadtak a megvörösödött s genyes nyákkal fűdött takhártyára, s a beleket több lábnyi kiterjedésben foglalták el. Siebold szerint ezen bélférgek nem egyebek mint taenia ex echinocco veter., melyek echinococcusból huszonnyolcz nap alatt 1½ vonalnyi hossza nőnek, ekkor elérték szabályos kifejlettségüket, és sohasem állanak több mint három izból. Siebold tizenkét fiatal kutyát juhból vett echinococussal etetett, s bennök 28 nap alatt tömérdek háromizelt galandóczot nevelt. b) A bonczolók a vékonybél ugyanazon részében sok hosszú galandóczot (taenia serrata és cucumerina) találtak; ezek egymásba fonódva több mint egy lábnyira terjedő s a bélürt egészen elzáró tömeszt képeztek. A hosszú galandóczoknak ezen egymásba kuszált összezugorodásuk valószínűleg oki viszonyban áll a szoral és csersav beadatásával. A baromgyógyintézetben tartott kutya különben egészséges volt, nem volt mérges vagy harapós; eszerint nem áll azon állítás, mintha a galandóczok jelenléte a kutyát morgóvá, harapóssá vagy veszetté tenné. (Prof. dr. Müller. Zeitsch. d. Gesellsch. der Aerzte zu Wien. 1860. N. 11.)

(M.) Santonin szembántalmaknál.

Martini egy értekezésében, mit az *Academie de medicine*-hez intézett, előadá a santonin jó hatását némely szembántalmaknál s azon sajátságos tulajdonát, melynél fogva a vele élő betegek a tárgyakat sárgáknak látják. Guépin e kísérleteket 70 egyénen ismételte, s észleletei M. tapasztalatával sokban megegyeznek. A santonin a világosság iránt érzékeny, s napon úgy mint a szervezetben megsárgul. A vizelet rendszeren már a második adag után sárga színt ölt. Látidegsorvban (atrophia n. opt.) és fősteny fölshívódással összekötött idült érhártyalobban szenvedő betegeknek a sárga színt nem észlelte. — Jó sikerét tapasztalta e szernek heveny érhártyaloboknál (chorioiditis) többé kevésbé színes izzadmánnyal, a látás javult, ámbár a szemtükör semmi változást nem mutatott; ezeknél a santonin szinte mindig főfájást okozott. Jó hatása volt továbbá oly betegeknek, kik egyszerű izzadmányos szivárványlobban (iritis) vagy ér- és szivárványhártyalobban szenvedtek volt; a látás javult a nélkül hogy az izzadmány eltűnt volna; ezek használatára gyakran hányingert éreztek. Mindezen kóroknál hasznosnak bizonyult be a santonin a kór utolsó szakában, midőn a lob már lejárt, és pedig 2 gramm-nyi adagban öt napra és tíz adagban. — Alkalmazása igen czélszerűen egyesíthető az atropinnal, s a másító és oszlató szerekkel,

miket a szem belső bántalmainál szokás használni. (*Gaz. hebdomadaire* 1860. május 4-ki sz.)

(M.) Faggyusavas vas (Stearas ferri) roncsoló bujafekélyeknél.

Ricord tanár egy idő óta az *Hopital du midi*-ben és magán gyakorlatában igen jó sikerrel alkalmazza e készítményt kenőcs vagy tapasz (sparadrap) alakban puha és phagadenikus sankereknek akként, hogy az egész fekélyes felület befedessék. A szer következőképen készül:

Unguentum stearatis ferri.

Rp. Sulphatis ferri partes 5 (500 grammes); Saponis massiliensis partes 10 (1000 grammes). A vasgálicz háromszor annyi vízben oldatik föl egy edényben, a másikban a szappan hasonmennyiségű vízben. A két oldat vegyítésénél zöldes fehér üledék képződik, mely megszárittatik, s azután langyos hőmérséknél (80°—84° C.) megolvastatván, midőn jó formán kihült 40% lavendera essentiával a tökéletes kihülésig folytonosan kevertetik.

Emplastrum stearatis ferri.

A följobb elmondott eljárás szerint készült faggyusavas vas langyos melegnél fölolvastatik, s a közönséges olmos tapaszok módjára ruhára kenetik. A tapasz ragad és nem török. (*Union medicale* 1860. május 5-ki sz.)

(M.) Halálos váltóláz.

Egy 53 éves csehországbeli napszámos 1859. sept. 10-én a bécsi közkórházba vétetett föl. A hiányos kórelőzményi adatok szerint néhány nappal azelőtt hideg borzogatást, utána forróságot érzett és megizzadt; hasonló roham két nappal később ismétlődött. Fölvételénél bőre sárgás volt, a tükhártya azonban rendes színű; a mellbeni zsigerek egészségesek; a máj és lép tetemesen nagyobbodva. A jobb alszáron fekély volt jelen, állítólag egy kapávali sértés következménye. Az agy működése mindig tetemesen elnyomva; a vizelet és hasürülés rendes. September 15-én a szunyállapot növekedett, érverés 70—80; a további lefolyás alatt az agy működése mindinkább alább szállt, miglen a beteg sept. 18-án — nyolczad napra fölvétele után meghalt. A vér görcsői vizsgálatánál, mit másnap tettek, a szintelen vértestecsek nagy számmal találtak, az agy velőállományában fősteny volt lerakodva, a három akkora lép pépszerűen szétfolyt, a barna máj nagyobb volt. — A sebes lefolyás, a harmadnapos rohamok, a vér alkata s különösen a lép állapota nehéz váltólázra mutatnak (*Oest. Zeits. f. pr. Heilk.* április 27. sz.)

(M.) Torlódás a gerinczagyban az 1859-ki forróság következtében.

Dudaux vidéki orvos az *Academie des Sciences*-szal közölte észleleteit egy baj körül, mit a múlt évi nyár legforróbb időszakában szabadban dolgozó embereken észlelt, s mit ennél fogva „aratók bajának“ nevezett el. Állott e bántalom hirtelen föllépő főfájásban és szédelgésben, s az arc és többi testfelület kékes (cyanoticus) színezetében. A tagok nem sokára megtagadták szolgálatukat, az ember kezéből kiesetta gazdasági eszköz melylyel dolgozott, lábai inogtak, járása bizonytalan lett s gyakran elesett. A gerinczagy mentében több helyütt fájdalom jelentkezett. A tüncmények az agyacs és gerinczagy izgatottságára mutattak, s higanynyali bekenések a legjobb sikerrel alkalmaztattak. (*Comptes rendus* 1. köt. 543. l.)

(M.) Vashalvag (Perchlorure de fer) kórházi fene ellen.

Deleau 8 gramme tinctura sesquichlorete ferri és 30 gramme zsírból álló kenőcsöt erősen ajánl a kórházi fene (gangraena nosocomialis) ellen, mely nemcsak a sebet megtisztítja, de annak hegedését s a heg egyarányos képződését is hatalmasan elősegíti. (*Gaz. hebdomadaire*).

T Á R C Z A.

A gyógyszeres árszabása körül.

(Folytatás).

Müller Bernát gyógyszerésztől.

Ha az utolsó közleményeinkben híven előadott tényálladé-
kot az árszabási ügyben tett eddigi fejtegetésünkkel össze-
vetjük, s mindkettőt szigorúan, de józanul és elfogulatlanul össze-
szehasonlítjuk: úgy azon erős meggyőződéshez jutunk, hogy „a
fokozatos pótléknak rendszere“ (System des graduellen Zuschlags) minden követelésnek megfelel, mit az ár-
szabás irányában emelhetni, és hogy minden kívánalmat ki-
elégíteni képes.

Az árszabás céljára nézve látható, hogy a kö-
zönséget nem csak az önkény és túlságos drágaság ellen
megvédi, de minden körülmények közt részrehajlatlan egy-
formaságot is létesít, mit semmiféle más úton el nem érhetni.
— A gyógyszerész törvényes nyeresége külső befolyá-
soknak nincs többé kitéve, hanem biztos alapra fektetve;
bevételeinek ingadozása meg van szüntetve s legbecesebb té-
nyezői, az idő és a munka kellően értékesítve; a pótlék sa-
játságos egyszerűsége jótékonyan hat vissza egész üzlete ke-
zelésére. — Az orvosnak az egész gyógyszerésztár s a
gyógyszerek minden alakjai állanak rendelkezésére; nem kell
többé a gyógyszerek árával gondolnia; s szabadon követheti
meggyőződését és a leginkább javalt gyógymódot minden
mellék gondolat nélkül.

Az új árszabási rendszer elveit illetőleg, a fokozatos
pótlék által életbe lép mind az, mi annak tervében foglaltak.
A nyers árakra vetett százaléki pótlék 25 %-re van le-
szállítva; a gyógyszerész minden munkája kivétel nélkül meg
van fizetve, s a fokozatos pótlék eszközlő a sokat említett le-
hetőleg tökéletes kiegyenlítését a gyógyszerek árának, mit
elérni eddigelé egy tervezetnek sem sikerült.

Gyakorlati tekintetben minden szakember
örömmel fogja üdvözölni fokozatos pótlékunkat, mivel a min-
dennapi tapasztalatból elég kellemetlen példáját ismeri az ár-
szabásnak. Ő mentve lesz azontúl szorosán ügyelni arra, val-
jon egy átszűrés, oldás, vegyítés sat. nem kerülte-e ki figyel-
mét, vagy nem számított-e föl egy fél órai főzés egy negyed
óra helyett sat. Egy szám elegendő lesz minden mostani kül-
lönféle munka megjelölésére.

Az összehasonlításból nem szabad kimaradni az ügyer-
kölcsei oldalának sem, melylyel az a gyógyszerészre
nézve bír. Vélemény-különbségre egyik vagy másik munka
tételére nézve nem lesz többé alkalom; a gyakran eltérő ár-
szabások kellemetlenségén egyszer mindenkorra elvileg segít-
ve van. A gyógyszerésznek nem kell többé azon nyomasztó
gondolattal küzdeni, melynél fogva minél magasb gyógyszer-
árakat óhajtania kell, mivel minden vevény fennállása bizto-
sításához járul. Semmi tekintet, semmi szokás, semmi gyógy-
szeralak, s betegeknek semminemű pénzbéli viszonya nem hat
kedvezően vagy másítónan erszényére. Minden gyanúsításnak
vége van, mert a 25 % pótlék a nyers árúra nem fog egy-
könnyen oly ferde ítéletekre alkalmat szolgáltatni, mint a
nagy százalékok vakító fénye.

Allamigazgatási szempontból a hatóságok a
fokozatos pótlékban oly eszközzel bírandnak, melylyel a na-
pi viszonyokat a leggyorsabb módon elintézhetik s az általános
idő és pénzbéli viszonyokkal ugyanazon állásponton mindig
fenntarthatják, miután a pótlék két sorozatát a szükséghez
képest csak 1, 2, 3 vagy több krral kell fölemelni; a gyógy-
szerész anyagkészlete 25 %-val e mellett egyenlépést tart a
fennforgó kereskedelmi conjuncturákkal.

A gyógyszerész jogi ügyeinél az általán
hiányzó vagy hiányos gyógyszerészi könyvvitel mellett, ezen
árszabás egyelőre alig képzelhető horderővel bírhat s kulcs-

csá válhat sok föladat megoldására, mely eddig a gyógyszer-
ész jövedelme forrása változékonyságánál, homályosan ma-
radt. Vegyük föl például egy gyógyszerésztár felállítására vagy
vétele esetét; hatóságok, folyamodók, érdekelt gyógyszeré-
szek és vevők mind számtani alapot nyernek eljárásuk irány-
zására. Szokjunk el azon téveszmétől, hogy „az árszabásnak
biztosítania kell a gyógyszerész létét“, mely egészen más és
sokkal hatalmasb tényezők által tétéleztetik föl; fogadjuk el
inkább azon meggyőződést, hogy csupán a polgári nyereség
biztosítására kell lehetőleg törekednie, és sokkal biztosabb tám-
pontot nyerünk alapos ítéletre; kiviláglik, hogy az időviszo-
nyoknak mindenkor mértékül kell szolgálni azon brutto jöve-
delemre nézve, melynek okvetlenül jelen kell lenni, hogy a
gyógyszerész törvényes köteleiségeinek megfelelhessen, tő-
kéjét értékesíthesse, s személyét állampolgári állásához ké-
pest biztosíthassa. A fokozatos pótlék megengedi a vevény
árának a valót igen megközelítő átlagos kiszámítását; ez-
után könnyű kivetni, hány vevénynek kell naponta és évente
bejönni, hogy a megkívántató nyers jövedelem ki ne marad-
jon, s elvégre csak azon kérdés megoldása marad hátra, le-
het-e a fennforgó körülmények közt némi biztossággal remé-
nyleni, hogy a vevények ezen száma be is jön vagy sem?
Ily alkalommal mindenkor csak a vevények száma döntené el
dolgot, miután az idő és munka nem csak túlnyomóan, ha-
nem lehetőleg egyaránt is tekintetbe van véve.

A közönség által nyert egyformasága a gyógyszerek
árának, nem zárja ki azon kérdést, mint viszonylik
a pótlékrendszer annak vagyoni viszonyai-
hoz? Az ember tekintve szervezetének gyarlóságát és testi
jólétét akkor szegény — tündököljék bár aranyban és méltó-
ságban —, midőn nincs többé eszköz, mely elvesztett egészsé-
gét visszaállítsa; ellenben még az idegen ruhával testét taka-
ró köldus is gazdag, midőn tökéletesen helyre állított egészsé-
gének örvend. Minden beteg legfőbb java, az egészség visz-
szanyerése végett küzdik, s szenvedő emberek a tudomány
és gyógyeszközök irányában mind egyenlő joggal bírnak. Itt
tehát nem lehet egyébről szó, minthogy képes-e ez vagy amaz
beteg magának a szükséges segélyt megszerezni? A gazdag
természetesen e kérdés fölött áll; az, ki jól bírja magát, annak
határát érinti, a közép sorsuak általa némely esetekben súj-
tatnak, de a vagyontalanra tulajdonképen teljesen alkalmaz-
ható; hanem itt a tökéletesen szegényt az aránylag vagyontal-
lantól pontosan meg kell különböztetnünk. Az elsőnek sem
lakása, se ellátása, se ruházata, se keresete nincs, ő egész-
séges állapotában is a község, a közintézetek, az emberek
felebaráti jótékonyága által mindennel láttatik el, s ha meg-
betegszik kórházakban talál ápolásra, az orvosok szegény-
rendeleténél tanácsot s a gyógyszerészeknél, mennyire lehet
segedelmet; ezen szánalomra méltó, valóban szegény ember
a följebb említett kérdésen alól áll s ő reá természetesen az
árszabás birálatánál tekintettel lenni nem lehet.

Ennél fogva itt csupán az aránylag vagyontalanról lehet
szó, kit a gyógyszerész irányában egyedül a „szegény“ elne-
vezés illet meg. Ennek időszakonként kisebb nagyobb jöve-
delme, segedelme és keresete is van; ez hol könnyebben, hol
nehezebben szerezheti meg az egészsége helyreállítására
szükséges eszközöket, s belátván egészségének értékét szíve-
sen meg is fizeti — ha lehet — annak helyre állítására szük-
séges szereket. A most magas árral jelölt, időt rabló munká-
latok ép oly kevésbé vannak a vagyonosak számára kizáróan
meghatározva, mint az olcsó vevények a szegények számára,
hanem mindenkor csak a szükségét követik. Gyakran épen az
ellenkező eset áll be. Az olcsó gyógyszeralakok többnyire cse-
kély árak miatt csak pótszerek gyanánt használatnak, holott
épen ily betegeknek legkevesebb alkalmuk van maguknak a
főzetet, oldatot sat. elkészíteni, minél fogva a munka és ma-
gas százaléki árszabás mellett kétszeresen károsulnak, mint-

hogyan ezen az úton kis árak mellett hosszabb idő alatt többet fizetnek, egészségök helyreállítását késleltetik s a drága időt elvesztegetik. — Hogy az olcsó anyag az első tizedben néhány krajczárral látszólag drágábban fizettetnék mint most, az a további valóságos nyereség irányában alaptalan s a feljebb említett kiszámítási áttekintet által megezárt kifogás a mi fokozatos pótlék-rendszerünk ellen, mely éppen az aránylag vagyontalan azon valóságos kétszeres nyereségben részesíti, hogy az egész gyógyszerkészlettel rendelkezhetik, s szükség esetében a drága, a sajátzser és minden gyógyszer-alakot is használhat, és az ő reá nézve oly becses időnek vesztegetése nélkül minél gyorsabban kigyógyulhat, miután most hiába sovárogo.

Nem igen hisszük, hogy ebbeli elmélkedésünk s részrehajlatlan összehasonlításunknál valamely jelentékeny pont elkerülte volna figyelmünket, s az eddig mondottak talán elegendők a fokozatos pótlék-rendszer természetének és előnyeinek földerítésére.

(Záradéka következik).

Orvosi pályakérdéseink ügyében.

— y. A budapesti orvosegyet. f. hó 5-ki gyűlésében a kitűzendő pályakérdések tárgya került szónyegre. A lapunk utolsó számában említett két pályakérdés fölött keletkezett vita folyamában több oly érdekes pont merült fel, mely bővebb megfontolást és földerítést látszott igényelni. Határozat ennél fogva nem hozatott. De nem hozathatott azért sem, mert az összeg sincsen még tudva, mit jelenleg pályakérdések kitűzésére fordítani lehetend. Egy pályakérdés díja minden esetre biztosítva van azon összeg által, mit az OHL. 19-dik számában bejelentettünk. Utolsó napokban Hirschler tudor munkatársunk 10 és Rózsai elsőorvos úr 3 arannyal járultak a pályadíjak növeléséhez. Ezek mind rögtönzött, úgy szólván séta közben, nagyrészt baráti körben s esetleges találkozásnál tett ajánlatok. Kétség nincs, hogy az összeg még tetemesen növekedni fog. Nézetünk szerint akkor, midőn tudva leend ez összeg, lesz ideje s könnyebb is a pályakérdést megválasztani s a hazafias ajánlatok minél gyümölcsözőbb fölhasználása iránt hazai orvosi tudományunk emelésére határozatot hozni. Hogy ez mielőbb megtörténhessék, földszólítjuk ezúttal a budapesti orvosegyet. t. elnöke Wagner J. tanár úr egyetértésével a két haza azon t. cz. orvosait, kik a pályadíjak kiállításában jelenben részt venni kívánnak, szíveskedjenek ebbeli szándékukat az elnök úrral vagy pedig a lapok szerkesztőségével május hó végéig tudatni, hogy június elején a pályakérdések kitűzethessenek. Egyszersmind újra fölkérjük tiszt. ügyfeleinket, hogy véleményüket a pályakérdések tárgyára és kitűzésök módjára nézve velünk közölni ne terheltesse, hogy hazánk orvosainak kívánatai köztudomásra jutván, a pályakérdések közül azok választathassanak meg, melyek legsürgősb. szükségünknek megfelelnek, a nemzeti tudományos működés iránti érdeket felkölteni legalkalmasabbak s orvosi irodalmunkat gazdagítani legképebbek — akár aztán sokan akár kevesen járulhassanak közlünk megoldásukhoz.

V e g y e s e k.

* Előbbi számunkban említők, hogy a pestvárosi köz-kórház orvosi személyzetének fizetésjavítása hatóságilag meghatározott de még végre nem hajtott tény. E helytartósági és várostanácsi határozat folytán a köz-kórház igazgatója (Direktor), ki egyik betegosztálynak elsőorvosa (Medicus Primarius) egyszersmind, 1200 újforintnyi évi díjt fog kapni, ehhez járul szabad lakás a köz-kórház épületében,

nyolcz öl tüzi fa és 48 font gyertya évenként. A legidősb. elsőorvos kap 1000 újftot, más három elsőorvos 800 újftot évenként. Az első sebész (Chirurgus Primarius) évi illetéke 800 újft, szabad szállás a köz-kórházi épületben, négy öl fa, és 24 font gyertya. A másodorvosok (Medici secundarii), kiknek száma öt, egyenkint 400 újftnyi évi díjt, lakszobát a kórházban, fűtést, és 24 font gyertyát kapnak. A harmadorvosok (M. tertiarum) szintén öten, évenként 250 újftnyi díjban, bennlakás-, fűtés-, meg 24 fontnyi gyertyában részesülnek. A köz-kórházi bába évi illetéke 300 újft, bennlakás, fűtés, végre 24 font gyertya. — Az elősoroltakon kívül a köz-kórházban jelenleg két elsőorvos s több segédorvos csupán becsületből szolgálják a szenvedő emberiséget. — Az egyetemi tanársegédek ezentúl promotio kedvéért folyamodjanak (!) a köz-kórházi másodorvosi állomásért. Midőn négy év előtt egyetemünk tanársegédei évi illetékek (300 pft) javítása végett folyamodtak, oda utasítottak, hogy várjanak, míg a pesti egyetem rendezve lesz. Ha e rendezés az új egyetemi hatóság megválasztásával rendezettnek tekintetik, úgy itt az ideje, hogy az egyetemi tanárok és tudorok díj-javítása is kérőleg sürgettessek.

† Kaposvárott április hó 14-én dr. Wehle Ferdinánd cs. kir. megyei és kórházi orvos meghalozott. A Zeitschrift für Natur u. Heilkunde tisztelettel emlékszik meg az értelmes és szorgalmas ügyfélről, ki munkatársainak egyike volt. A bold. Csehországban született, 1845-ben orvostudornak föl-avattatott, 1847 óta Mohácson mint járási orvos működött, 1851ben a tolnamegyei egészségügy vezetésével bizatott meg, 1855-ben Kaposvárra mint cs. kir. megyei orvos tétetett át.

† Gentben a híres elmekór-gyógyász Guislain meghalozott.

— A Medical Times április 28-ki számában következő apostrophét olvasunk: Egy francia orvos, Monneret úr, nem régen bámulásra indította a párisi világot, midőn azt nyilatkoztatta, hogy ő az ételt gyógyszerként használja a hagymáz (typhus) ellen. Az Union Medicale erre következő megjegyzést tesz: „Érdekes hogy Párisban, kebelében azon organicus iskolának, melynek a hagymáz legszebb bonczani leírásait köszönjük, az első pártütést látjuk az eddigi szinte tisztán anatomicus gyógyeljárás ellen.“ — Valóban bámulatos azon tény, mit oly gyakran van alkalmunk tapasztalni, azon tudatlanság tudniillik, mit francia ügyfeleink akarhányszor arra nézve tanúsítanak, a mit mi teszünk. Hogy történetet az voltaképen e korlátlan sajtónak örvendő időszakban, hogy a francia orvosok fülét soha sem érte azon hír, miszerint a „typhus gyógyítása étkekkel“ nálunk már régen a rendes gyógymód. Nincs kórház, nincs beteg-szoba ezen egyesült királyságban, hol ez „új g y ó g y m ó d“ már egy negyed század óta legalább ne alkalmaztatnék.

Heti kimutatás a pestvárosi köz-kórházban f. é. május 3-tól május 9-ig ápolt betegekről.

		Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt					
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülő nő	gyermek	elmekór.	Összeg
		férf.	nő		férf.	nő		férf.	nő		férf.	nő				
Május	3-án.	14	6	20	7	3	10	2	1	3	257	236	1	1	19	514
"	4-kén.	6	11	17	4	—	4	—	—	—	259	247	1	1	18	526
"	5-kén.	9	7	16	14	7	21	2	4	6	252	243	1	1	17	514
"	6-án.	10	4	14	8	2	10	1	—	1	253	245	1	1	15	515
"	7-kén.	14	10	24	10	8	18	3	3	6	254	244	1	1	15	515
"	8-án.	11	6	17	3	2	5	1	—	1	261	248	2	1	15	527
"	9-kén.	17	8	25	8	7	15	2	2	4	268	247	2	1	14	532

E héten a létszám — naponként számos beteg vétetvén fel — szaporodott. A jöttéknél egy-két hagymázás láz mellett, feltűnőleg számos takáros, légzés, s emésztés szervi bántalmak, továbbá sok takáros szemlob fordultak elő.

A halalozás mérsékelte.

Előfizetési ár: helyben 4 frt. 50 kr., egész év 9 frt. vidéken félév 5 frt., egész év 10 frt. új pénzben. A lapot illető közlemények és fizetések bérmentesen küldendők. Hirdetések közöltetnek soronként 14 újkéret.

Megjelenik minden vasárnap. Megrendelhetni minden es. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél útkér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya utcza 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Negyedik évfolyam.

Szerkesztik: **dr. Markusovszky Lajos** és **dr. Poor Imre**. Kiadja: **Müller Emil**.

Tartalom: Torlódás, izgatottság, lob. Korányi Sébáldtól. — Oppolzer tanár kórodája. Nehány esete az átfuró gyomorfeleknek. (Vége). Közli Schnitzler J. — Lapszemle. Heveny májsorvadás. — A dülmírigy túltengésének gyógykezelése. — A lépvar gyógyításához. — Pokolkó halvezüsttel — Apróbb szemelvények.
Tárca: Történeti tanulmány a magyar egyetemi ügy körül. II. (Folyt.) Káta Gábortól. — Budapesti orvosgyűlés f. hó 18-ki gyűlése. — Orvosi pályakérdések. — Vegyesek.

TORLÓDÁS, IZGATOTTSÁG, LOB.

(Congestio, irritatio, inflammatio.)

Korányi Sébáldtól, Nagy-Kállóban.

A torlódás nálunk *fait accompli*. Tovább azzal nem törődünk, rajta nincs mit változtatni. Az orvos örül, ha a belrészek valamelyikében a vértorlódást helyesen kórismerte. Akkor már sokra vitte, ha ő a torlódást az izgatottság- és lobtól megbirja különböztetni.

Én úgy hiszem, hogy mi ennyivel be nem érhetjük.

Mi a torlódás? Túltelülése a vér- főleg a hajszáledényeknek, valamely szervben vagy a test valamely részében. Vérbőség (hyperaemia). Ha egyúttal e részek idegei izgatottak, a behatásra fogékonyabbak: úgy mi e kórállapotot izgatottságnak nevezzük. Ha pedig ehhez még a szövetek tengéletének változása is járul: már akkor lobbal van dolgunk.

Kezünket például egy ideig hideg vízben tartván, midőn azt ismét kihúzzuk, a kéz bőrt a torlódás állapotában találjuk. Tegyük most a kezét nagyobb fokú hidegnek ki, hogy a bőr fájdalmat érezzen: izgatottság áll elő. Ha pedig a hideg még magasabb, annyira hogy a bőr szövege tengéleti folyamatában változást szenved: lob lesz jelen.

Könnyű belátni, mint mehet át egyik kórállapot a másikba. Az egyszerű torlódás tarthat egy ideig, az illető edények szomszédrészeinek károsítása nélkül. De ha az edények annyira vérteltek, hogy a jelenlevő idegeket nyomják, ingerlik: izgatottság lép elő. Ha e nyomás a kevésbbé sérülékeny sejtszövetet is oly fokban éri, hogy ez a miatt chemismusában zavartatik: lob következik be.

Idegizgatottság, vagy tengéleti zavarok azonban eredetileg is jöhetnek elő, melyek aztán a többi kórállapotokat eredményezik. A psychosisoknál ily növekedési és fogyási átmenetek igen gyakoriak, s az orvos éles belátását sokszor próbára teszik.

Mi a vértorlódásnak az oka?

Rendes állapotban a vértömeg az emberi test minden részében egyaránt van elosztva, úgy azonban, hogy abból minden szerv, minden szövet szükségéhez mért saját osztályrészét megkapja. Az elosztás tehát csupán viszonyosan egyforma. Nagyobb-e vagy kisebb a vérmennyiség, s a vér maga fajlag nehezebb-e, vagy könnyebb: az egyre megy.

A vértömeg viszonylag egyarányos elosztásának, az emberi testben következő tényezői vannak:

1. Az edényrendszer alkata. Az edények elágazása, lefolyása, iránya, száma és öble.

2. A szív és edények izomereje, mely által a vér tova hajtatik. E mellett tekintetbe veendő, mikép az edények összehúzódásaikban a szívlokéseit követik ugyan, e mellett még is bizonyos függetlenséggel bírnak, mit bizonyos körülmények közt igénybe vesznek. Mint nem rendelik magukat alá például a terhes méh edényei a szívütések rythmusának.

3. A beidegzés — innervatio. Ezzel nem csupán a mozgató idegeknek az edényrendszer izommozgatására gyakorolt befolyása van értve, hanem általán azon éltető befolyás is, melyet az idegek a szövetekre s a vérré tesznek; vagy mint a környi idegeké. Mert innen van, mikép némely bajnál, például valamely környi ideg hűdésénél, az illető rész vérszegényebb lesz mindamelllett, hogy a mozgidegek rendes alkatauk.

4. A vér physikai súlya. A vér hydraulikus törvényeknek hódol. A test valamely magasabban fekvő részében több vér gyülemlik össze, mint az alantabb levőben, mint ez könnyen tapasztalható is, ha egyik kezünket magasán, másikat pedig alantabb tartjuk egy darab ideig.

5. A szövet és vér közötti fajlagos vonzerő. Mi e specifikus erő alapokát nem tudjuk; mint nem tudjuk a delej-erő vagy a vegyrokonság okát, de hogy ilyen létezik, abban kétség nincsen. Birnak pedig ily erővel a különböző szövetek, különböző arányban. Legnagyobb mértékben bir ezzel az agy szövege. Ezen specifikus vonzerő, mint a tapasztalat igazolja, a szövet vagy a vér bizonyos körülmé-

nyei által fokúlhat vagy gyöngülhet; mint ezt mi alább bebizonyítandjuk.

Mindaddig, míg az említett tényezők illőleg összhangzanak: az összes vértömeg a testben viszonylag egyaránt marad elosztva. Ez összhang azonban megzavarthatatik, és ennél fogva torlódások támadhatnak:

1) Az edény alkatát illető akadályok által. Ha egy jelentékeny edénytörzs nyomatik, összeszorítottik, vagy betömül, akkor a vérelosztás egyenlőtlen leend. Innen nagyobb edények lekötése után a fő-, vagy tüdők felé könnyen torlódás származik. Ugyanez történik a verőcérrendszerben (vena portae), ha ott — túltengett lép, máj stb. által okozott nyomás, vagy aludt vérrel eldugulás miatt — a vér átjuthatása gátolva van. Az úgynevezett aranyerek majd főfájást, majd mellfájdalmat, nehéz légzést, vérköpést, majd pedig az emésztési vagy az alhasi szervek egyéb károsulásaik zavarát eredményezik. Mind megannyi zavarai a vér elosztásának.

2) A szív és edények izmai szabálytalan működése által. Ez két okból történik, a) a kóros mozgások a szívmozgások rythmusát változtatják meg. Mi többnyire váltóláznál szokott történni. Főkérdőjele a váltóláznak: gyorsított szív- és érverés. Mi gyakran láttunk a váltóláz folyama alatt torlódások vagy lobokat létre jönni. b) A szív izomrostjai vannak rendellenesen kifejlődve. A szív organikus bajai a vér elosztásában gyakran jelentékeny zavart okoznak.

3) Megváltozott beidegzés. Ez leggyakoribb oka a vérelosztás zavarának. Igen, ez kelti néha a vértenget iszonyú viharra, a nélkül, hogy abban a szív izomzatának része lenne. Figyeljünk csak egy nehéz kórost, a roham folyama alatt. Minő hevesen és dühvel rohan nála a vér a föfelé, mintha annak minden falán át akarna törni. Még föltünőbb a vérnek e rohama egy ránggörcsben szenvedő gyermeknél, kinek beleiben férgek tanyáznak, vagy kinek gyomra savval van eltelve. Én nem hiszem, mikép az ok itt egyedül a felmagasztalt szívtevékenységben lenne található.

Tekintsük továbbá, minő zavart hoz létre a vérelosztásban gyakran az ideg-aether*) hullámozása. A szégyennek egy gyöngé érzete elegendő az arcbőr hajszáledényeit vértől duzzadtá tenni. Egy harag, kivált ha az elég heves, annyira eltölti az agyat vérrel, hogy abból nem ritkán gutaütés következett. Jut-e valakinek eszébe, ezeket, a felfokúlt szívverésnek tulajdonítani? Ép oly kevéssé, mint a hogy a visszeres torlódást lehangolt kedély-állapotoknál, minők szomorúság, aggodalom és gondok, melyek mindig az alhasban képződnek: a szívverés gyöngeségének senki nem tulajdoníthatja. Én az aether sajátosság hullámozása által létrehozott elváltozását a beidegzésnek több joggal hiszem az említett változások okozójának.

4) A vér physikai súlya is hozand elő zavarokat

*) Az u. n. Nervenfluidumot, melyet a szaktudósok az idegrendszer lényeges alkatrészeül ismernek el, én ideg-aethernek „Nervenaether“ nevezem. És én úgy hiszem, mikép az indulatok ezen aethert sajátosság hullámozásba hozzák.

a vérelosztásban, ha a test természetellenes helyzetben van, pl. fővel alá- és lábbal föfelé; ekkor torlódás történik a fő felé, s az illetőt a guta könnyen megütheti. Itt is megemlítendő, miszerint a kisebb fajsúlyú vérnek, helyét is könnyebben kell változtatnia. Innen van, hogy a sápkóros nők gyakorta szenvednek vértorlódásban, sőt nem ritkán el is ájulnak.

5) A szövetek és vér közötti fajlagos vonzerő fokúlhat, gyöngülhet vagy változhat, és így a vérelosztást zavarhatja. Szabályúl fölvehetjük, mikép a szövetek erömüvi vagy vegyi behatások által okozott minden sértése, azoknak a vérhezi vonzerejét gyarapítja. Látjuk ezt a test felületén. Ugyanez történik a belrészekben is. Gümőkóros lerakódás alkalmával a tüdőkbe túlmennyiségű vér tolúl, és a beteg vért köp. Epekövek a májban, májlobot támasztanak. Egy újképlet az agyban gyakran nagyfokú vértorlódásra ad okot. — A szövetek elhalása gyöngíti a vonzerőt. S ezért terjed az üszök, ha annak határt nem vetünk, mindig tovább.

Megváltozik a vonzerő a vér vegyülete által. Csak kevés mennyiségű alkohol vegyítessék a vérbe, s a fajlagos vonzerő tüstént más irányt vesz. Szesz italok élvezete után némelyek sápadtak, mások ismét pirosak lesznek. A legtöbben olyankor torlódásban szenvednek az agy felé. — Görvélyes koresvegynél gyakran egy, alig legyözhető vonzerővel bír a szem köthártyája. Leszállíthatjuk a vér mennyiséget a legkisebb fokra: s időről-időre a köthártyát még is torlódás és lob lepi meg. — Bujasenyvi koresvegynél a csonthártyának azon része, mely kevés lágy részek által fedetik, laza vonzerővel bír a vérhez.

A gerjnek vérbe gyülemése is megváltoztatja a szövet fajlagos vonzerejét. Feltünő előttünk, a mocsárgerjnél a lépnek kiváló vonzereje. Némely gerjknél a fültő-mirigyek azok, melyek a vért erősen vonzzák. Csaknem minden gerjet az emberi test más része képvisel.

Oppolzer tanár kórodájáról Bécsben.

Néhány esete az átfúró gyomorfekélynek.*)

(Ulcus ventriculi perforans.)

Közli a tanár engedelmével Schnitzler János.

(Vége)

Azt hisszük, hogy az eddig említett esetekben, az átfúró gyomorfekély azon különféle alakjait, melyek észlelésünk tárgyát képezték, elegendőképen leirtuk. Láttunk egy esetet, mely gyógyulással végződött (3. sz. eset, az OHL. 9-dik számában); egyet, hol a fekély behegedt s a teljes gyógyulás közbejött vérhas által gátolva lett (1-ső eset, lapunk 4-ik sz.); egyet, hol a fekély a májhoz tapadt, s mely vérhányás következtében halállal végződött (4-dik eset, a 11-dik számban); s végre egy esetet, hol a fekély átfúrván a gyomorfalakat, a szabad hasüregbe kiürült (2-ik eset, a 9-ik számban). A múlt iskolai év folytán észlelt többi esetek leírása ennélfogva csak ismétlése volna egyik vagy másik alaknak, s

*) Lásd lapunk 4. 9. és 11. számát.

mi jobbnak tartjuk közleményünket ezennel a gyomorfekély általános taglalásával befejezni.

A gyomorfekély kórtermődése és kóroktana.

Cruveilhier a gyomor takhártya tüzös lobját (folliculäre Entz.) hitte a gyomorfekély okának. Azonban a fekély élesre metszett határai, s minden lobra és genykepződésre mutató jelnek hiánya e vélemény ellen szólanak.

Rokitanszky szerint a gyomorfekély képződik azon szövetvesztésekből, miket a gyomortakhártya nagyobb vérömlenyos evődések (haemorrhagische Erosionen) által gyakran szenved, vagy támad azon körülírt takhártyáni pörkképződés (Schorfbildung) következtében, melynek eltávolítása után a takhártya alatti szövetek elüszkösödnek (necrosiren).

Átalán Virchow is e véleményhez csatlakozott, midőn első mozzanatnak a vérömlenyos üszköt, másodikként a savanyú gyomornedv ily helyre hatását lenni állította, a nélkül hogy képes lett volna az elsődüszök okát kimutatni. Újabb időben azonban neki e tekintetben is sikerült a tárgyat megfejtetni. Nézete — melyet Oppolzer is magáénak vall — abban áll, hogy az üszök következménye a vérkeringés megakadásának, a kis ütérés edények megbetegedése (hajas elfajulása) vagy betömülése (embolien) következtében, mely szükségkép maga után vonja a gyomorfal elhalását a betömült ütér hajszáledényei területén. E hely aztán ellent nem állhatván a gyomornedv behatásának, fellágyul s idővel végképen szétmállik.

A gyomorfekély nem ritka betegség. Jaksch statisztikai összeállításában a bonczvizsgálati jegyzőkönyvekben 2330 hullaközt 57-nél friss és 56-nál behegedt gyomorfekélyt talált följegyezve; minél fogva minden 20 esetre 1 gyomorfekély esik. A baj továbbá gyakrabban jön elő a nő- mint a férfinemnél. Oppolzer eseteinek $\frac{2}{3}$ nő volt. — Előjöhét minden korban, de leginkább mégis a 15. és 30-ik életév közt, s csak fölülte ritkán 10 éven alól. Szövetkezik a legkülönbözőbb heveny és idült kórokkal. Oppolzer sá- és gümőkórnál leggyakrabban látta, a nélkül azonban, hogy az egyik vagy másik betegséget lehetett volna a gyomorfekély okául tekinteni, mert különben ép és egészséges egyéneknél is fordul elő, s a gümöt, de kivált a hószámi zavarokat s a sápkórt — miket Crisp és Pritchard egyenesen a gyomorfekély okainak tartanak — sokkal inkább utókövetkezményeül lehet tekinteni a fekély által hiányossá vált táplálásnak, mintsem forrásának. Hogy pedig a gyomorfekély a gümőkórral sem áll okbeli összeköttetésben, kiderül azon körülményből is, hogy Oppolzer Prágában és kivált Lipcsében a bajt sokkal számosabbnak tapasztalta mint Bécsben, hol mint tudva van a gümőkór kiválóan dühöng.

A gyomorfekély alkalmi okai homályosak. Ide tartoznak az étrendbeni kihágások, a szeszes italokkal való visszaélés, a hülés (hideg ital felhevült testnél), tehát oly okok, melyenkből átalán az idült gyomorhurutot (Magencatarrh) szoktuk származtatni; továbbá hószámi zavarok, sá- és gümőkór, végre köszvény és aranyér, miket igen kéteseknek kell nyilvánítanunk. Oppolzer tanár csak a nagyobb fokú, hosszabb ideig fennálló gyomorhurutnak tulajdonít némi fontosságot; a többinél alig foghatni meg miként hozhatnának elő gyomorfekélyt.

A kórtüneteket és kórismét, valamint a kimeneteket és jóslatot, azt hisszük elegendőleg leírtuk az elsorolt eseteknél, s nem marad más hátra, minthogy a gyógyeljárásról még tüzetesen tárgyaljunk.

A gyógykezelést illetőleg bátran mondhatjuk, hogy az orvosi tudomány csak kevés betegségnél nyújthat biztosabb segílyt, mint a gyomorfekélynél, s ámbár nincs saját szerünk (specificum), mégis észszerű kórtüneti terapiánk által az esetek legnagyobb számánál számíthatunk jó eredményre, ha a gyógybanás idején megkezdetik és állhatatosan kezeltetik.

Körödánkon a gyógybanás lényegében a következőkben állott:

Mindenekelőtt a kóroktani javalat vétetett figyelembe.

Már följebb mondtuk, hogy Oppolzer a gyomorhurutnak fontosságot tulajdonít a gyomorfekélynél, ez ellen intézi tehát gyógyeljárását. Hogy kellően rendezett étrend gyomorhurutnál a gyógyulás első feltétele, s hogy e nélkül minden szerelés haszontalan, nem szükség megemlitenünk. Ezen étrend azonban oly eseteknél is szigorúan megtartandó, hol a gyomorhurut tünetei hiányzanak. A beteg könnyen emészthető, lehetőleg híg vagy apróra osztott táplálékot kap. Eleinte tejet és gyöngye levest adunk, később erősebb marhahúslevest lehet megkísérteni; azután lassan történik az átmenet a könnyebb főzelék- és husneműekre (kivált sovány sonkára) s csak akkor midőn a beteg ez ételeket jól és minden nehézség nélkül emészt meg, lehet finom tésztást is megengedni.

Súlyos eseteknél azonban még ezen könnyű vegyes táplálék sem türetik el; a betegek azt folyton kihányják, s ilyenkor egyszerű és egyforma étel gyakran a legjobb haszonnal huzamos ideig nyújtatik. Tudjuk, hogy a tej nemcsak könnyen emészthető, hanem hogy magában tartalmazza mindazon anyagokat is, mik a táplálásra szükségesek; ezt fogjuk tehát minden más ételnek eléje tenni. Oppolzer elsőbbséget ad az aludt (savanyú) tejnek, minthogy az édes tej a gyomorban nagy tömegekké könnyen összeforr, s ennél fogva nehezebben emésztetik meg. A betegek is rendszeren nem oly hamar unják meg az aludt tejet, mint az édest. Ha ellenkező tapasztalatnak, akkor az édes tejet kis mennyiségű lisztes anyaggal kell vegyíteni, hogy kevésbé erősen forrjon össze s könnyebben megemészthessék.

A tej kezdetben igen csekély adagokban, sőt némely esetben orvosság módjára, óránként evőkanálszámra nyújtatik; azután adagja fokozatosan emeltetik, míg nem a beteg naponta több fontot fogyaszthat. Erre könnyen lehet hús- és végül vegyes eledelre átmenni.

Ez eljárást Oppolzer tanár nemcsak gyomorfekélyeknél használja, hanem oly kétes eseteknél is, midőn minden étkezésre daczos hányások állnak be, minők kiállott hagymáz után szoktak visszamaradni.

Emlékszünk egy oly esetre, midőn a beteg egy nem igen súlyos hagymáz után, az üdülés folyama alatt, hirtelen mindent ki kezdte hányni a mit magához vett, s mellette gyorsan esontvázzá fogyott, s csakis az említett tejgyógy- mód mentette meg őt az éhhaláltól.

Az átfuró gyomorfekély O. tanár által ily módon kezelt és gyógyulással végződött eseteinek száma hatvannál többre megy.

Ezen étrendi eljárás mellett a gyógyszerek sem hagyathatnak figyelmen kívül; mert habár nem birunk is oly készítménnyel, mely az átfuró fekélyekre sajátszerképen hatna, másfelől tudjuk, mikép e kór, a maga folyamában oly aggályos tünetekben nyilvánul, melyek rögtöni csilapítást igényelnek s melyek annyival is inkább méltatandók, mivel nagyobbára igen nyomasztók és fájdalmasak, sőt gyakran veszélyesek is; az orvos pedig itt a fájdalmas kórjelek enyhítésére többnyire igen sokat tehet.

Legelső kórjel, melyre figyelünk: a fájdalom. Ez lehet folytonos és nyomásra vagy étkezésre nagyobbuló, vagy időközönként, mint sajátképi gyomorzsába — cardialgia — előjövő.

Az első alakban bódító, melyek többször naponta kis adagokban nyújtandók, és mustárpép vagy hólyaghuzók vannak javalva. Gyakran meleg — vagy némely betegeknek hideg borogatások használnak a gyomortájra alkalmazva; a hol pedig mind e szerek felmondják a szolgálatot, ott a fájdalmas helyekre alkalmazott nadályok sikerre vezetnek.

A gyomorzsába rohamai leginkább a bódító-, főleg pedig a szunyálnak engednek. O. tanár a szunyalt közönségesen magist. bism. val köti össze, s azzal a legjobb sikert éri el. Rp. Magist. Bism. gr. sex. Acet. morph. granum. Mfp. div in dos sex. S. Minden reggel egy port. — E porok folyton adatnak, míg a roham 14 nap múlva sem jelentkezik. Nem látszik használni e szer, akkor más bódító (Opium pur, Hyosciamus, Belladonna, Cannabis ind., Aqua laurocer) vétetnek

igénybe. Jó sikerét láttuk e vénynek: Rp. Aquae laurocer dr. unam, Acetat. morphii granum, két óránként 5—10 cseppjével véve; valamint a mustárpép- és hólyaghúzóknak, vagy a szunyal — Morphin — és zászpal — Veratrin — bőringerlő módon alkalmazásának.

A fájdalomnak még azon alakját említjük meg, mely a hashártyalobot illeti, s melyet a fekély, a gyomorfalat átfúrván, a hashártyában támaszt. Ezek heves- és tartósságuk által jellegzik magokat. A hasfalak érintése nagyobbítja a fájdalmat, melyhez még láz és hányás is társul, ha ezek ugyan előbb már be nem álltak.

A gyomorzsába rohamain túlterjeszkedő fájdalmak többnyire a közelgő átfuródás veszélyét és a hashártya átlukadását jelölik (lásd 2-ik eset 9-ik szám).

Ez esetben a betegnek ágyban kell maradnia, és semmi étket nem szabad vennie; továbbá nadályok alkalmazandók, hideg borogatások pedig semmi szín alatt nem, mert ezek a beleket körmozgásaikra készítetik, s így a gyomornak a szomszéd szervek hashártyájávali — talán épen kezdődő — összenövését megsemmisíthetnék. A betegség ezen időszakában O. tanár semminemű gyógyszereknek többé helyet nem ad, hanem a bélmozgások hátráltatása végett mákonyféllel kevert csőrét alkalmaz.

A leirt módon sikerülhet néha a félelmes átfuródást fel tartóztatni.

Másik fontos kórjel: a hányás. Ez is a bódító, főleg a borostyán-meggyviz szunyallali használatára leggyakrabban csilapúl; sokszor jéglabdacok, hideg borogatások vagy egyéb bőringerlők szinte sikeresek. — A gyomorégés — pyrosis — ellen az épen e czélből sokak által használni szokott ketted szénsavas szikéleget — bicarb. sodae — O. tanár nem tanácsolja, minthogy a szikéleg a gyomorsavval sőt képez: ez pedig ismét gyomorégést okoz. Szintugy nem rendelhetnek kóródárkon a kikészített kagyló-rákszem, vagy egyéb mészkészítmények, miután ezek sem törethetnek oly finom porrá, hogy bennök apróbb részecskék nem maradván: a garatot vagy a gyomrot ne kaparnák, sőt égést is ne okoznának. O. tanár a gyomorégés szüntetésére közönségesen égetett keseréleget rendel. Néha még is, azonban csak ritkán ad szénsavas légekőneget — carb. ammon. — vagy 1—2 csepp étető légekőneget — ammonia pura liquida — 1—2 obonnyi vizre jó eredménnyel.

Ha a vérhányás — haematemesis — lép föl, akkor szakadatlanul jeges borogatások rakatnak a gyomortájjra, belsőleg pedig jéglabdacok s ezek mellett összehúzó szerek használatnak, melyek közül a csersav érdemel elsőséget, a mennyiben az ez osztálybeliek valamennyijénél könnyebben türetek, és könnyen hányást sem okoz, mint a timsó, ólomcukor, főleg pedig a vashalvac — ferrum sesquichloratum —. Ha a vérvesztés következményei: halványság, szédülés, ájulat, gyöngé érverés stb állanak be, akkor ingerlő eljárás van helyén, u. m. dörzsölés, melengetés, fellocsolás, szagolandó szerek, égény, pézsmá, bőringerlők stb.

Ha a rohamok megszüntettek és a legaggasztóbb kórtünetek eltávolítottak vagy legalább enyhítették, akkor megkísérthetjük azon szereket, melyek általában, mint a fekélyek hegedését előmozdító dicsértetnek, a nélkül azonban, hogy azok hatása iránt különös reménynek adnók magunkat. — E tekintetben kiválóbb előnynek örvendő szerek a fémkészítmények, s ezek közt a légsavas ezüstéleg, ólomcukor és kén-savas horganyéleg stb.

A légsavas ezüstélegnek újabb időben Trousseau tulajdonít feltünőbb sikert. Ha e szert közvetlenül a fekélyre lehetne alkalmazni, akkor természetesen ugyanazon hatása lenne, mint a test felületén előjövő fekélyek edzésénél. A gyomorfekélynél azonban ez nem lehetséges, miután a szer a fekélyfelülettel nem érintkezhetik, hanem az egész gyomorban eloszolván, annak — még pedig nem nagy előnyére — ép részét támadhatja meg, s a fekélyhez vagy épen nem, vagy csak igen csekély mértékben érhet. Hosszasabb használat után vagy nagyobb adagban mérge, miért is azt O. tanár soha sem használja.

Ugyanez áll az ólomcukorról is.

A mi a kén-savas horganyéleget illeti, kis mértékben adva ez sem igen érintkezhetik a beteg-részszel, nagyban pedig, habár nem is oly mérge, mint az előbbie, de minden esetre hányásra ingerlő. Ez sem érdemli, hogy mint közvetlen étető szer használtassék, gyomorhurut ellen azonban, ha ez túlnyomó, lehet használni; s tapasztalásunk szerint idült gyomorhurutban (1 szemer 1 obonnyi vizre) a legelőnyösebb gyógyszer.

A mondottakból tehát világosan következik, miszerint az átfúró gyomorfekélyek leglényegesebb gyógymódja, az ismeretes kórjelek pontos tekintetbe vétele mellett, a czélirányos életrendi szabályzatban áll.

L A P S Z E M L E.

(P) A heveny májsorvadás, s ennek egy meggyógyult esete.

A heveny májsorvadás (Atrophia hepatis acuta) azon homályos folyamatu betegségek sorába tartozik, melyeknek lényegéről különféle nézetek merültek föl anélkül, hogy ezen nézetek egyike közös elismerést vihatott volna ki magának. Az, hogy a nagy és vérdús máj (epe-mirigy) néhány nap alatt térfogatának felére, sőt harmadrészére összezsugorodik, hogy vérvetető edényei megváltoztak volna, nem talál kórfolyamati hasonlóságot (analogia) semmi egyéb betegségben. Rokitsanszky, ki boncztanilag először írta le e májbántalmat, a kórfolyamatot magát epe általi májsejt bomlásnak (Gallencolliquation) nevezi. Szerinte a verőczer véreben nagy mennyiségű epe-alkatrész gyűl össze, mely a májnak minden véredényét elárasztja, s magát a mirigyállományt mállasztja szét. — Henoch és Dusch a májsejtek elmállását szintén az epe hatásából származtatják. Az első azt állítja, hogy epe bőség jó létre, minek következtében az epecsatornák a hajszál-vékonyaságig epével telnek — s feszülten duzzadnak meg, ez által a véredények összenyomatván, a májsejtek táplálása fönakad. Dusch azon nézetben van, hogy a heveny májsorvadás az epeutak — és nyirkedények hűdése által jó létre, mely alkalmul szolgál arra, hogy a májnak minden szövete epével ivódjék át s a májsejteket fölolvassza. — Buhl a májsorvadás lényegét a hagymázhoz hasonló vérvegyben keresi, ezen vérvegyből fejt meg a májsejtek szétmállását, a szenvedő jellegű vérzéseket stb minthogy ilyen vérvegy által a sziverő működése igen meggyöngül, s a körszéli (periphericus) anyagcsere azonnal meglassódik. B. a májnak hagymáz, evér (pyaemia) stb közben történő változatait a heveny májsorvadás kezdete gyanánt tekinti. — Az eddig elősorolt elméletek ellenében Bright, Engel, Wedl, Bamberger és Frerichs a heveny májsorvadásat a májnak nagyterjű szövetségi lobjából (hepatitis diffusa parenchymatosa) fejtik meg, s a májsejtek szétbomlását s hájjá változását hevenylefolyású izzadmányfolyamatból (processus exsudativus) származtatják. . . . Ha hevenyen sorvadó májat szabatosan vizsgálunk meg, annak többnyire jobbik karélyában oly helyeket találunk, melyen a sorvadási folyamat még nem egészen végződött be. E helyeken oly változásokat látunk, melyek azt igazolják, hogy a mirigyelemek (májsejtek) bomlását s a májszövetet összeroskadását (collapsus) vértorlódás (congestio, = hyperaemia activa), pangás (stasis) és izzadmányképzés előzi meg. Ily helyeken nemcsak jelentékeny vérbőséget lát a hajszáledényekben, hanem a karélyesák körött széles szürkélő szegélyt is vesz észre; e szegély aprószemcsés anyagból és bomlásnak indult májsejtekből áll, holott a májsejtek a karélyesák közepében a középvisszér (vena centralis) körül még épek, érintetlenek, s csak epével vannak átívódva. Később elenyészik mind a vérbőség mind a szürkélő izzadmány; az összelohadt elválasztó állománynak sárga maradványai egymáshoz közelednek, s ekként a máj előhaladó kisebblésével végre a karélyesák határai is eltűnnek. A májsejtek szétrombolása az izzad-

mány-képzés következtében függ egyrészt attól, hogy a májsejtek szoros edényhurkok közé vannak helyeződve, hol az izzadmányömlésztés a sejtek táplálását gyorsan elfojtja; másrészt pedig attól, hogy a májsejtek gyöngéd (zart) falazattal, s bomlásra hajlandó bennéssel (contentum) bírnak.

A májkarélycsák környékén az izzadmány az epeedények kezdeteit csakhamar összenyomja; e miatt a karélycsák közép részeiben képződő váladék (epe) pang, beszűrődik a közép-visszerecskébe s innen a vérbe vétetik föl: ekkép támad a sárgaság (ikterus), a májnak agyagsárga színe, s az üres epeútak takhártya-halványsága.

Miképen támad a sárgaság, elmondtuk; most az a kérdés, honnan fejthetni meg heveny májsorvadásban az ideges tüneteket, a vérzéseket, s a lépduzzadást?

Az ideges tünetek (symptomata nervosa) a vérvegyület változásából erednek. E tekintetben koránsem okozuk az epe alkatrészeit, melyeknek ártalmatlansága felől minket a befőcskendések hosszú sora meggyőzött: hanem a vérmérgezésnek okát a májműködésnek a mirigysejtek bomlása által föltételezett megszűnésében s a veséknek megváltozott húgyválasztásában kell keresnünk. A mi a máj működésének megszűnését illeti, az által, hogy epe többé a májban el nem választatik, nemcsak a vérben visszamaradnak ennek az epeválasztásra szánt alkatrészei, hanem minden behatás, melyet e hatalmas mirigy a táplálásra és anyagcserére gyakorol, egyszerre megszűn; ugyanekkor a máj elmálló szöveteinek hulladékai a vérbe szívatnak föl. Mi még nem ismerjük egészen a májnak befolyását az anyagcserére, eddig csak azt tudjuk, hogy az itt létesülő cukorképzés egyik szükséges működési folyamata e mirigynek; azon sokféle állományokból pedig, melyek részint életi, részint kóros termékei a májnak (mint: húgysav, xanthin, inosit, leucin, tyrosin, cystin stb) következtetjük, hogy a májnak sokféle viszonyai vannak az anyagcserével. Ezt bizonyítják azon nevezetes változások is, melyeket a húgyon észlelünk heveny májsorvadásban. A májsorvadottak húgyából eltűn lassankint egészen a húgyany (ureum), e szabályos végtermékek az anyagcserén átesett és szétbomlott fehérnyeféléknek, s a húgyany helyett sok kóros anyag mutatkozik a vizeletben, u. m. leucin, tyrosin sajátos vonatnya mellett; húgysav mérsékelt mennyiségben van jelen. A vérben sok húgyany van ilyenkor összehalmozódva, mi azt mutatja, hogy a kiürítés van akadályozva a vesékben. Annyit általában mint bizonyost mondhatunk, hogy a heveny májsorvadás az anyagcserének mélyen feneklő rendellenességét hordja magával, s hogy e kór lefolyása közben a vérben oly állományok keringenek, melyek idegenek a szabályos vérvegyben. Mely állományok hozzák létre a mérgezési tüneteket, bizonytalan; hogy leucin és tyrosin ezt nem teszi, bizonyítja ezen állományoknak barmok véredényébe főcskendése, mi nem okozott zavart az idegtevékenységben. Valószínűbb, hogy a visszatartott húgyalkatrészek okozzák a vérmérgezést, mit azonban a további kísérletek fognak igazolhatni.

A mi pedig a vérzéseket és lépduzzadást illeti, ezeknek támadását a kórfolyamatból szintén megfejthetni. A lépda got egyrészt a megváltozott vérvegyület, másrészt a vérforgási zavar a máj hajszáledényeiben okozza, mivel hogy a sejtek elmállása által a vér hajszáledényei elvesztik tám-ágyukat. A vérömléseknek egyik oka a vérnek mozgási (mechanicus) hatása, erre mutatnak azon vérzések, mik a verőczer körében, a gyomor és belek takhártyáján, a cseplész és bélfodor lemezei között létre jönnek, minthogy a gyomorból, lépből és belekből a verőczerbe siető visszeres vér a sorvadó májba föl nem vétethetvén, az említett szervek visszerei túltömődnek pangó vérrel s érpukkánásra szolgáltatnak alkalmat; ezen a vérkeringés mozgási hatásán kívül a vérzést, például a bőrvérzést a bágyadt szív működéséből — a véredények zsongtalanságából és táplálkozás-hiányából, — az edények vértúlteltségéből (minthogy epeválasztásra úgy szólván semmi vér sem fordittatik) lehet némileg magyarázni. Frerichs azt gyanítja, hogy a kórvegyes vér és edényfalak

között a tapadási (adhaesio) viszony változik meg, mi a hajszáledényekben pangást és érpukkánást (rhexis) von maga után. Már Bernard törekedett bizonyítani, hogy a májból a vérbe átmenő cukor megakadályozza a szövetet beszűrődését s előmozdítja a vérforgást. Heveny májsorvadásban nemcsak a cukorképzés szűnik meg, hanem a szabályellenes anyagoknak egész sora megy a vérbe át, mi a vérzésekre befolyás nélkül nem maradhat. (Klinik der Leberkrankheiten von Dr. Frerichs, I. p. 236. 1858.)

Frerichs berlini orvostanárnak ama nézetét, hogy a heveny májsorvadás nem egyéb, mint a nagyterjű szövetségi májlob a főnebb említett belgyógyászokon kívül tanítja Sauer tanárunk, Bécsben pedig Oppolzer és Skoda tanárok. A májlob-gyanítvány mellett szól Frerichs bonczani adatain kívül az, hogy a heveny májsorvadásban a súlyosb tünetek nyilatkozása előtt 1 . . . 8 nappal előbb már kifejlődik a sárgaság; továbbá mert a szövetet lobja szokott hájjá változást s végre a szétmállást előidézni. Hogy ily nagy szövetségi változással járó és a sorvadást előidéző betegség legtöbb esetben halállal végződik, magától értetik. Annál felőtőbb, ha szerencsénk van nem is találkozzhatni — de legalább megismerkedhetni a heveny májsorvadásnak oly esetével, mely gyógyulással végződött. Oppolzer tanár kórodáján tavaly a következő kórosat adta elő magát:

Harmincznyolcz éves asszony, ki saját vallomása szerint mindig egészséges volt, kivéven hogy 12 év előtt sárgaságot állott ki, mult évi május derekán ismert ok nélkül gyöngesárgaságtól látogatattik meg, mely neki semmi kellemetlenséget sem okozott; étvágya, testi és szellemi életműködései szabályosak voltak, s csupán a sárga bőrszín ösztönzé őt O. tanár kórodájába menni. Itt a beteg ugyanazon állapotban maradt a sárgaság 18-ik napjáig; ekkor estefelé a beteget szédelés, kábulás s erre mély álm fogta el. E kába álm (sopor) más nap is tartott, egy ideig a láták (pupillae) ki voltak tágulva, mozgékonytalanok, minden a beteg fölbresztésére irányzott kísérlet meghiusult; még a májtájjra alkalmazott erőszakos nyomást sem érzette, húgya és bélsara önkénytelenül ürült ki. Kopogatás által a májnak rögtöni térü-kisebülését (decrementum voluminis) lehet kinyomozni; a bőrszíne nem lett sárgább, a bőr hőmérséklete inkább csekélyebb mint emelkedettebb volt, érverése 64, légzés-száma 20 elsőpercenként. A húgyesappal kibocsátott vizelet sörbarna, szaga legkönyeges (ammoniacalis), vegyhatása lúgos (alkalina), faj-sulyja 1015; a húgyszín (urophaein), húgysárga (uroxanthin) húgyany (ureum) és húgysav (acidum uricum) rendes-mennyiségűek, halvagok (chlorida) bőven voltak benne, a kénsavas (sulphates) kisebbszámmennyiségűek; vilsavas lúgföld (phosphates terrei) csaknem egészen hiányzott, vilsavas lúg (phosphates alkalium) csekély-mennyiségű volt a húgyban; rendkívüli alkatrészek: kevés epefösteny (biliphaein) et kevés uroerytrin; sok szénsavas legkönyeg (ammonia carbonica), leucin és tyrosin.

Az itt elősorolt tünetekből: sárgaság, idegrendszer-zavar (önészmelet-hiány, kába álm, érzés- meg mozgás-hiány), a májnak gyors kisebbedése s a vegyileg jellegzőn megváltozott húgy félreismerhetlenül a heveny májsorvadás jelenlétét következtette.

A betegség lefolyása és gyógyítása. Junius ötödikén léptek föl a heveny májsorvadás tünetei, a beteg Budd javalata szerint csikaró hashajtót kapott (Rp. Calomelis grana duodecim, Pulv. rad. jalappae scrupulos duos, M. div. in pulv. aequales nro sex.); az egész testet eczettel kell mosogatni.

Jun. 6-án a beteg föleszmélt, de tekintete bágyadt és egykedvű, felelete több ízben helytelen maradt; hőmérséklete nem magas a rendesnél, érverése 72, légzése 24; a máj tájjéka nem érzékeny; a húgy szabályellenes, anyagai megkevesbültek, a leucin-, tyrosin- és fehérnyének nyoma sem volt a húgyban. A csikaró porok helyett gyönges hashajtó és hűvösítő ital lön nyujtva a betegnek; az étvágy jó maradt.

Jun. 7-10-ig meglehetősen jól érzette magát a beteg,

a sárgaság lassudon fogyott; de az egykedvőség (apathia) és bágyadtság folyton tartott; epefösteny és uroerytrin kevés, leucin és tyrosin semmi sem volt a húgyban, ellenben jun. 8-kán csekély fehérnye kezdett mutatkozni benne.

Jun. 10. délután szédülés, látzavar (amblyopia), végre teljes mór (amaurosis) fogta el a beteget, mely utóbbi három óra múlva enyészni kezdett s mély kába álomba ment át, mi alatt a beteg húgya és bélsara önkénytelenül ürült ki.

Jun. 11. reggel a kába álomból a beteg fölébredt, félrebeszél, lankadtsága nagyobb — hasa fölpuffadt volt, reszketegség állott be; érverése 72, hőmérséklete nem változott. A calomel-jalappa porok ismételtettek. Ugyaneznap délután ismét látzavar állott be a nélkül, hogy a mór fokáig emelkedett volna; a látzavar két óráig tartott s kába-álommal lön felváltva, ez önkénytelen ürülésekkel másnap reggelig tartott.

Jun. 12. Nagy levertség, egykedvőség, félrebeszéd, hebegő szóejtés, reszketegség; láz semmi; a has nem puffadt, a májsorvadást kopogtatás által ismét ki lehetett nyomozni; a húgycsap által kiürített húgy vegyhatása lúgos, szénsavas légközeg, leucin és tyrosin volt benne, de fehérnye, uroerytrin és epefösteny nem találtatott. A calomeljalappa-por ismételve lön.

Jun. 13—14. javulás; tisztább öntudat; kisebb levertség, a reszketés megszűnt; a sárgaság igen csekély; húgya gyöngye, savanyú, szabályellenes alkatrészek nincsenek benne.

Jun. 15. alig volt nyoma a sárgaságnak, a bágyadtságon kívül a beteg egyéb bajt nem érez; vizelete rendes.

Jun. 20. Semmi nyoma a sárgaságnak; föl lehet tenni, hogy a közérzésre nézve az egészség teljesen helyre állott; nem úgy a májra nézve, hol a térü-nagyobbodásra — új sejtek képződése által — számítani nem merünk.

Mihelyt a heveny májsorvadásban a visszeres tünetek föllépnek, e betegség lefolyása igen gyors, annyira, hogy e percztől fogva a halálalig alig viheti a beteg tovább e bajt mint 2—3 napig, sőt néha ugyanannyi óráig. Azonban nem helyes az, hogy a májsorvadást csak az ideges és visszeres tünetek jelentkezése óta számítjuk; az ideges tüneteket megelőzi a sárgaság, emésztés-zavar, és láz: ezeket kell a heveny májsorvadás első szaká gyanánt tekintenünk. A heveny májsorvadás csak a betegség fokozatára, de nem egyszermind lényegére nézve különbözik az egyszerű sárgaságtól.

A gyógyítás csupán jeli (symptomatika) lehet. A máj-tájoni fájdalomnál míg kábulás be nem áll, bódítókat —, a májtörődásban nadályokat alkalmazunk; de mihelyt a máj fogyni kezd, vért eresztetni nincs javalva. A hányás ellen jéglabdacokat, pezsgőport, borostyánmeggyvizet, légsavas kenéleget (magist. bism.) adunk be, mustárpépet rakatunk a gyomortájra; a gyomor- és bélvérzéseknél jeges borogatást a gyomorgödörre, belsőleg timsót, esersavat, eczetsavas olmot stb ajánlunk. Ha ideges tünetek mutatkoznak lázzal vagy e nélkül, legjobb csikaró (drasticum) hashajtót adni be; ideg- és vérizgatottságban hideg borogatást a fejre, hideg mosásokat, mákonyt —, az ideg- és vérelet elnyomottságában hűvös eczetmosásokat, fej-öntözést, égényt (aether), pézsmát stb javasolunk (Deutsche Klinik 1859. Nro 28. és Med. chir. Monatsh. 1859. sz. 310.)

(M.) Az ivar- és húgyszervek bántalmái angol írók szerint.

A düllmirigy túltengésének — (hypertrophia prostatica) — gyógykezelése.

Thompson könyvének ezen fejezetét azon megjegyzéssel kezdi meg, hogy oly szer, mely e betegséget haladásában megakadályozni vagy meggyógyítani képes lenne, egyike volna a legnagyobb jótéteményeknek, mikkel a tudomány a szenvedő emberiségen segíthetne. Th. háromféle javalatot állít fel: 1) gyógykezelése azon következtetéseknél, mik a düllmirigy-daganat által okozott húgyhólyagelzáródás által tételeztetnek föl; 2) gyógyítása a beteg test általános állapotának, és 3) magának a dagnak egyenes gyógyítása.

1. Midőn a betegség meg van állapítva s azt tapasztal-

juk, hogy a hólyag sem ürül ki, Th. annak műtői kiürítését ajánlja egyszer napjában, ha csak 2—3 obonnyi húgy marad hátra a vizelés után, — kétszer napjában, ha kétannyi marad vissza; és háromszor, ha több marad a hólyagban, mint a mennyi természetes módon ürítették ki. Ha a beteg épen nem képes vizelni vagy nagyon keveset, a húgycsap (catheter) annyiszor alkalmazandó, a hányszor a szükség megkívánja. Th. czélszerűbbnek találja, ha a húgycsap az orvos vagy a beteg által vitetik be, mintha avatlan kézre bízatik. Ezen célra az egyedi esetnek megfelelő, ezüst vagy ruganyos húgycsapot adunk át a betegnek.

Mercier szerint Mayor czím kutaszai elsőséget érdemelnek az ezüst csapok fölött. Th. sodrony által, mely a ruganyos húgycsapban hosszabb ideig hagyatják, ennek nagyobb görbületet ad, mint milyennel azt a gyárnokok szokták ellátni. Alkalmazásánál egyenes részébe néha rövidebb sodronyt illeszt, mely azt szilárdabbá teszi, mialatt a húgycsap görbe része egész hajlékonyságát megtartja.

Hosszabb időre a húgycsapot csak oly esetekben hagyja a csőben, hol az alkalmazás nagy nehézséggel jár. Ily esetekben Th. gyakran William Hey methodusát veszi igénybe, nagyobbítja tudniillik a húgycsap görbületét az által, hogy a sodronyt (mandrin) 2—3 centimetrynre visszahúzza akkor, midőn a csap hegye a hólyagnyakat elérte. Vagy pedig közönséges görbületű vastag ezüst csapot használ, mely mindkét végén nyitva van s egy ruganyos csap által töltetik ki, mely annak alsó nyiladékát bevezetésekor betömi s mit akkor, midőn az akadály el van érve, gyöngéden mindaddig előre tol, míg a hólyagnyakba nem jut. — Mercier hasonló eljárást követ, mint Hey, csak hogy a húgycsapba oly mandrint visz be, mely azt tökéletesen kitölti, nehogy az a netalán szükséges visszatolás közben a csap szemén kibujhasson, — s a helyett hogy a mandrint visszahúzná, ellenkezően a húgycsapot tolja előre, mialatt amaz mozdulatlanul tartatik. — Th. nehéz esetekben czélszerűeknek tartja a Mercier által ajánlott könyökös (coudée) kutaszokat, melyek az akadályt nem orrukkal, hanem hátukkal érintik, de a legtöbb esetben a följebb elmondott eljárással célhoz jutnia sikerült. Mercier könyökös húgycsapjainak akkor lehet leginkább hasznát venni, midőn az akadály korábbi ügyetlen kutaszolás által átfuratott, s a közönséges csapok szinte elkerülhetlenül mindig az álútba jutnak. Merciernek egy ily esetben sikerült a Mayorféle tág húgycsapon át, melynek vége az álútban fennakadt, egy finom ruganyos csapot homorú oldalán levő egyetlen szemén át a hólyagba bevinni.

Th. szerint azon esetek igen ritkák, hol a húgycsap bevitele lehetetlen. De miután mégis előjönnek, Th. a következő javalatokat állítja fel: ha a kutaszsal az akadályt elérni sikerül, akkor azt át lehet szűrni; ily készítmény látható Londonban; ha az álutak, fölrepesztések miatt az akadályt el nem érheti, s a dag hullámozása a végbélen át kivethető, akkor itt lehet a csapolást megtenni; ellenkező esetben, kivált ha a beteg sovány, a fanív fölött kell a hólyagot megnyitni. A fanizületen (symphysis oss. pubis) keresztül is lehet a hólyagot megcsapolni, de ez eljárás még kevésbé ismeretes. — Mercier a fanív fölötti csapolást határozottan a legelőnyösebbnek állítja. A végbélen át történő szurásnál könnyen sérthetjük meg a hashártyát s az ondóhólyagcsákat, a csövet csak nehezen lehet bevinni és kezelni, s a seb rendezésén sipolylyá válik. Az akadály átszurása bizonytalan és veszélyes kimenetű, annál inkább, minél kevésbé tágékony a húgyhólyag; a szántsándékkal készített álút nehezíteni fogja a csapok bevitelét, melyekre a beteg talán egész élete hosszán szorúlhat. — A fanizület végre megcsontosodhatik, s az itt lefutó nagy véretek megsértethetnek. — A fanív fölötti hólyagesapolás egyetlen árnyékoldala a húgy beszüremkedése, de ezt kellő ügyelet mellett el lehet kerülni.

Mihelyt a vizeletrekedés meg van szüntetve, azon bajok orvoslásához kell fognunk, melyek annak következményeit képezik, ezek a húgyhólyaghurut (catarrhus vesicae), a vérvizelés, fájdalmak sat. Th. e másodbajokra nagy figyelmet fordít, de azok részletezésébe őt ezúttal nem követhetjük.

Csak annyit említünk meg, hogy a hólyag u. n. tunyaságára (atonie), mely azelőtt nagy szerepet játszott, nem igen sokat hajt. — A vegyileg ható szerekről pedig azt tapasztalta, hogy az ásványsavak nagy mennyisége sem volt képes a lúgos vizeletet savanyúvá átváltoztatni. A növényssavakkal egyesült égvények (Alkalien) kivált a citromsavas kali mindamellett befolyással vannak a hólyag izgatottságára, de nem mindenkor; mert néha még inkább nevelik a vizelet lúgféle rámutatását. Th. e tekintetben leginkább a benzoé savat dicséri, mely a húgy sav-rámutatását csakugyan helyre állítja, s ez által a hólyag izgékonyosságát csökkenti.

Mellőzvé az általános gyógybántást, átmenyünk magának a düllmirigy-dagnak orvoslására. — Hunter és Coulson dicséri a bürökvonatot (Extr. cicutae), de Th. jó sikerét nem tapasztalta. A higany neki egyszerűen veszélyesnek látszik. A szalámiasó nem bizonyult be Angliában oly sikeresnek, mint Németországban és Belgiumban (Fischer és Vanoye), de nem is adták azt oly nagy adagokban s oly hosszú ideig, (4—12 grammot naponta 6—8 hétig). Stafford a jodot magasztalja, belsőleg s kenőcs és suppositorium képen; Th. ügyfele kórisméjében nem igen bizik, de mindamellett a jod és brom használatát s a kreuznachifürdőt a többi szerekek eléje teszi. — Mercier arra figyelmeztet, hogy sok düllmirigy-dag látszólag csak az által gyógyul meg, hogy a húgycső a betegség folyamában más irányt nyer, vagy a félig hűdött hólyag a szerelés következtében új erőre kap. Így gyógyul meg a düllmirigy túltengés a villamosság alkalmazására és hideg víz beföcskendésre.

A sebészi gyógyeszközök taglalásánál Th. visszaveti, mint már említettük, a húgycsapelhagyását, mint veszélyes eljárást. Ellenben dicséri a félbenhagyó nyomás hasznát, mely szerinte nemesak tágtítja és irányozza a húgycső menétét, de a beszűremkedett részek felszívódását is elősegíti. Használ e végett csavarral elzárható ezüst húgycsapot, mely kautschuk lemezzel bevonva a húgycsőbe vitetik, s levegő befúvása vagy víz beföcskendése által orsóidomúan tágtittatik. A nyomás eleinte minden másod, később minden nap ismételtetik néhány perczig; már a második, harmadik alkalmazás után könnyebben folyik a vizelet.

Mercier ezen egyarányos gyöngéd nyomást, mit Th. a följből említett ruggyantacsóval eszközöl, nem tartja oly erélyesnek és czélszerűnek, mint azt mit ő saját és Leroy nyomesszökeivel elérhetni vél, melyekkel csak egyes körülírt helyekre, magára a kiduzzadó dagra hathatni. Szerinte az eszközök nem hatnak a túltengés csökkentése, hanem inkább az akadály helyéből elmozdítása vagy alakjának némi megváltoztatása által.

Lobos állapot jelenléténel a nyomással föl kell hagyni.

A vizelet akadályozó dagok elmorzsolása, kimetszése, lekötése és égetése rendszeren áthághatlan nehézségekkel jár; ritka esetekben azonban talán mégis alkalmazható.

(Folytatjuk.)

(M.) Lépvar (favus) gyógyításához.

Gairdener egy lépvarban szenvedő beteget négy nap alatt lenmagliszt-pép borogatással úgy szólván meggyógyított, s tanítványainak mutatván be a beteget, ezen kór gyógyításáról következően nyilatkozott: Miután a favusról oly sokat irtak, s oly sok tökéletes hat, hét és több hónap alatt eszközölt különféle orvoslását említették a lapokban, szinte restelem kimondani meggyőződésemet, hogy az imént említett gyógyszeriker mivel sem rosszabb azoknál, melyekről én valaha olvastam vagy miket láttam. Ezen kór meggyógyításáról ott szólni, hol nincs alkalom a beteget 1—2 évig észlelhetni, merő tudatlanságra mutat a baj természete felől. Én azonban nem kétlem, hogy azt meggyógyítani ne lehessen. A fejbőr mosása és dörgölése szappannal és meleg vízzel, rövidre nyírott hajnál, a legtöbb esetben rövidebb-hosszabb időre meg fogják akadályozni a varnak képződését; ugyanazt s talán még biztosabban és könnyebben fogjuk elérhetni a legegyszerűbb olaj bekenéssel. Nincs ennél fogva okunk azon kétel-

kedni, hogy ez egyszerű szerek használatánál — ha állandóan és hosszú ideig alkalmaztatnak, meg ne gyógyulhasson oly betegség, mely eredetét és létét csupán csak a tisztaság hiányának köszöni.

Mi történik közönségesen a lépvar látszólagos meggyógyulása után? — Mig a haj le van borotválva, s az olaj bekenések és szappan-mosások fölváltva alkalmaztatnak, a betegség nem jelentkezik; de mihelyt néhány hétig ezen elővigyázattal felhagyunk, sárgás pettyek tűnedeznek fel, s gyorsan valóságos lépvarakra fejlődnek ki, melyek magokra hagyva nem sokára az egész fejet el lepik. Én ismételve észlelésem alatt tartottam meg ilyenén tökéletesen megtisztult fejeket, hogy a gyógybántás félbeszakasztása után a kifakadás első mozzanatát megfigyelhessem; és hasonlóképen a legkülönbébb kenőcsöket és mosásokat vettem igénybe — kénecs-savat, iblányt és kénkenőcsöket, kozmás olajokat, higanyt s mindenféle vegyületű szereket. A legnagyobb része után a baj szintoly hamar ismétlődött mint az egyszerű — szappan és olajjal gyógybántás után. Ha valamelyike előnyt érdemel, úgy azt mindenestre a kozmás olajoknak (ol. empyr.) kell adnom, a borókaféle kátrány olajnak (ol. cadinum) s a közönséges kátrány kenőcsnek (pioch tintment, pix liquida). A baj rögzöttsége világosan nem onnan ered, hogy annak látható jeleit nehéz eltávolítani, hanem mivel minden idült esetről az egész fejbőr mintegy be van szűrődve a gomba csirmagvával (Sporen), s azért semmiféle gyógybántás nem fog eredményezni gyökeres gyógyulást, ha azt szorgosan és állandóan mindaddig nem folytatjuk, míg tökéletesen új, s minden kóros csirától ment felbőr nem képződött. Ezt természetesen csak hosszabb ideig folytatott munka által érhetni el. — Helybeli szerekkel mindenkor beérhetni. (Edinb. Med. Review 1860. május).

(Y.) Halvezüstöt (Chlorsilber) tartalmazó pokolkő J. L. Smith louisvilli tanártól Amerikában.

Ismert dolog, hogy a pokolkőnek (arg. nitric. fusum) két hibája szokott lenni; első hogy könnyen törik (mi egyébiránt az olvasztás hőmérséke és alakja szerint könnyen változik); második hogy könnyen olvad, minél fogva nedves helyek érintésénél hatása továbbra terjed, mint mennyire az szándékunkban volt. Smith szilárdsága növelésére — anélkül hogy a pokolkő erejéből vesztené — halvezüstteli keverését ajánlja.

Légsavas ham- és szikéleg (kali et natrum nitr.) mik gyakran kevertetnek a légsavas ezüstéleggel, gyöngítik és megmástitják S. nézete szerint a pokolkő hatását, minél fogva azokat tűrni nem kellene. Ilyetén megfertőztetést az orvos maga könnyen fedezhet föl, miről később.

A halvezüstöt tartalmazó pokolkő előállítására S. eleinte kis mennyiségű konyhasót használt, de minthogy ez eljárásnál légsavas szikéleg is képződik, mely az etetőszer hatását csökkenti, később mindjárt kész halvezüsttel olvasztá fel a légsavas ezüstöt; vett pedig 480 s. m. légs. ezüstélegre 38½ s. m. halvezüstöt. Dr. Squibb a következő eljárást ajánlja: 40 szmr (gran) sósav elegyítették egy lat vízzel, e folyadékhoz 960 szmr. légs. ezüstéleg adatik, s szárazra elpároltatva hengerekbe öntetik. E készítmény 5% halvezüstöt foglal. — Az előbbi készítmény Smith szerint egyszerűbb és gyorsabb s a készítmény is egyformább, mivel a kereskedésben előjövő sósav nem egyforma.

A följből említett pokolkőfertőzést Squibb tr. következőkép fedezi föl. Egy kis darabját a megvizsgálandó pokolkőnek egy levél papirra teszszük, s késpengével porrá nyomjuk, — a papirt, melyen a por van, kanóczmódjára tekerescsé összecsavarjuk, meggyújtjuk és elhamvasztjuk. A maradéknak tökéletesen iznélkülinek, tiszta ezüstnek kell lenni. Ha a pokolkő csak 1 százaléknyi idegen só tartalmazott is, az égés maradékában érezni fogjuk ezen fertőző só aljának erősen lúgos ízét.

Minthogy ily eljárás mellett az ezüst só tökéletesen szét nem bomlik, hanem egy kis része az égés maradékában még jelen van, Smith czélszerűbbnek hiszi a pokolkövet lehető-

leg csekély mennyiségű vízben feloldani; e tömény oldatba darab papírt beáztatni, azt megszáritani, összecsavarni és elégetni. (*Amer. Journ. of Pharm. Wittstein Vjs. 1860 1. k.*)

**(M) Arab gyógymód megrögzött bujasenyvi s más, makaes bet-
vegyek gyógyítására.**

Ezen gyógymódot, melyet Benoit tanár közöl, egy arab orvos hozta be a montpéliéri Hotel Dieu kórházba, hol azóta gyakran jó sikerrel — többé-kevésbé módosítva használta-
tik. Alkrészei egy mákonynevet, labdacok, thea és bi-
zonyos életrend. 1. Linctus opiatus. *Sassaparillae 180 gramm;*
Pulv. rad. squillae 90 gramm; putam nucum jugl. tost 30 gramm;
Fl. Caryophyllorum 8 gramme; mellis q. s. ut fiat linctus. D. S.
10—20 gramme reggel és este.

2. Pill. arabicae. *Rad. pyrethri, sennae, et agarici*
pulv. ana 60 gramm; merc. vivi et corrosivi ana 30 gramm; mel-
lis q. s. Fiant pill pond. 10—30 centigrammatum DS. Reggel
és este egy labdacot.

3. A thea sassaparilla és csillából (squillából) készül; ez a
beteg egyedüli itala, melyből naponta egy pohárral, de 1½
mészelyel is elfogyaszt.

4. Az étrend száraz s minden szokott étel ki van zárva;
áll egyedül pogácsából, dió, száraz mondola, füge és mazsolá-
ból. Elaggott és erőtlen egyéneknek táplálóból ételek rendel-
tetnek. — A highalvag nagyrészt halvacsesá változik át. —
Nyálfolyás ritkán támad, és rendszeren csak a gyógybánás vé-
ge felé (*Gaz. hebd. 1860. máj. 4. sz.*)

(M.) Vérhas (dysenteria) gyógyításához.

Gairdener orvos az edinburghi *Royal Infirmary*-nál
1859—60. évi jelentésében közli, hogy a vérhast — mely
egyébkint csak szórványosan jött elő — a legtöbb esetben bő
langyos vizzeli belövelésekkel és mérsékelt mákony adagokkal
jó sikerrel meggyógyítania sikerült. Oly esetekben, hol a baj
soká tartott, az ürülés bűdös volt s az erőltetés nagy, bő
kreozot csőrék 2—3-szor napjában ismételve jó haszonnal al-
kalmaztattak. (1—2 obonnyi aqua kreosoti egy ziliz vagy mály-
va főzetből készült belövelésnek). Gümő és Bright-kórral ösz-
szekötött hasmenésnek a kreosotnak semmi sikere nem volt.
(*Edinburgh Med. Review.*)

(Y) A chinahéj egyszerű és gyors vegykémlése Guilliermond-tól.

20 grammnyi finom kinahéjporra annyi 76 sz. alkoholt
töltünk, hogy az hig pépet képezzen, s azt néhány percig
vízfürdőben fölmelegítjük; ezután 10 gramme mésvizegygyel

(kalkhydrat) szaporítjuk s folytonos keverés közben szárazig
elpárologtatjuk. A maradék finomra dörzsöltetik, és keskeny
kiszorító (?) készülékbe (Verdrängungsapparat) tétetik, hogy
minél magasabb réteget képezzen, mire 100 gramme égényt
(aether) azon lassan keresztül szüretünk. Ez kivonja a kinalf
és egy nyomát a főstanyagnak. Az aethert elpárologtatjuk víz-
fürdőben s végre egy lemért csészében, mit addig tartunk
melegen míg súlyából többé nem veszt. — A csészében most
tartalmazott anyagsúly 5-tel sokszoroztatván adni fogja a ki-
nahéjban foglalt tiszta kinalt (chinin) százalékokban. (Witt-
steins Viertj. schrift).

(P) Nadragulyal (atropin) szivárványhártyalob ellen.

Hebra, bujasenyvi szivárványhártyalob (iri-
tis syphilitica) ellen legjobb sikerrel alkalmazza a nadra-
gulyalt (atropinum) külsőleg: Rp. Atropini sulfurici angl.
granum unum, Aquae destill. s. drachmam unam. D. S. Na-
ponkint egyszer egy csöpet a beteg szembe ejteni. Közönsé-
gesen egyszeri becöpentés után megszűntek a szagató szem-
fájdalmak, a szögletbe huzódó láta visszanyerte kerekded
alakját, s a szivárványhártya sohasem nőtt össze, a látás
mindenkor épen tartatott fenn. (*Mediz. chir. Monatsh. 1859.*
oct. 323.)

(M.) Húgyhajtó szerek vese-vizkórnál.

Gairdener kórodai tapasztalatokkal czáfolja meg
azon theoretikus nézetet, mely heveny vese lehámlásnál s a
vele járó fehérnye vizelésnél (Bright-féle kór), és innen eredt
vizkórnál, az izzasztó és hashajtó szereket ajánlja, és a
húgyhajtókat (diuretica) visszaveti. — Ő csak a betegség fő-
fokán, midőn a vizelet elválasztás tökéletesen megakadt, volt
kénytelen hashajtót — jalappát — rendelni; mihelyt a húgy
elválasztása megindult, úgy nehéz esetekben mint eny-
hébb alakokban igen jó sikerét tapasztalta a sós húgyhajtó
szereknek, nevezetesen a borkőnek — cremor tartari —, mit
néha gyűszűnkével (digitalis) és vasas szerekkel egyesített. A
meleg fürdők hasonlóképen jól hatottak. (*Edinb. Med. Review*
1860. május.)

(M.) Hambüzeg (Bromkalium) húgyhólyag-hurutnál.

Dr. Meinhard, pétervári orvos igen jó hasznát tapasztal-
ta e szernek a húgyhólyagtakár oly eseteinél is, hol a
többi szokott szerek mind eredmény nélkül alkalmaztattak.
Az adag 2 szemer, 2—3-szor napjában. (*Med. Zeit. Russlands.*)

T Á R C Z A.

**Történeti tanulmány a magyar egyetemi ügy körül,
különös tekintettel a magyar orvosi egyetemre és
irodalomra, a legrégebb időktől máig. *)**

Kátai Gábortól.

Hass, alkoss, gyarapíts s a haza fényre derül.
Kölessey.

II.

A Pázmány-féle nagyszombati egyetem.

(Folytatás.)

Mielőtt az orvosi kar tulajdonképeni felállítására áttér-
nénk, okvetlenül szükségesnek tartunk elmondani némely

*) Lásd lapunk 9-ik és 13-ik számát. Szerk.

oly közbeesett történeteket, melyek részint az egyetemi tan-
rendszer gyökeres átalakítását, részint ennek következtében
az orvosi kar felállítását vonták magok után.

Mindenek előtt tudnunk és szem előtt kell tartanunk
azt, hogy hazánkban a felsőbb tanítási és nevelési rendszer
nem ritkán ha nem is nagyon szánandó, de mindenesetre
elhagyatott állapotba volt ejtve az által, hogy folyto-
nos országos gondoskodás tárgyává sohase
válhatott.

Ezen szomorú állapotnak némi mentségül ugyan szol-
gálható, teljesen azonban semmi esetre meg nem nyugtatha-
tó oka legnagyobb részt a mohácsi vész után rögtön beál-
lott, és teljes két századon át csaknem folytonosan tartott
háborúságokban keresendő; azon háborúságokban, melyek
egyes tehetősebb hazánkfiait úgy, mint gyakran a nemzet
legnagyobb részét majd idegen ellenség elleni csatározások-
ra kényszeríték, majd egymás elleni küzdelmekre töviselték.

Hogy pedig fegyverzőrej közt hallgatnak a muzsák, az bővebb magyarázatot nem kíván.

Mindezek dacára is azonban kétségbevonhatlan és lélekemelő tények gyanánt állanak előttünk azok, miket több nagynevű honfiak, ezek között különösen arra már állásuknál fogva is hivatott több jeles főpapjai hazánknak, a nevelés és tudományosság előmozdítására még a legzavargósbab időkben is tettek, s kötelezetteknek érezték magukat áldásos jótékonyosságuk tehetségük szerinti fogadosítására, — mik méltánylatunkat és hálánkat részökre minden időre teljes mértékben biztosítják.

Hogy azonban az ő általuk felállított intézetek tanítási ügyeibe, mint legkülönösebben a Pázmány által alapított, csaknem magánnak tekinthető egyetemébe is a nemzet rendelkezéssel be nem folyhatott, az igen természetes; — ezt már az alapító határozott kizárásánál fogva se tehette, mert hiszen Pázmány egyenesen meghagyta azt, hogy a jezuíták tanítási módszerébe még a felügyeletet gyakorló érsek utódai, vagy ezek nem léteben az ezeket helyettesítő esztergomi káptalan se avatkozassék be.

Ezen nagy horderejű kiváltságnak az lön természetes következtetése, hogy a sok tekintetben méltán magasztalt, de szinte nem kevés tekintetben méltán gyalázott jezuíták a nevelési és tanítási téren csaknem minden befolyást annyira sajátukká tevének, hogy ezen, az egész nemzetre oly határozó befolyást gyakorló ügyben az önkényes rendelkezést csaknem kizárólag önközükbe juttaták, mit — a szerzetnek ugyancsak ezen a téren más oldalról sok méltánylatot igénylő érdemeit kétségbe vonni nem is akarva — hogy saját rendük hasznára fordítani el nem mulasztottak, részletes történetükön kívül már csak azon nem mindennapi képességből is átláthatjuk, melylyel bírtak, s melynek folytonos fenntartását annyira szem előtt tartották, hogy a rend tagjaivá nagyobb-részt ügyes, a legtöbbször nagyon is ügyes férfiakat avattak fel.

Különösen számba veendő azon körülmény is, hogy az ifjuság növeltetésére és képezésére szánt nagyobb intézetekről fölügyelést s azok ügyeinek kezeltetését a felség önmagának tartotta fel, mint az az 1715-ik évi 74-ik törvényczikk 1-ső §-ának imez egészben idézett soraiból nyilván kitünik: „*Cujusmodi Seminariorum, Convictuum et Collegiorum, pro Juventute Ecclesiastica, aut Seculari, per quoscunque, sive intra, sive extra Regnum fundatorum; dum et quando necesse videbitur, Inspectionem; et cum exactione Rationum, utrum fundationi satisfiat? Investigationem; Sacra Regia Majestas sibi Soli, pro Apostolico munere, et suprema Autoritate sua reservat.*”¹⁾

Hogy a nagyszombati egyetemi nevelés és tanítás keze-lőivel a jezuítákkal nem igen volt megelegedve a nemzet, az törvénykönyvünk-ből kitetszik, melyben az 1727-dik évi 70. czikk következő czimet visel: „*Filiorum Patriae, in bonis disciplinis educatio, et ut fundationes, ac pia Legata, quo quomodo neglecta, instaurentur; et non effectuated, effectuentur.*” Ugyancsak ezen czikk 4-dik §-ában, miután a Szirmai és Hrabowszki alapítványok felőli rendelkezések a 2-ik és 3-ik §-ban előrebocsáttattak, világosan mondatik: hogy a hazai főiskolákban nemcsak a bölcsészeti, hittani és jogi tudományok s z a b a t o s a b b a n, elkülönözve és meghatározott órákban taníttassanak tisztán azon tudományok tanulóinak, de még más, a külföldi egyetemeken taníttatni szokott, a közállamot és katonai ügyet illető tudományok is tárgyalassanak és alkalmas tanárok által adassanak elő; sat, sat. Hadd álljon itt egészben a latin eredeti, mely különben is legelső s fájdalom csaknem egyetlen példája a magyar törvényhozásban annak, hogy a haza atyjainak gondja a felsőbb tudományos intézetek felé is tüzetesebben irányult: „*Ut in Academiis non tantum Philosophicum, Theologicum et Juridicum etiam studium exactius, separatim, et statutis horis pure pro earum-*

dem Scientiarum studiosis, sed et alia quaevis in exteris Universitatibus publice doceri consuevit, et Statui quoque publico et militari deservientia studia tractentur, et per idoneos Professores tradantur; ubi Status et Ordines modum formam, et media quibus id commode fieri possit, Suae Majestati Sacratissimae demisse submisserint; pro Regia Benignitate sua, huic quoque demisso Statuum volo clementer annuet; § 5. et Consilium Suum Regium Locumtenentiale eatenus quoque sufficienter instruet.”²⁾

Az alsóbb iskolákban tanítás és nevelés ügye körül különben azon időszakban, midőn a pécsi egyetem már elenyésztett, a nagyszombati pedig még meg nem született, nem egyszer látjuk nyilvánulni az országos karok és rendek gondoskodását. Így nevezetesen az 1548-ik évi posonyi országgyűlésen hozott törvények 12-ik cikkében közakarattal elhatározzák, hogy az elhagyott káptalanok és zárdák, jövedelmei iskolák állítására és tudósok gyámolítására fordíttassanak.

Ezen intézkedésnek azonban kétségen kívül semmi vagy legalább kielégítő eredményét nem látván, a két év mulva (1550) ugyancsak Pozsonyban tartott országgyűlésen hozott törvények 19-ik cikkében ismét sürgetik és megújítják a két év előtt hozott végzést és pedig következőleg: „*Dignetur Majestas sua bona, et proventus Ecclesiarum, et Capitulorum, Conventuumque desertorum, ad erectionem Scholarum, doctorumque viro- rum sustentationem, sine diuturni mora, ubique converti facere, et tergiversantes auctoritate sua Regia compellere, quo sic viris doctis in Regnum conductis, Scholisque erectis, Divinus cultus, et Religio — passim celerius repullet etc.*”

Erre tizenegy év mulva következék be aztán — mint már feljebb is említők — hogy Oláh Miklós esztergomi érsek a jezuítákat Nagyszombatba 1561-ben megtelepíté, s az iskolai tanítást egy középtanodában rájuk bizá. Majd itt az 1567-ik évi tűzveszély által elhamvadván az iskola, 19 évig elakadt a tanítás, újra feléledt azonban akkor, midőn idősb Draskovich György győri püspök Rudolf királytól a thuróczi prépostságot eszközölte ki a jezuíták számára, melynek jövedelméből 1586-ban a tanítást újra megkezdték, az iskolát 12 év mulva (1598) Sellyére helyezvén át. A sellyei jószág-nak Bocskai István kezébe kerültével (1604) ismét elnémult az iskola, s a kifutott jezuítákat csak 1615-ben hívta be ismét gróf Forgách Ferencz esztergomi érsek s telepíté meg újra Nagyszombatban. Forgách halálával (1615 oct. 15.) az életében birtokában volt thuróczi prépostságot 1616-ik évi ápril 25-én érsek-utódának Pázmánynak adományozta II-ik Mátyás király, ki is arról 21 nap mulva (1616-ik évi május 16-án) oly módon rendelkezett, hogy mihelyt az ország ren-dei jónak látják megengedni azt, hogy a jezuíták Magyar-honban állandó birtokokat szerezhessenek, ő a thuróczi prépostság birtoklását azonnal teljesen átengedendi a jezuítáknak. Addig is azonban oly határozott kötelezettséggel veszi át, hogy már az első évben (1617) a prépostság jövedelmeiből 2000 magyar forintot, a rá következő mindenik évben pedig 3000 magyar forintot fizetend a nagy-szombati jezuita rendnek.³⁾

A rend befolyását a nemzetre minden módon igyekezett növelni már Forgách érsek is, ki a protestantismus sebes terjedésének meggátolására a jezuítákkal esatlakozott, s ezekkel együtt felette buzgó hittérítő is volt. Sokkal nagyobb befolyásra tett azonban szert a rend Pázmány által, kinek, maga is a jezuita szerzet kebeléből lépvén a legfőbb egyházi méltóságra, a szerzetre — melynek halálaig rendkívül nagy pártfogója volt — szüksége volt azért, hogy a nagyszerű vá-rakozásnak, melyet katolikus részről személyéhez már előre kötöttek, megfelelőhessen; ez okból minden kitelhető utat és módo elkövetett arra, hogy a maga eleibe főfő munka gyanánt kitűzött térítést a jezuíták segélyével minél nagyobb mérvben terjeszthesse és végrehajthassa.

¹⁾ Lásd Corpus Juris Hungarici, Tomus secundus, Budaë. 1779. pag. 160.

²⁾ Lásd az idézett évi Corpus Juris 160-ik lapját.

³⁾ Lásd Francisci Kazy. Hist. Univ. Tyrnav. pag. 39 — 41.

Szándoka valóban nagyrészt sikerült is, mert ámbár némely városokban a jezsuitákat roppant ellenszenvvel fogadták, sőt nem ritkán bántalmakkal illeték is, ezen magát mindenre elszánt szent had kitűzött elvéhez hiven oly állhatatos kitaratást tanusított, hogy magát kevés idő alatt az ország minden részeibe — kivéve a protestánsok által buzgón védett tiszántuli kerület legnagyobb részét — többnyire maradandólag be is fészkelte, mint az a következőkből tisztán kitűnik.

A nagyszombati jezsuiták kebelükből, mint központról több tagból álló társaságokat küldöttek ki az ország különböző részeire, miknek a térítést és tanítást tevők feladatukká. Pletén küldetések történtek Kassára 1604, 1619, 1631; Eperjesre 1711 sept. 30.; Sávára; Liszkára; Teplára; Szepesre, Nógrádra, Újvárra 1623; Komáromba 1625; Karánsebesre 1630; Temesvárra, Erdélybe Károlyfehérvárra, Monostorra 1626, — innen Kolozsvárra, Udvarhelyre, Lévára 1630; Bittsére 1625; Pécsre 1614, 1631; Homonnára 1632; Kecske mére 1633; Gyöngyösre 1633; Surankára, Bajmóczra 1661; Árvába, Liptóba, Szemniczre, Zsolnára, Rosenbergre, Lipesére, Liptó-Sz. Miklósrá, Sz. Péterre, Ternoviczára, Kis-Palugyára 1673; Lipótvárra 1677; Verboveczre, Ledniczre, Puchóra, Lukára stb. stb. s innen rándultak ki még több más helyekre is, hol aztán a maguk módjuk szerint téríték, taníták és nevelék a népet.⁴⁾

Ezen hovatovább szélesebb, végül roppant kiterjedést nyert és tüzesebben űzött tanítással azonban nem volt megelégedve a nemzet, s a jezsuiták tanítás körüli valódi mulasztását annál nehezebben tűrte, mivel azok terjedelmes jószágaik nagy részét épen a tanítás és nevelés előmozdítására kapták. S a mint ezen országos visszahatás elevenen nyilatkozik a jezsuiták vidéki telepítvényei ellen, úgy nem maradhatott attól menten a nagyszombati központi szerzház, sőt maga az egyetem se.

A jezsuitákkal ezen országos elégedetlenség szárnyai napról-napra növekedtek, mire nevezetes befolyással volt a hét esztendő óta úgynevezett burkus háború, melyben a magyarok közül a hazán kívül sokan megfordultak, s a világ sorját ott kinn egészen másneműnek találták, mint a minőbe azt itt minálunk a jezsuiták döntötték. Legfőbb tényező azonban az volt, hogy a külföldön, különösen Frankhonban terjedni kezdő általános felvilágosodás Németországon keresztül az örökös tartományokba is behatott s lassan-lassan oly reformokat idézett elő, melyek a nagyszombati jezsuiták megcsökönösödött merev rendszerével egyenes és kiáltó ellentétben állottak. S ha már Ausztriában, sőt magában Csehországban is minden ajakról csak az iskolai reform hangzott: el lehetett-e ennek maradnia Magyarhonban, hol az iskolai tanítással elégtelenség már évtizedek óta hangosan nyilatkozott?

Teljességgel nem. És valójában az iskolai reform élen szintoly nagy tudományú, mint köztisztületben álló férfiak állottak és működtek, kiktől, ha neveiken végig tekintünk, előre joggal várhatjuk, hogy az iskolai rendszer gyökeres átalakításánál az előre haladt korszellem teljes tekintetbe vételével működendnek.

Az új iskolai rendszer kidolgozásánál maguknak babérral szerzett férfiak ezek voltak: B. van Svieten Gellért, a nagy Boerhave tanítványa, kir. első udv. orvos, a bécsi udvari könyvtár főnöke, birodalmi főorvos, a tanulmányi ügy igazgatója az egész birodalomban s a könyvvizsgáló udv. bizottmány elnöke; de Martini Károly jogi kari dékán és természet-jog tanára; Rieger Pál József hittani kar dékánja, egyházjogi tanár; Störck; Sonnenfels; Gazzaniga; Bertieri; Bourgignon és Stock, mindketten a bécsi Pázmány-féle papnövelde tanárai. Mind ezek dicséretes törekvéseit hűségesen előmozdítja a fejedeleminél B. de Borie államtanácsos, kinek segédkeze nélkül ha teljesen dugába nem dőlt volna is az ügy, de igen köny-

nyen elhalasztást szenvedhetett volna. Ezen utóbbi jeles férfi közbejárására azonban a fentebbi tekintélyes férfiak által készített tervezet az államtanácsban nagyszerű tetszéssel fogadtatott s rögtön közöltetvén a magyar udv. kancelláriával s így minden oldalról megerősítettvén, életbeléptetése elhatározatott.

Az újjá szervezés az egyetemről, mint ezen reformatio tükrétől indul ki, s úgy jön fokokint az alsóbb iskolákra. Arra nézve, hogy hova tétessék az egyetem, egyelőre Nagyszombatban maradása lón határozva. Súlyosabb nehézségek támadtak a felett, hogy az ezen tervezet szerint életbe léptetendő orvosi karnak mi szolgáló alapul, s az újabban beállítandó tanárok miből fizettetnek? Elvégre azonban ez is szerencsésen megoldatván, megindították a gépezet, melynek kormányzóiuul Mária Terezia királyné ezen célra igen alkalmas kedves emberét, az ország alkancellárját a tudományos Galánthai Fekete György grófot és a pozsonyi magyar kir. helytartó tanács elnöksége alatt álló tanulmányi bizottmányt nevezé ki.

Kijött tehát 1769-ik évi deczemb. 15-én a kir. rendelet, mely a magyar kir. helytartó tanács által kihirdettetvén, tudtul adta, hogy a következő 1770-ik évben minden ellenkezés és késedelem nélkül a kidolgozott tervezet szerint szerveztesenek és nyitassanak meg a nagyszombati iskolák. Ez volt azon rendelet, mely a nagyszombati egyetem addigi kezelőire villámcsapásként hatott, mert a jezsuita-gazdálkodást csaknem teljesen megszüntetvé, s ez az, melyhez minden figyelmünknek hozzá kell tapadnia azért, mert egyetemünk orvosi karának ez a kezdőbetűje.

Ezen rendeletben elősorolja a királyné, „hogy azon megszűnés nélküli anyai gondoskodásból következőleg, melylyel népei iránt uralkodása kezdetétől fogva viselteték, semmi se feküdt inkább szíven, mint az általa igen szeretett kedves magyar nemzet jólétének előmozdítása; minthogy pedig az országok boldogsága és az innen egyesekre kisugárzó jóllét kiválólag a helyesen rendezett köztársaság kormányzásától függ, ez pedig a szükséges tudományok és művészetek hatályosabb előmozdítása nélkül úgy látszik felette nehezen állhatna fenn; azért tehát mivel meggyőződött róla, hogy az elődei által a magyar tudományosság bővítésére régibb időben Nagyszombatban alapított egyetem, a kor kívánatainak meg nem felelve, oly elemeket hanyagolt el, melyek főleg a jelen idők szelleméhez képest a köztársaság helyes kormányzására legnagyobb súlylyal bírának (ut in hac tamen — scil. Universitate Tyrnaviensi — ea vel maxime desiderari conspiciantur, quae pro ratione modernarum imprimis circumstantiarum, ad rite gubernandam rempublicam plurimum conferre deberent). Ő felsége tehát gondoskodását a neki kedves magyar nemzet közoktatási intézeteire is kiterjesztve, a nagyszombati egyetem alapját szélesbiteni s azt új, a kor kívánta rendszernek megfelelő alakba öntve, adományokkal elhalmozni, szóval egy jól rendezett egyetem igényeinek megfelelő állapotba helyezetteti elhatározá. Minthogy pedig ezen szélesbités több tanár közremunkálását s ennek következtében több kiadást tesz szükségessé, Ő felsége ezekről úgy gondoskodik, hogy meghagyván további rendelkezésig a szerzet birtokába; a hittani és bölcsészeti kar felállítására Pázmány által alapított s eztán is ugyanarra fordítandó 100,000 forintot, oda utasítja a szerzet provinciálisát, hogy az ezenkívül a Lósi és Lippai érsekek által a jogi kar felállítására alapított 37,000 forint kamatain fölül, a közoktatás és egyetem ezime alatt a jezsuitáknak átadott alapítványok kamataiból évenként összesen 10,000 forintot tartozzék az egyetem számára lefizetni; s minthogy a királyné ezt se találá elégnek, tehát a József Hessen-darmstadti herczeg halálával megürült Sz. Ilonáról címzett földvári apátságot, az 1548-ik évi 12-ik tezik értelmében és meghagyása szerint (lásd fentebb) örökös joggal az egyetemnek adja, azon hozzáadással azonban, hogy levonva az apátság jövedelméből 20 százalékot, melynek fele évről-évre a lelkészek közös pénztárába, másik

⁴⁾ Lásd Francisc. Kazy. *Historia Universitatis Tyrnaviensis. 1737.* pag. 225—268. és különösen Eperjest illetőleg: Pauli Wallaszky *Conspectus reipublicae litterariae in Hungaria. Editio altera Budae. 1808.* pag. 370—377.

fele egyházi segély czim alatt erődítésre minden évben a magyar kir. kamarának lesz beszolgáltatandó, az ezeken kívül fenmaradt jövedelem a tudományosság és irodalom növelésére tartozzék fordíttatni.“

„Továbbá mivel egy teljes egyetemhez a birodalom többi egyetemei példájakint négy kar kívántatik, u. m. a hittani, jogi, orvosi és bölcsészeti karok, s minthogy a szóban forgó egyetemnek orvosi kara mindeddig nem volt, sőt más, annak tökéletesítésére szolgáló segédeszközöknek is szükében lenni tapasztaltatott, azért a hittani kar teljesen meghagyatik ugyan azon állapotban melyben eddig volt, azonban nemcsak az orvosi tanulmány és kar hozandó be új gyanánt, hanem a jogi és bölcsészeti karok is, a mennyiben eljárásuk által a köztársaság által tőlük igényelt hasznos működést ki nem fejtették, szabályozandók stb. Ezen szabályozást illetőleg úgy rendelte el a királyné, hogy a hittani karba 7, a jogi karba 5, az orvosi karba 5, a bölcsészeti karba 8 tanárt állított. Az orvosi karra vonatkozó intézkedés így szól: „Medica porro — nempe facultas — ex uno Professore Institutionum medicarum, uno Professore Praxeos, uno Professore Anatomiae, uno Professore Chirurgiae, ac uno Professore Botanicae et Chymiae consistat.“ Ezen tanárokon kívül estek a mesterek, minők négyen voltak, u. m. a német nyelv, a franczia nyelv, a táncz és a vivás mesterei.

A hittani és bölcsészeti kart — mint felebb mondók — meghagyá ugyan a királyné a jezsuitáknál, azon hozzáadással mindazáltal, „hogy bárminő rendű, rangú és állapotú alkalmas egyének találtatnának, kik a tanári hivatal elnyerésére vágyának, semmi feltétel alatt ki ne zárassanak (ea nihilominus cum conditione, ut quemadmodum per id alia quoque cujuscunque ordinis et status idonea subjecta ab eo, quin ad consequendum ejusmodi professorum munus adspirare valeant, nulla ratione exclusa haberi velit Sacratissima Majestas sua); hogy a jezsuita atyák mondanak le minden haszontalan görbe útról és szörzálhasogatásokról, s magokat mindenben a bécsi egyetem számára kiadott útmutatásokhoz tartásák (ita dicenti patres S. J. ab omnibus inutilibus abstractionibus et subtilibus praescindere, ac normae, in Universitate Viennensi introductae pene semet conformare . . . teneantur) és hogy azon egyéneket, kiket a tanszékek betöltésére alkalmasoknak és méltóknak ítélnék, a főigazgató közbenjárása által mindenkör előre ő felségének fölterjeszszék, és a kinevezést az ő kegyes akaratjától várják, a kinevezettek pedig hasonló úton nyerendő királyi engedelem nélkül máshova áttenni, vagy az egyetemről eltávolítani ne merészeljék.“

Megszabja továbbá ezen rendelet, hogy „mivel ő felsége a királyné meghagyása nyomán tanári székekre csak kiváló szellemi tehetségű és szabatos tudományú férfiak ültetethetnek, ilyenek pedig oly ritkán találtatnak, hogy gondos utánajárással is igen gyakran csak nagy nehézséggel kell és lehet őket előkeresgélni; ennél fogva érdekében fekszik az igazgatósnak, hogy olyan egyének, kik jövőre tanári székekre alkalmasoknak látszanak, tisztességes és illendő segélyvel látassanak el, nehogy azok, ennek hiányában maguknak jobb megélhetési módot biztosítani igyekezők, hivatásukat elhanyagolva, más ettől elütő munkakörhöz forduljanak.

És nehogy az egyetem tekintély és méltóságban hiányt szenvedjen (valószínűleg inkább azért, hogy a fentebb elsorolt hibák, hiányok és mulasztások miatt a hitelt vesztett jezsuita szerzet kezeiből kiszabadíttassék) világosan kimondatá ő felsége, hogy a nagyszombati egyetemet pártfogása, gondjai és kormányja alá vevén, azt a magyar kir. helytartó tanács segédelmével fogja igazgatni.“⁵⁾

A jezsuitáktól ekkép elvett egyetem tehát az orvosi karal kiegészítettven, egészen új alakot nyert.

Sajátlag ez azon idő és tény, melynek a magyar kir.

⁵⁾ Lásd Fejér György. Historia Universitatis liter. Hung. Docum. Nro. X. a. és Linzbauer Ferencz Codex Sanitario-Medicinalis Hungariae. Tom. II. pag. 508., mely a Fejér könyvéből nyom dahibából kimaradt pár sort is magában foglalja.

egyetem történetében újabb korszakot kell képeznie. Minthogy azonban az egyetem még ezentúl 7 évig maradt Nagyszombatban, s csak 1777-ben tétették onnan át Budára az ország szívébe; más oldalról pedig, minthogy ezen átalakításnál fogva a minden széppel és jóval kecsgetető kilátás Mária Tereziának három év mulva (1780) bekövetkezett halálával úgy is végkép füstbe ment: kísérjük végig annak történetét szabad szellemű alapítójának halálaig, annnyival inkább, minthogy ezt jelen cikkünknek az alább közlendő oklevél lenyomatása kedvéért történt illetén beosztása is elkerülhetlenül megkívánja.

Minthogy az egyetem bővítése a különféle tudományok taníthatására az előbbieneknél tágasabb helyiségeket igényelt, ez okból új, az egészet befogadható épületekről kelle gondoskodni. Az előadások, míg más e czélra alkalmas épület állíttatnék, több zárdában — Pálosok és Trinitariusokéban sat. — és az érseki palotában tartattak.

Az építkezésre különben új forrás nyílt az által, hogy miután 1767-ben april 2-án a jezsuita szerzet Spanyolhonból kitiltatott, a kormány visszakívánta azon pénz-alapot, melyvel I-ső Ferdinánd király a jezsuitáknak spanyolhonbani megtelepítéséhez járult. Nem sokára azonban elfordíthatlanul bekövetkezett a halálos végcsapás, melyet a tisztulni kezdett, semmikép le nem igazható korszak eljött a jezsuitákon.

Ugyanis XIV-ik Kelemen — előbb Ganganelli — a legnemesebb, felvilágosodottabb és bátrabb lelkű Sz. Péter kétszázötven követői közül, nehogy a legroszabbat lássa bekövetkezni az egész világ által gyűlölt szerzet fejére, miután azt Europa több államában tüzzel vassal kezdék pusztítani és valósággal kiirtani, — pápasága 5-dik évében 1773-dik évi jul. 21-én kiadatá és ugyanazon évi augustus 16-kán kihirdetá a „Dominus ac Redemptor noster“ kezdetű hires Brevét, melyvel a jezsuita szerzetet — mit már elődei közül annyian akartak, de soha se mertek — örök időkre eltörülte, vagy legalább el akarta törölni.

Minthogy a rövid idő alatt félelmes hatalommá emelkedett szerzetnek, mint mindenütt, úgy Magyarhonban is számos ellenségei voltak, ezek a történetek után azon dolgoztak, hogy a szerzet tagjait az egyetemről teljesen eltávolítsák. Ez okból mindazon tanszékek, melyek azelőtt jezsuitákkal voltak betöltve, nem sokára megürülteknek hirdettetvén, 1774-ik évi oct. 6-kára Nagyszombatban csőd nyitatték, melynek következtében Loyola tanítványai, minthogy úgy is theológiájuk volt mindenki előtt a botránykő, a hittani tárgyak tanításától, az egy lelkipásztorság tanárán (Horváth Mihályon) kívül mindnyájan elesetek.

1771-ben elkészült az egyetemi épület, melyen az egész előtte való évben dolgoztak, ebben aztán a tanításokat meg is kezdték. Midőn az egyetem holléte iránti kérdés szóba hozaték, Nagyszombat ellen többen szavaztak. Esztergom, Buda és Pest forogtak szóban, melyeknek valamelyikébe az intézetet áttenni czélszerűbb volna, mint eredeti helyén Nagyszombatban hagyni, mint a mely az ország közepétől távol esik. Az egyetem tanulmányi főigazgatója Gr. Fekete különösen ellenzette az áttételt, azt adván okul, hogy Nagyszombatban már esillagásztorony és a szükséges épületek is megvannak, míg másutt mindezek hiányzanak. Azonban a királyné nem tekintve az áttétel ellen görditett nehézségeket, de teljesen elismerve a mellette harczoló okokat, 1777-ik évi mart. 6-án Bécsben kelt rendeletében meghagyá, hogy ugyanazon 1777-dik évben a magyar kir. egyetem a kir. nevelő intézettel együtt a budai várpalotába áttétessék, hova az a nemzet örömrivalgásai közt át is helyezteték, az előadások, mint azt Rácz Sámuelről is, ki szinte akkor kezdé meg foglalkozását, bővebben tudjuk, november elején elkezdettvén. — Három év múlva, melyek megannyi próbaévek gyanánt tekintethettek, a budai egyetem szilárdabb alakot nyert. Ekkor a királyné 1780-ik évi junius 25-én, épen trónraléptének 40-ik év fordulati napján, nagy egyetemi ünnepélyre hivatá össze az ország minden rendeit, s kiadatá a magyar kir. egyetem hires alapítványi oklevelét, mely annak összes kiváltságait s mindennemű dotatióját hiven magába foglalja.

Ez nem fegyvertény, ez békemű volt. . . . S bár az emberek legnagyobb része az előbbieket rendszeren sokkal többre szokta becsülni az utóbbiaknál, mi még is bizony állithatjuk, hogy ha ezen alapítvány-levél célját bárha csak a mai napig is úgy elérhette s betölthette volna, mint a hogy az írva van: Mária Terézia királyné diademjának nem a kollini híres győzelem, nem is az ennek következtében felállított katonai Terézrend alapítása, de a magyar királyi tudományos egyetem újjászervezése és felvirágzása képezendette legragyogóbb boglárát.

Budapesti orvosegylet. — Vegyesek.

Pest, május 19-kén. A budapesti orvosegylet f. hó 12-ki gyűlésében Hirschler tudor előadást tartott a szivárványmetszésről — idirectomia — mint némely hol állandó hol mulékony veszélyes szembántalmak gyógyeszközéről, miket általában glaucomatosus néven szokás nevezni, s miknek közös alapját a különféle okokból eredt nagyobbodott szembeni nyomás képezi. Az ekként műtött és bemutatott 7 beteg közül a javalat miatt említünk meg 1. egy heveny sebzési hályog- (traum. Cataracta) esetet, a szem zúzódása következtében gyorsan kifejlett duzzanatával az egész lencse rendszernek. Itt az iridectomiával a hályog vonalas kivétele összekötöttet; — 2. egy középponti szarutályogot (Abscess) takáros szemlobnál, glaucomatosus tünetekkel; — 3. egy szivárványmetszést több éves szarucsap (staphyloma corn.) időszakonként nagyobbodó kidudorodásának (ectasie) megszüntetésére; — 4. egy kifejlett üveg-hályogot a látideg dombcsa (papilla n. opt.) roppant kivájlátásával, hol a jelen volt látképesség most már egy esztendeje a műtét után tart, mit oly nagy fokot ért bajnál ritkán tapasztalhatni. H. tr. azt azon körülménynek véli tulajdoníthatni, hogy a szivárványhártya részecskéje — a műtő szándéka nélkül — a sebbe hegedt s a szem víznedve által lassan borsó nagyságnyi tömlővé kifeszítettet, melynek falán keresztül a nedv folytonosan és könnyebben átizzadhat, mint a rendes szaruállományon. Egy másik esetben — mely azonban nem lón bemutatva — H. tr. ugyanily boncztoni viszonyok mellett hasonló jó eredményt tapasztalt. Coccus, mint H. tr. emlité, nem rég hasonló tapasztalatokat tett, s azoknál fogva a valódi idült glaucománál egy módosítását a műtétnek hozta javaslatba, mely abban áll, hogy az iris egy darabja szándékosan hegesztessék a sebbe.

— Az orvosi pályakérdések díjának nevelésére utolsó közleményünk óta dr. Lux Jakab — Mezőberény — 3 aranyat, dr. Pollák Henrik — Pest — 2 aranyat szíveskedtek szerkesztőségünkhöz beküldeni. Ezen kívül dr. Hamary Dániel — Tata — 2 aranyat és dr. Patruba György — Pest — 4 aranyat ajánlottak fel a tudományos cél biztosítására. Tiszt. Lux Jakab ügyfelünk pedig jövőre is „míg él s valami csapás orvosi működése folyamat meg nem zavarja“ évenként 3 darab arannyal kívánja a pályadíj összegét nevelni. Eljen! — A kitűzendő kérdésekre nézve Lux és Hamary tudorok célszerűnek találják a lapunk 19. számában közlött mindkét kérdést, mindamelllett a Poor tr. ajánlotta történelmi tárgynak adják az elsőséget. Hamary úr azon kívül egy „magyar orvosi erkölcostant“ is hoz javaslatba, mely az orvos állását az állam, a közönség s ügyfelei irányában tárgyalná s azon elveket és életszabályokat fejtegetné, melyektől úgy hivatásunk közhasznú működése, mint rendünk erkölcsi tekintélye emelését elősegíteni lehetne.

— **Benedek** tábornagy és Magyarország főpa-

Müller Emil könyvnyomdája. Pest, 1860. Dorottya-útea 12-dik szám.

rancsnoka ő exja a kórodákon tett látogatása következtében, mint értesültünk, rövid idő alatt remélhetni a legsürgösb hiányok orvoslását, u. m. a fölszerelés kellő kivitelét, a szelöltetés létesítését, boncz- és műtői gyakorló termek föllállítását. — Nincs egyetem hol gynaekologikus osztály ne léteznék; nálunk nincs; ezt az orvosok és a betegek eléggé sinlik, mert ha valahol szükséges a csak is gyakorlat által megszerezhető ügyesség, úgy minden bizonynyal szükséges itt. Hogy nőkórodánk most nincs, annak más okát nem tudjuk, mint hogy eddig nem volt; de ez nem ok arra, hogy ezentúl se legyen, hanem hogy mielőbb létesíttessék. Ohajtjuk, hogy a tanárok buzgóságának sikerüljön a módot föltalálni, melyen orvosi intézetünk ezen hiányán segíteni lehessen.

— **Nevezetes haláleset.** Múlt héten Londonban egy ismeretlen, körülbelül 50 éves nő hullája vizsgáltatott, mely sajátságos körülmények közt halt meg. Az egyént egy házfestő munkája közben látta egy ház küszöbén ülni, fejét kezére támasztva, egy kosárral oldala mellett. Egy negyed óra múlva hozta ment s látván hogy halvány s nem képes beszélni, rendőrt hívott. Egy fél óra múlva, hogy őt észrevették a nő meghalt. Az *University College* kórházban történt bonczvizsgálatból kitűnt, hogy egy halszálla (Fischgräte) a nő szívet keresztül szúrta, s ennek következtében halt meg. A rekeszen (diaphragma) és szívbúrkon tizenegy seb találtatott; az 1 3/4 hüv. hosszú csontszálka tompa vége a gyomorban volt, a tüként hegyes vég pedig a szívbén. A halál közvetlen oka nagy vérvesztés volt.

— A *London Hospital* évi jövedelme 1500 fonttal kevesbedvén az idén némely kötelezettségek lejártával, új forrásról kelle gondoskodni. A *Times* szinte nem meri kimondani mily rövid időn sikerült a nevezett jótékony intézet számára 24,000 fontot aláírni. — Ez Angolországban is sok.

— **Bécsben** Beckert F. Kautelka E. és Wagner G. gyógyszerészeknek megengedettet az előleges intézkedéseket megtenni egy általános osztrák gyógyszerészi egyet alakítására.

— A belügyi ministerium által hirdettet pályakérdésre „hülye gyermekek gyógyítására szolgáló intézet tervét és föllállítása módját illetőleg“ 10 pályamunka küldetett be. Az első 100 aranyból álló díjat Nusser tr. bécsi rendőri és törvénytudományi orvos nyerte el; a másodikat — 50 darab arany — Erlennayer tr. igazgatója egy magán gyógyintézetnek lelki és ideg betegek számára Bondorfban, Koblenz mellett.

— **Staiersország** rendei és Grätz városa az ottani sebészi tanintézet tökéletes orvosi tudományos egyetemre való átalakítására szükséges pénzüsszeget kiállították; a rendek és a város külön-külön nyolcz ezer frtnyi évi pótléket határozván e célra. Az intézet első fölszerelését az ottani takarékpénztár vállalta magára.

— **Hyrtl** tanár a pétervári tud. akademiától levelező, s a bostoni természettudományi akadémia által tiszteletbeli tagul választatott meg.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban f. é. május 10-től május 16-ig ápolt betegekről.

		Felvéte.		Elbocs.		Mehalt		Visszamaradt								
		Beteg		Beteg		Beteg		Beteg		szülő nő	gyermek	elmékór.	Összeg			
		férf.	nő	férf.	nő	férf.	nő	férf.	nő							
Május	10-én.	12	5	17	12	2	14	6	3	9	262	247	1	1	13	524
"	11-kén.	8	13	21	6	8	14	2	—	2	262	252	1	1	13	529
"	12-kén.	6	4	10	12	9	21	—	2	2	256	245	1	—	13	515
"	13-án.	4	5	9	10	3	13	3	2	5	247	245	1	—	13	506
"	14-kén.	11	8	19	10	8	18	3	2	5	245	243	1	—	13	502
"	15-én.	12	8	20	6	10	16	1	1	2	250	240	1	—	14	505
"	16-kán.	11	5	16	8	5	13	2	1	3	251	239	—	—	15	505

A hét elején a létszám nőtt, — a hét végével fogyott, feltűnő kórváltozatok nem észleltettek. — Halottaink száma nagy, mely leginkább idült kórfajokból eredt.

Előfizetési ár: helyben 4 frt. 50 kr., egész év 9 frt. vidéken felév 5 frt., egész év 10 frt. uj pénzben. A lapot illető közlemények és fizetések bérmentesen küldendők. Hirdetések közöltemek soronként 14 újkéért.

Megjelenik minden vasárnap. Megrendelhetni minden es. kir. posta-hivatalnál, a szerkesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottyaútcza 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Negyedik évfolyam.

Szerkesztik: dr. Markusovszky Lajos és dr. Poor Imre. Kiadja: Müller Emil.

Tartalom: Az orr-garat és orrüreg vizsgálatáról kis tükrök segítségével (Rhinoskopie). Czermák tanártól. — Lapszemle. A húgyhólyag-nyak billentyűinek kór- és gyógytana, Thompson és Mercier szerint. — A sárgaság okai, Frerichs után. — Ondófolatok fölismerése Lassaig-ne-től. — Bor-czitrom- és ecetsav gyártása Kuhlmann-tól. — Apróbb szemelvények. **Tárca:** A syphilis ós története. Közli dr. Patrübány Antal. — Az orvosi pályakérdések ügyében. — Schuster-Bugát-fele segélydíj. — Pályázatok.

AZ ORR-GARAT és ORRÜREG vizsgálatáról kis tükrök segítségével. (Rhinoskopie).

Czermák J. pesti egyetemi tanártól.

Szabadságot veszek magamnak az itt következő sorokban az orrgaratirben talált azon kórlelet közlésére, melyet ezen módszer alkalmazásánál észlelnem sikerült, hogy ez irányban is azon „túlvérmes“ reményeket, melyeket az orvosi tudományban a Liston-Garcia-féle vizsgálatmód elvének minden oldalról érvényesítésétől vártam — igazoljam, és hogy ezen rég feltalált, de egész horderejében eddig senki által nem méltányolt és nem fejtegetett elv alkalmazását és további kiművelését újlag fölelevenítem.

Ez utóbbi tekintetből a vezérgondolatot, mely minden e tárgyban tett fáradozásaim alapját képezé, szeretném ezen egyetlen tételbe foglalni: miszerint hozzá kellene szokni a Liston-Garcia-féle vizsgálatmód elveit általában az exact észleleti eszközök lényeges gyarapításául tekinteni, annak alkalmazását minden eredményt ígérő esetben az illető specialis célok-nak megfelelő módosításokkal megkísérteni, — és az alkalmazás sikerültével minden irányban kizsákmányolni.

Ilyen esetek mindenütt fognak kinálkozni, ha nem restelünk, mint mondani szokták, egy keveset a ház előtt is körültekinteni.

Az itt leirandó kórleletet dr. Hirschler barátom egy betegének orr-garat-ürében észleltem, ki hallérzéke kóros állapota miatt volt kezelés alatt. Említett barátom szívességének köszönhetem a következő kór-történetet is:

„F. S. 18 éves tanuló. 4 éves korában már mindkét oldali fülfolyasban szenvedett, mely állapot minden — vagy legalább minden második évben megújult. (Itt levő ifjabb fivére fülfolyas következtében szintén nehéz hallású lett, és otthon lakó kisebb testvére szintén fülfolyasban szenved).“

„A beteget harmadfél évvel ezelőtt láttam először, ki is az úszodában, állítólag fővel lefelé irányzott ugrás következtében, erős fülfájdalmat kapott. Kül halljárata egész terjedelmében bõrgyuladás tünetényei voltak jelen, mely a dobhártyára is átterjedett, azonban a szobáiban tartózkodás mellett alkalmazott helybeli vérbocsátás és lobellenes szerelésnek csakhamar engedett. Hat hét múlva a gyuladás ismét visszatérvén, a be-

teg nagyobb fokú fájdalokkal és fülzúgással jött hozzám, mely körülmény — egy hánytató borkövel vegyített hólyaghúzó tapasz-nak a fül mögé történt alkalmazását tette szükségessé. Erre a kórjelek csakhamar ismét engedtek, s lassudan el is tüntek; azonban a csecsnyújtványra tett hólyaghúzó által előidézett seb nehezen gyógyult, maradandó hegjegyet hagyván a bőrön. Ez idő óta a betegnek nem volt többé oka fülére panaszolkodni.“

„Mint hogy kevéssel ezelőtt a beteg nagynénjétől hallottam, miszerint a fiatal ember húzamosabb idő óta föltünőleg nagyobb szót hall, tehát a mult febr. hóban vizsgálat alá vevén hall-érzékét, következő tüneteket találtam: A fejesontokra helyezett óra ketyegését mindkét oldalon jól hallja, ha a halljárat légmentesen bedugatik; nyílt halljáratnál azonban az órát jobbról 4", balról csak 2" távolságról hallja biztosan. Tükörrel nézve a dobhártya mindkét oldalon majdnem egyenlő és tökéletesen rendes, csak átlátszékonysága ugy jobbról mint balról igen jelentéktelen mértékben csökkent. A nyelcsap a közönségesnél kissé duzzadtabbnak látszik s kevéssé jobbra hajlik, a mondolákon igen csekély mértékben dagadt tüszők (Follikel) látszanak, a bal oldalon talán valamivel nagyobb számmal, mint a jobbon. A hátsó garatür gyöngén duzzadt s rajta habos nyálka-csíkok láthatók. A Valsalva-féle kísérlet alkalmával a beteg erős légrohamot érzett jobb oldalon a dobüregbe nyomulni, s a dobhártya felfúvódását is érezte, míg balfelől a légfolyamot kezdetben épen nem, ismételt és kettőztetett erővel alkalmazott kísérletre azonban imitt-amott tisztán érzi, azonban azt állítja, hogy itt csupán nagyobb megerõltetéssel és akkor is csak kevés levegő jut a dobüregbe s a mellett a dobhártya alig észrevetőleg feszül meg. E fontos állítást a kutasz-eső és légzuhany alkalmazása helyesnek igazolta. Jobb oldalon a kutasz nehezen és egy kifele irányzott csavarás segélyével hathatott az alsó orr-járaton át, s bevitetvén a kürt garatüri nyílásába, a hallgatódzás alatt a légzuhany alkalmazásánál egy széles légoszlop egyirányos berohanása észleltetett, minden recsegés vagy szortyogás nélkül. Balról a kutasz könnyen haladt az orron át, hallgatódzásnál azonban a fülön, a légzuhany alkalmazása alatt 1) egy finom, jelzett, magas hangú sziszegő zörejt, 2) a dobhártya közelében szintúgy mint attól nagyobb távolságra recsegés és szortyogás tapasztaltatott.“

Ennyit dr. Hirschler után.

Én a beteggel f. é. február közepén ismerkedtem meg, s midõn annak jó akaratáról és némi önuralmáról meggyõzõdtem, õt orr-garat ürének pontosabb megvizsgálatására hívtam föl.

A rhinoskopikus vizsgálat általam f. é. február 22, 25 és márt. 8-kán, többnyire dr. Hirschler jelenlétében vitetett véghez.

Az orr-garatür szemlélete végett ugyanazon előkészületek tétettek, mint a gége-vizsgálatnál szokás; azután a nyelv lapocz segélyével lenyomatván, ez esetben az elegendőleg fölemelt lágy szájpad alatt — egy gyöngén megmelegített gégetükör, sugártörő lapjával föl- és mellfelé fordítva — tolatott át. Miután a szabadon lelógó lágy szájpad a garat hátsó falától meglehetősen távolságnyira elállott és a nyelvcsap föltünetleg rövidebb, tehát a magát különben nyugodtan viselő betegnél sikerült minden nehézség nélkül, az orr-garat üregbe beláthatni. Én a jobb Eustach-kürt garatba nyílása környi részének teljesen rendes állapotát rögtön fölismertem s másrészt képes voltam a bal oldali környék kóros elváltozását megállapítani. Az orron át a jobb kürtbe bevitt s annak szájadzásában előre tolt és hátra vont ezüst kutaszt tisztán látható volt. Bal oldalon azonban sem a kürtbe vezetett kutasz, sem a kürt nyílása nem szemléltethetett.

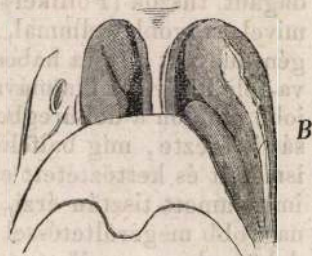
A szóbanforgó részek szabadabb és terjedelmesebb szemlélésére nagyobb láttért nyerendő: a betegnek szög alatt elhajtott lapoczot adtam kezébe, melylyel nyelvgyökét maga nyomta le; ez alatt egy bal kezében tartott hosszú nyelű, ablakkal ellátott lapos horog segélyével a lágy inyt (velum), elő- és fölfelé vontam, mely eljárás által a horog alatt- és mögötti tér nevezetesen megnagyobbult. E garat-horog alkalmazása által a beteg semmi legkisebb kellemetlenséget sem érzett, s ennél fogva a garatürbe jobb kézzel bevitt tükör segélyével — annak helyzetét súlyosztásban és irányában változtatván — képes voltam az illető részek tökéletes és pontos átnézetét megnyerhetni, mint ez a mellékelt fametszvényből látható.

A jobb oldal (J) — a tükörben természetesen a bal — tökéletesen rendes, és a hortyokon (choanae) át a föl-ső kagylók (conchae) egy része, valamint a jobb orrjáratok szinte láthatók, míg az alsó tájak a függő szájpad hátsó lapja által eltakartatnak.

Bal oldalon (B) ellenben: a garat-szájpad ívtől mell- és fölfelé két kóros takhártya duzzanat látszik, mely egész a kürt környezetéig terjedvén, ennek nyílását a bevezetett kutaszszal együtt eltakarja, s a hortyokat esupán egy kis hasadékra szorítja.

Ezen részben kakastarj-alakú duzzanatok, melyek alapját a garat oldalfala képezi, a függő szájpad és a torok hátsó fala közé íkelvék, melyek kissé jobbfelé tolatnak, s mely miatt a nyelcsap nem áll a középvonalban. A belső nagyobb duzzanat megvastagodott végével, a kürt garat nyiladéka hátsó ajkának felel meg; az alsó kisebb, e nyílás mell- és alsó határával függ össze. Mindkét duzzanat a többi takhártyánál kissé élénkobb színezetű, és a tükör alkalmazása alatt történt kutaszszali vizsgálatnál meglehetősen kemény tapintatúnak találtatott.

A leirt kórlelet ugyan semmi oly új és fontos támpontot nem nyújt, a véghezvitt közönséges otiatikus



vizsgálat útján megállapított kórismére nézve betegünk állapotát illetőleg; mindazáltal a kórképet mégis elegendőképp kiegészíti, és a rhinoskopikus vizsgálatmód használhatóságát és kivihetőségét igazolja, mely nélkül a kóralak illő kiegészítése semmi szín alatt sem érthetnék el.

Az előadottakból látható, hogy a rhinoskopikus vizsgálat mi könnyen megtehető, teljesen sértetlen nyelcsapnál is, és hogy minő jutalmat ígér ezen módszer további kiművelése. Szabadjon ez úttal ismételve — fedett és tükörrel ellátott félesőveim alapját képző eszmémre hívni föl a figyelmet, miután előlegesen hasonló szerkezet mellett készitendő (mozgékony vagy kettős tükörrel ellátandó) eszközeim még akkor is könnyítik az illető ürbe betekintést, ha azok kiméletlen bánásmód melletti kisebb-nagyobb mértékben többnyire kellemetlenséggel járó alkalmazása, tetemes visszahajlási tüneteket (Reflexerscheinungen) idézne elő.

Hogy az illető részek helybeli érzéketlenítése — hideg víz, tompító- és bódítószerek vagy megszokás által — valamint az orvosnak a rhinoskopikus vizsgálatok sikeres alkalmazása következtében naponta növekedő ügyessége, mennyire könnyítendi e módszert, azt a jövő mutatandja meg, ha az adott lendület magára hagyatni nem fog.

Azoknak, kik e tárggyal komolyabban szándékoznak foglalkozni, legelőbb hullákoni előkészületek ajánlhatók, hogy magokat a már általában sem, a visszatükrözött képben pedig épen nem ismert tájakra nézve tájékozassák. Ekkor aztán a vizsgálat, mint ezt tapasztalásból tudom, hasadt, hiányzó vagy kevésbé érzékeny szájpadalattal bíró egyéneknél sem fog semmi nehézséggel járn.

Orr-garatbeli pöfetegek kiirtása előtt és után a rhinoskopikus vizsgálat különösen ajánlatosnak látszik, főképp az utóbbi körülmények közt többnyire könnyen alkalmazható is.

Végül megemlítendő még: mikép a tükör használata következtében; a szem a műtő-kéz vezérévé válik.

Az orrüregnek a külső nyílásokon át intézett vizsgálatát illetőleg, mely a rhinoskopiának egy újabb tért nyit — szükség itt még egy eszközzel említést tennem, melyet dr. Markuszovszky úr Pesten, néhány év előtt saját terve szerint készítettett, és mely annál is inkább megérdemli, hogy szélesebb körben alkalmaztassék, miután tudtomra semmi ahhoz hasonló még eddig általános használatra nem szolgál.

Ez eszköznek czélja: az orrlikat kitágítani és egyenes irányúvá feszíteni; szerkezete hasonló a kétlapú fültüköréhez, csak hogy általán véve nagyobb s egyúttal szélesebb és laposabb lemezekkel bír, mint amaz.

Én ezen rendkívüli könnyűséggel kezelhető tágitót (dilator) ismételve alkalmaztam, és azon át — ismert módon — átlikasztott homorú tükör segélyével, nap- vagy lámpavilágot vezetvén be, kényelmesen a legszebb áttekintést nyertem az orrüregbe.

Egy esetben — igen tág orrüregnél — egész az orrgaratür hátsó faláig beláthattam.

Megemlítem még: mikép egy hullán kitágított orrnyilásnál sikerült egy kis tükröt, fényes felületével

fel- és mellfele fordítva egész az alsó kagyló alá annyira előre tolnom, hogy a könyecsatornának — serte által megjelölt — orrbeli nyílását is megláthatám.

L A P S Z E M L E.

(M) Az ivar és húgszervek bántalmái angol irók szerint.

A húghólyagnyak billentyűiről vagy korlátairól. (Blasenhalsklappen oder Barriären).

Ezen kórnál a hólyagnyak hátsó széle haránt redő alakban a húgycsőbe emelkedik s mintegy gátot képez, mely ha annyira nőtt, hogy a mellső szélét állandóan elérje, a húgycsőt billentyű gyanánt elzárja, s a vizelet menetét többé-kevésbé tökéletesen elrekeszti.

Thompson szerint ez organikus billentyű és nyeregforma korlátok (miket Guthrie első düllmirigy és nem düllmirigy korlátokra osztott föl) támadnak a legtöbb esetben a düllmirigy középső- hátsó részének túltengése s kidudorodása által; de előjönnek annak daganata nélkül is. Ilyenkor közönségesen a hólyagcsap (uvula) túlságos emelkedése s kivált a hólyag azon izomrostjainak túltengése által tétéleztetnek föl, melyek a húgyvezédektől (urether) a húgycsőhöz futnak le; e túltengés pedig következménye a szerv hosszabb ideig tartott izgatottságának, például húgycsőszor vagy hólyagkő által. Sokkal ritkábban áll ezen korlát csupán a takhártya s az alatta fekvő szövetből, mik a düllmirigy oldalkarélyainak daganata által haránt redőképen fölfelé húzatvák; a középső karély vagy csak kevésbé vagy épen nem túltengett. Végre a legritkább esetekben ilyen korlát minden kipuhatható ok s a düllmirigy látszólag rendes nagysága mellett is jön elő.

Mercier véleménye szerint e torlaszok mindenkor vagy a düllmirigy középső hátsó részének haránt-iránybani növekedéséből erednek, a nélkül hogy a hólyagnyak részéről világos dag volna látható; vagy a hólyagnyak környező túltengett izomrostokból állanak. Az utóbbiakat M. sokkal gyakoribbaknak találja mint Thompson, s támadásukat következőképen fejtegeti.

Azon izomrostok, melyeknek közepe a hólyagnyak hátsó szélét övedzi s vége a mellső falon terül el, zárják el rendes állapotban a húgycső nyílását, előre húzván a hátsó szélét, s mintegy billentyűt vagy szelepet (venti) képezvén belőle. Midőn vizeleni akarunk, a billentyű lesüllyed, egyrészt ezen izomrostok megernyesztése, másrészt az ellentétes hosszrostok összehúzódása által, melyek a *veru montanum* fölött és annak oldalain erednek, s a hólyag belső, kivált pedig hátsó falához futnak, elcsúszván a takhártya és zártrostok között, melyekkel egyenes szöglet által keresztöznek.

Rendes állapotban e két izomréteg fölváltva megernyed és összehúzódik. De ha szomszédságában — a düllmirigy táján, vagy a hólyag fenekén — izgatottság vagy lob áll elő, górcs (spasmus) támadhat, mely a vizelet menetét megakasztja, miután a hólyagnyakat elzáró réteg erősebb annál, mely megnyittatására szolgál. A mint a görcs enged, a vizelet árja is megindul. De ha az ok megmarad, a görcs tartóssá válik s valóságos zsugorrá (contractur) fejlődik ki, ezen izomrostok megernyesztési képességeket elvesztik, visszahúzódnak, s a billentyű és a vizeletrekedés állandókká válnak. Ez kivált izgékony, ideges egyéneknél, hólyagkő, szorok és lobok következtében tapasztalható.

A korlát anatomicus minősége meghatározását illetőleg, kórismei tekintetben Guthrie és Thompson nem igen sokat hoznak föl, s azt a gyógybántásra nézve nem is tartják okvetlenül szükségesnek, annál inkább, mivel, mint mondtuk, Th. a prostata daganatát tartja a legtöbb esetben a vizeletrekedés okának, s mivel ezen szinte mindenkor a dag kutaszszali lenyomása által helybelileg segitenie sikerült.

Mercier, ki úgy az izom-, mint a prostatikus-billentyűk átmetszését (incision) ajánlja és jó sikerrel gyakorolja, sőt az utóbbiak kimetszését (excision) is néha szükségesnek

tartja, — határozottabb kórismét követel, s ahhoz leginkább könyökös (coudée) kutasza segélyével jut. Midőn a kutasz a hólyagnyakig ért, könyöke a düllmirigy daganatán, úgy mint a billentyűn, megakad ugyan, de miután azt a hólyagba vittük, s hegyét a hólyagnyakfelé visszahúzzuk, utóbbi esetben tökéletes körforgást (mouvement de rotation) tehetünk vele a nélkül, hogy jelentékeny emelkedést észrevehetnénk, mi akkor midőn dag van jelen, lehetetlen. Sőt düllmirigy- és izombillentyűt is lehet ez úton néha megkülönböztetni, mihez azonban már nagy és ritkán megszerezhető gyakorlat kívántatik, s a minek meghatározására a beteg kora a baj kezdetén, az előremert vagy a bajt kísérő tünetények, a prostata végbelen általi vizsgálata sat. szolgáltathatnak jó támpontokat.

A műszerek, miket Mercier a hólyagnyak billentyűi átmetszésére s általában gyógyeljárására használt az Argenteuil-féle díjjal jutalmaztatottak. A műtét kellemetlenségeihez tartoznak az erős elsőd és másod vérzések, miknek M. újabban egyrészt zúzás (ecrasement), másrészt lassu kimetszés és mortificatio által iparkodik elejét venni.

(P) A sárgaság (ikterus) okai.

Frerichs berlini tanár szerint habár nem is valamenynyi, de mégis a legtöbb sárgaság-eset, a már képzett epének fölszivatasából származik (ikterus ex resorbitione bilis). Valjon létezik-e olyan sárgaság, mely a májnak hiányos elválasztás képességéből ered, mely e szerint föltételezi az epének vérbeni előbb-létét, — vagy létezik-e olyan sárgaság, mely bomlasztó betegségek következtében a vértekecsék föstényének önkénti epeföstényé-változásából támadna, ezen gyanítványok máig sincsenek bebizonyítva.

Az epének összehalmozódása a vérben okoztathatik I. az által, ha rendesen több epe vétetik föl a májból a vérbe; II. az által, ha a vérbe fölvett epéből rendesen kevesebb használtatik föl táplálási czélokra.

I. Nagyobb-mennyiségű epe vétetik föl a vérbe mindannyiszor, a hányoszor a májsejtek és véredények bennéke (epe és vér) között a fesz-erő (Spannungskraft) viszonyai aránytalanul megváltoznak. Az epe- és vérnek májban fesz-ereje aránytalanul változik meg vagy az által, hogy az epevezetések át az epének kiürítése gátolva van, mikor aztán az epének a májsejtekbeni nyomása, feszítő sűrűsége nagyobbodik, — vagy az által, hogy a májba szánt vérnek odafolyása van akadályozva, mikor meg a vérnek oldalnyomása kisebbedik meg. Az epének az epeutakoni odább szállítását eszközi a) a hátulról folyton előre toluló újabb és újabb váladéknak nyomó ereje (vis a tergo urgens); b) az epehólyagban, hólyagvezeték- és májvezetékben (ductus cysticus et hepaticus) az izom tevékenysége, minthogy ezek izomrostokkal bírnak; c) azon változó nyomás, mely be- és kilégzés közben a hasüri zsigereket ére. Bármelyike az epe tovább szállítási tényezőinek főnakad kiszabott működésében: epepangás s az epeedények túlfeszültsége áll be. Az epének akadályozott lefolyása leggyakoribb és legismertebb oka a sárgaságnak, holott a bonczkés vajmi gyéren bírja az epe-folyás közvetlen akadályát kimutatni.

Ha a májba szánt vér útjában akadályra talál, a petyhedt véredények oldalnyomása aránylag csekélyebb leend, mint az epedus epeedényeké: az epe ismét a vérbe szivárog át, és sárgaság támad. Ezen okból támad sárgaság akkor, mikor a verőczer dereka vagy egyik nagyobb ága tömül be, (például verőczerlob — pylephlebitis — következtében); ezen okból támad sárgaság, ha a máj nagy részének karélyesa közötti (interlobularis) visszerei makacs váltólázak következtében fösténygörmöngyökkel dugulnak be. A máj visszereinek fesz-fogyta okozza az újszülöttek sárgaságát, mikor t. i. születés után a verőczer nem kap többé vért a köldökviszéréből, sárgaság támad gyakran a koraszülötteknél, kinknél a magzati edények lassu záródása miatt hiányos a légzés. A máj vereinek esőkkent feszültsége hoz létre sárgaságot gyomor — lép — és bélvérzéseknél (p. sárga láz) stb.

(Folyt. köv.)

(P) Bujasenyvi taplószerű husulék (sarkokele).

Bujasenyvben a taplószerű husulék (sarkokele fungosa) a herékben és pedig akkor támad, ha evedés vagy genyedés közben a here fehérhártyája szétmállik, elpusztul, mire a hereállomány kidudorodik. Észert a bujasenyvi taplószerű husulék egyik kimenete az egyszerű (önszervi) husulék. Következő jelek által lehet a bujasenyvi husulékot a velős-ráktól megkülönböztetni: a bujasenyvnek egyébűtt is nyilatkozó tünetei, az ondózsínórnak és mellékherének változás-csekélysege, a lágyékmirigyek benemszűrődöttsége; a here-ráknál a lágyékmirigyek mindig meg vannak támadva. Bujasenyvi husulékban a hamiblag (kali-jod) használ legtöb- bet. Rollet Párisban három, bujasenyvi husulékban szen- vedőnek kóresetét közli. Lássuk az egyiket röviden: Huszon- hét éves parasztnak 4 év előtt bujasenyves toroklobja, haj- hullása, és segg-fekélyei voltak; 3 év előtt pedig éji fájdal- mak közben csontdagok támadtak a sipesontokon, monyan és hereborékján fekélyek ütöttek ki, melyek behegedtek ugyan, de heréi fájdalmasak lettek s megnagyobbodtak. Mikor a be- teg kórházba jött, jobbik heréje ökölnagyságu, petealaku, kemény, fájdalmas volt, de se hoporjás (höckerig), se áttünő, se hullámzó nem volt; a bőr a herén s az ondózsínór szabad, a mellékhere egygyé olvad a daggal. A bal here (melyben a beteg előbb érezte kezdődni a bántalmat mint a jobbikban) szintén ökölnyi, mellő felszínén fölpuhult és meggenyedet- t s a tályog fölnyitás után kifejtett a taplószerű husulék, mely féltéke-alaku, őszibarack-nagyságu, és kemény volt, keveset vérzett és genyedet, mint ezt az izom buja sarjad- zásánál látni szoktuk; az ondózsínór rendes; góresó alatt a dag szövetségben hajszáledényeket, kötszövet-rostokat, orsó- alaku sejteket, sejtmagvakat, vértökecsket, és ondócsator- nácskákat lehetett látni. April 7-től kezdve Rollet higibla- csot (protojodur. hydrarg.) és sassaparillafőzetet adott a be- tegnek; april 21. sassaparillagyökér-főzetben egy gramm ham- iblagot vétetett be naponkint vele (valószínűleg azért tette félre R. 14 nap mulva a higanyt mert a husulék rozszabbulni kezdett), másodnaponkint öregbítette a hamiblag-adagot egy grammnyival négy grammig, s a husulékot szintén hamiblag- oldattal és iblany-léoldattal köttette be. Május 8. a hamiblagon kívül 2 kanálnyi halmáj-olajat adott be a betegnek. Máj. 26-án eloszlott a taplószerű husulék, helyét sima seb foglalta el; július 9-ikén a borékseb is behegedt, a jobb here kisebb lett. Mindennap ezentul hat gramm hamiblagot és 4 kanál halmáj- olajat kapott a beteg; jul. 16. a bal here is kisebb lett, de petyhedt, s a borékkal rostos zsineg által maradt összekötve. (Annuaire de la Syphilis Paris 1859. és Prager Viertelj. 1860. I. 34.)

(M) Ondófolatok (Samenflecken) visszahatása, összehasonlítva fe- hérnyeféle és más hasonló foltokhoz. J. L. Lassaigne-től.

Azon hasonlatosság, melylyel a szövetekre száradt fehé- rnyeféle (albuminós) foltok a megszáradt ondófolatokkal külsőleg bírnak, lehetővé teszi azoknak egymással föleserélését. Sőt tészta, csiriz, enyv, mézga (gummi) és dextrin-foltok is szol- gáltathatnak alkalmat illetően föleserélésre. A tévedés elke- rülése végett ily eseteknél s illetőleg annak meghatározására, valjon ondó-folttal van-e dolgunk vagy sem, L. több rendbeli kísérletet tett.

Ha fehérnyeféle foltra óloméleg hamagbani oldatának (Lösung von Bleioxyd in Kali) egy-két cseppjét esőppentjük, +20° C. 8—10 percz múlva fakósárgás színt veszünk észre, mely a tejeskávé barnás színe felé hajlik. Ezen tünetemény nem áll elő sem ondó, sem másnemű foltoknál, melyek fehérnyét nem tartalmaznak, például enyvnél, csiriznél sat. A színezet ólomkéneg (Schwefelblei) képződésen alapul, mely a fehérnyé- ben tartalmazott kén rovására történik. Ha fehér gyapjun le- vő ondó s más hasonló foltok színesekké válnak, úgy ezt L. a gyapju kéntartalmának tulajdonítja. (De az ondóban is fedeztetett föl kén).

L. többi kísérletei eredményének csak alárendelt jelentő- séget tulajdonít a foltok megkülönböztetésére nézve, de se- gédesszökök gyanánt mindamellet használhatók.

Az aljas borsavas rézéleg-hamag az ondófol- tokat szürkéskékre, a fehérnyeféléket halvány ibolyaszínű- re festi.

A kénsavas vaséleg ondófoltoknál rozsdasárga, fehérnyefoltoknál vörössárga színt hoz elő.

Az aranyhalvag (Goldchlorid) ondónál ockersárga, fehérnyénél sokkal sötétebb színt hoz létre.

A légsavas ezüstéleg (nitr. arg.) az ondófolto- kat néhány percz alatt halványszürkév, a fehérnyefoltokat ugyanily idő alatt feketére festi.

A légsavas higéleg (nitr. hydr.) szintén úgy hat, csak hogy gyöngébben.

A kénsavas rézéleg nem változtatja meg az on- dófoltokat, de a fehérnye halvány citromszínt ölt.

A légsav — 40° Beumé — az ondófoltokat szalma- sárgára, a fehérnyeféléket narancssárgára festi.

Ha darab fehér vásznat, melyen ondó és fehérnye folt van, az izzó szén sugárzó hevének kiteszünk, a fehérnyefolt már sötét nanking-sárga színűvé vált, midőn az ondófoltt még fehér maradt. (Annales. d' Hygiène publ.)

(Y) Bor-, citrom- és eczetsav gyártása.

Kulmann a természetes szénsavas súlyant (carb. barytae) nemcsak különféle baryta sók olcsó és egyszerű előállítására, hanem többféle sav készítésére is használja.

A borsav (ac. tartaricum), mint tudva van, eddig úgy készült, hogy borkó (cremor tart.) szénsavas mézszel telítet- tet, az ekként támadt alborsavas haméleg (kali tart. neutr.) mézshalvaggal (chlorcalcium) lecsapatott, s az összes borsav- vas méz kénsav segítségével fölbontatott. — K. a szénsavas méz helyett a szénsavas barytot használja, s a borsavas baryt későbbi fölbontásánál kénsavval — kénsavas barytot nyer (Permanentweiss), mely könnyen leülepszik, s melynek old- hatlanságának köszönhető, hogy a borsavat tisztábban és ke- vesebb veszteséggel nyerhetjük, mint mézszók alkalmazásánál.

Czitromsav készítésénél K. hasonló előnnyel hasz- nálja a szénsavas súlyant, szénsavas méz helyett.

Az eczetsav gyártásánál K. szénsavas baryttal te- líti a nyers fasavat (Holzsäure), beszárítja, pörköli és újlag vízben oldja föl az eczetsavas súlyant, az átszűrt olvadékat egy hason vegymenny. (Aequival.) kénsav által fölbontja, s ekké- pen egyrészt kénsavas súlyant, másrészt gyöngé eczetsavat nyer, melynek sűrűsége azonban elég nagy, hogy különféle készítményekre, u. m. ólomcukor, ólomfehér és más eczetsav- vas sók gyártására fordíttassék. (Wittstein Viertelj. I. 1860.)

(M) A golyva (struma) gyógyszereléséhez.

Mouat orvos szerint Cutenigham kapitány a Himalaya tövében elterülő mocsáros vidékeken otthonos goly- vát higiblag (deutojodoretum hydr.) kenőccsel igen sikere- sen gyógyította. Állítólag 20,000-re (!) menő betegen tette kísérleteit. 1 font zsírba 3 nehezéknyi (dr.) higiblagot vett. A golyva egy órával napkelte után elefántesont lapocczal kene- tik be valami 10 perczig, mire a beteg golyváját a napnak te- szki ki, míg csak türetheti. Nehány óra múlva nagy fájdalom áll be, de se lob, se genytüszök nem támadnak. Délután a beke- nés ismételtetik, s a beteg haza bocsáttatik azon utasítással, hogy nyakát ne érintse, míg a kenőcs föl nem szivatik. Nagy golyvánál a bekenést egy év múlva ismételni kell. (Dublin Quart. Jour. nov. 1857.)

(M.) Jodfestvény külső visszérlobnál.

Az angol orvosok kelevények (furunculus) elnyomása, érlelése, korlátolása, átalán gyógykezelésére az iblanyfest- vényt használják, s azzal egyszer kétszer napjában a kele- vény környékét bekenik. (Mi is több ízben jó hasznát vettük). Spörer tudor ugyanezt felületesen lefutó visszerek lobjánál (phlebitis) jó sikerrel használja; a bekenést az ér egész hosz- szában minden 4-ik órában ismétli. (Ugyanott.)

T Á R C Z A

A syphilis és történetéről.

Közi **Patrubány Antal** orv. tr.

Alig negyedfél százada, hogy a világrémitő syphilis ismedús vasmezű Európánk türelmes ege alá rontott, e cosa maravigliosa! jóllehet zsenge eredetében 1493 óta e vész-angyal nemcsak gyilka bökése, de csupa lehelete által is légi czimborája közvetítő segélyével iszonyú öldöklést hajta végre, s jóllehet dicső Guttenbergünk keble nemes sugallata létesítése által már 1440-ben újat módot nyújtott ama lándzsatoró seculum gyógyászainak észlelteiket néhány tollvonással örökíteni: mégis hallatlan! sem időbeli indpontját, sem tűzhe-lyét, sem földjét, sem hazáját ez átkos jöttmentnek nem constatirozhatjuk, s minden mit bizton tudunk az, hogy miként jelen beszédes századunkban, úgy hajdan is a sok vélemény-adás-vevés s polemia heve, de mindenek felett tekintélyi hodolat, pártoskodás s az előítélet szörnyei az egész dolgot úgy halomra hányták, észt és nyelvet akkép babelizáltak, hogy ne maradna senki már ki a jelszót a „quid est dictumot“ tudhatná. „Multitudo imperatorum Caryam perdidit“ sok baba között elveszett a gyermek. — Vagy talán a 16. század szer-vedélyes harezáiban orvos collégáink fegyvert hordottak? — Fi donc! tant d' insatiabilité! Avagy kézírataik és traditioik dans la méleé nyom és emlék nélkül veszték el? vagy pedig végre talán minden okmozzanat helyett a dicső Horác versét kell kissé módosítanunk?: „Prudens (futuri) praeteriti tempo-ris exitum caliginosa nocte (premit) pressit Deus.“

Ily mostoha előzmények s baljóslatú haruspiciumok közt, meglevén egyszersmind győződve az adandó rajz fejben járó hiányáról; ha mégis a bujakór úgy nevezett és történetét külföldi források után magyarázni sietek, az azért történik, mert éltünk mese kedvelő éveitől fogva egész halhatatlan enyészetiünkig, a borzasztó genre-félék hallására ritka kész-séggel, úgy szólva korlátlan odaadással birunk, nem mindig mentten némi halk örömtől, mely onnan látszik eredni, hogy a mesében vagy történetrajzban forgottak viszontagságait hallhathatjuk a nélkül, hogy csak hajszalunk is megsérülne, hallgatjuk a duló viharok s téli fagyaló elemektől távol, me-leg szobánk kerevetén kényelmes attitűddel oda heverve.

Tehát, mint mondtuk, korát és eredetét a bujakórnak csaknem homály fedi, s így mi volt természetesb, mint hogy az a legeltérőbb véleményekre is kész alkalmat nyujtott. Ugyanis mi tanúsíthatja jobban a köz embarras-t már bölse-sje körül e pathologicus szörnyek, mint az, hogy magok a költők látván az általános zavart és gyámoltalanságot ez orvosi sujet-t mint földolgozható képzet-eszményt előránták, és ábrándos ötletük önkényű köntösébe burkolták. Így Fra-castori olasz költő a bujasenyv görög nevét egy Syphi-lus nevű bojtártól származtatá, ki a napot, nyájának nagy része ennek tikkasztó hevétől elhalván, káromolta és a fölzű-gott szitkokra nyomban pusztító fekélyekkel árasztatott el. Később e szó a szigorú grammatikusok birói asztalára fektettetett, nyelvbuvári szikékkal szilaj attaque-ba vétetett, és perzekutori rugaskodással mindaddig üldöztetett, mig az óhajtott butin a betű tömegből e két szó: „ovv qileia, azaz szerelemmel“ értékeben arretáltatott. Mások ellenben megfon-tolván a dolgot komolyan, jól és körülményesen, azt a poste-riori e két szóból „ovv és disznó és qileia szeretet teszik össze. A mi magyar nevét illeti az buja s e nyv nek vagy kórnak neveztetett el, és pedig azért, mert jóllehet másképp is, de főleg mégis elhálás útján ragályoz; hívatott még a bujasenyv Szent Rochus kórának is azon különös túlbuzgó nézet-ből, mintha a szent nevét híván segélyül a ragályozott meg-gyógyulna.

Sokkal lényegesebb lenne annak földterületi elnevezése, mert ez némileg képes volna e kór eredete felett borongó ho-mályt szétozlatni. Azonban ezen irányban a czivakodó zavar

már egészen kábitóvá lesz, mert melyik tájon nyugodjunk meg syphilidographicus pályánkon, ha a bujasenyvet a fran-kok mal de Naples-nak, az olaszok francia kórnak, a len-gyelek német, a hollandok spanyol, a németek francia, az angolok spanyol kórnak, névszerint spanyol himlőnek, a por-tugallok castiliainak, a perzsák török, a chinaiak végre canto-ni kórnak hívják; maradásunk bizton egyik földön sem lehet, s ép azért e sok antagonisticus elnevezés a dolgot — erdőszi nyelven szólva — tisztásra nem hozván, s az orvosoktól mellöz-tetvén, ezt egy általánosan fölkarolt „Syphilis“ név feledé-kenységbe hozta.

Lássuk most az e ragályos senyv kora s eredete felett gyártott véleményeket egyenkint:

Az 1-ső nézet azt állitá, hogy a bujasenyv az emberi nem eredetével egykorú, s állitását ez okmozzanattal támo-gatá: az emberi nem őskorában fajtalan kéjre csapongott szét, s e miatt vétkezett, s a vétek miatt a bujasenyv által bünhö-dött. Ilyenszerű véleményben osztozkodtak Fabius, Weid-mann, Stephan s több mások. Azonban ez állitást meg-czáfolja a többek között az, mikép a bujakór első föllépti ta-laja nem a nemi részek, hanem a kül bőr volt.

A 2-ik nézet történetani, mely szerint Avignoni Jo-hanna királynő bordélyházak ellen kiadott törvényei ezen bu-jakórra vonatkoztak volna; továbbá Dávid király éjjeli fájdal-mai bujasenyves bélyegük voltak légyen; végre Hiob beteg-sége sem volt egyéb, állitják, mint bujakór sat.

A 3-ik nézet, s egyszersmind a legtöbbektől felkarolt, a bujakórt amerikai eredetűnek hiszi, ilyenek: John, Cra-to, Fernelius, Heister, Robertson, van Swie-ten, s több mások. Ezek közül Heister a bujakórról egy ér-tekezést írt, melyben azt nyugot-ind eredetűnek állitja, s a napot, melyen Columbus Europa partjaira szállt t. 1493. martius 4. gyászos napnak „dies fatalis“ mondja. Azonban, miután ezen világ fölfedezővel egy idejű írók, arról, hogy Columbus népe közt bujakór dühöngött volna épen nem emlékeznek, sem arról, hogy Barcellonában, hol Columbus sokáig időzött, e betegség kitört volna említést nem tesznek, innen fenneb-bi állitás nem valószínű; sőt, minthogy Columbus előtt már a Nápolyban táborozott francia seregben az észrevétetett, fen érintett nézet igen csekély hihetőségű.

Astruc azt déli Amerikából a nőnem hőség-csipős-ségétől állitja eredetűnek.

Girtaner Astruc véleményét megczáfolja, valószínű-nek állitja, mikép a bujasenyvi ragály azon mérges fekélyben képlődik, melyet egy déli Amerikában honos s „Csike“ nevű rovar fulánk szúrása okozott. Ugyanis az amerikai nők állitó-lag közönyös férjeik szunyadozó szerelmét felköltendők, al-tukban említett rovar nemző életműveikre helyezék, ezen szu-rás következtében a tag kifekélyesedett, s elhálás által a ragály a méhhüvelyre ragadván, e természetes úton szerze terjedt.

Oviedo nézete szerint a bujasenyv kezdetét 1496-ban veszi, azon időtől t. i. melyben Columbus második útjából ha-za tért.

Azonban mindezen állitásoknál hihetőbb, úgy vélik so-kan, hogy a bujasenyv első kitörése 1494. év végén a Nápoly mellett táborozó francia seregben történt. VIII. Károly fran-czia király t. i. a nápolyi királysághoz igényt tartván, seregé-vel Nápolyig nyomult, melyet is 12. febr. 1495-ben bevett. Ugyanez időben az ostrom felmentésére spanyol csapatok kül-dettek, s ezen eseményt felhasználva azt álliták más szerzők, hogy ezen csapatok közt több Amerikából visszatért buja-senyves harcos találtatott. Azonban a spanyol csapatok, kik Gonzales de Cordova vezérlete alatt Nápoly alá küldettek, s kikerül egyedül ragadt volna állitól a bujakór a francziákra, lehetetlen, hogy Amerikából megtért csatárokat vittek légyen magokkal, miután Gonzales de Cordova már 1495-ben elvi-torlázott, s azon év mart. 24-kén Messinában szárazra lépett,

Columbus pedig egy évvel később tért honába vissza. De efelett a bujakór már 1494-ben kitört, következésképen spanyolok által a francziák közé hozatni a bajnak lehetlen volt.

1496. évben Columbus második amerikai útjából érkezett honába s ez időben legtöbbszer szerint Spanyolhonban első nyomai mutatkoztak a bujakórnak, de ekkor már a nápolyi csapatok is honukban voltak. Végre Péter Pieter, Gáspár Torella s mások a bujakórnak amerikai eredetét kereken tagadják, erősítvén, mikép ezen ragály jóval előbb mutatkozott, hogyssem Columbus tengeri útját megkezdte volna.

A 4-dik nézet a bujasenyv eredetét a marranoktól hozá le. Marranoknak hívták ama szerencsétlen spanyol zsidók, kik számszerint mintegy 800,000-en az 1492. mart. 31-ki számúzetési parancs következtében ama sötét század geniusa szerint Spanyolhonból kiűzettek Gruner és Hensler állítási szerint, míg a legnagyobb inség és nyomornak kitétetettek Olasz, Angol és Némethon keblébe befogadá. De az így letelepedtek közt bujasenyves fekély egyáltalán nem merült föl, hogy küteges hagymáz köztük dühöngött nem tagadhatni, ez azonban nem bujakór. Ugy a sem valószínű, hogy az a keleti bélpoklosságból — lepra — fejlődött volna ki, mert ez utóbbi soha sem hatott az életművezettségbe oly pusztítólag be mint a bujasenyv, mégis különös tünemény vala az, hogy azon arányban, melyben a bujasenyv terjedt és pusztított, a bélpoklosság is azon arányban veszté erejét, úgy, hogy Frankonban 21,000 bélpoklos kórház a bujasenyv nem több mint 30 évi fenállása után végkép föloszlathata. Ezen észlelet jóllehet némi erővel bír, határozottan azonban nem dönt, mert mai nap is nem ritka eset, hol a poklosság és bujasenyv mint különböző kóralakok egymás mellett elszigetelve állnak.

Vannak ezenfölül más, részint alaptalan, részint nevetséges állítások. Így Sydenham azt hitte, hogy a bujasenyv afrikai eredetű, és a guinai néger rabszolgák által hozatott Európába. — A régi költők Venus és Mars bolygó csillagok különös helyzete és surlódásából teremtették ki; — ismét mások azt mesélik, hogy a spanyolok Somma vezuv-környéki városban a frankok által ostromoltatván, minden bort a bélpoklosok vérével fertőztetvén, a bujasenyvnek ez úton terjedését eszközék; mások szerint azon markotányosok által, kik a Nápoly városában ben talált hús étkeket a frankok táborába kihordták, lett terjedővé; ismét némelyek azt egy, a frank táborban jelen volt előkelő kéjhölgytől, majd egy lovagtól hitték eredve, ki Valenciában egy kéjhölgygyel élvén ebbe, s e nő által mindazon négyszáz ifjonczba, kik kéjrészesei voltak oltatott volna be; végre Linder azon képtelen állítása, mintha az ember és majom közti közösületből támadt volna sat.

Ha már tekintetbe vesszük azt, hogy a bujakór előbb nem ismertetvén csak Weidmann és Torella éltők korában merült fel legelőször; továbbá azt is kellő figyelemre méltatjuk, miszerint majd minden földterületi adatok déli Olaszországra, mint a ragály tüzhelyére vonatkoznak: úgy valószínűnek látszanék, mikép a bujasenyv már azelőtt létezett kóros elemekből szerkeződött kóralak volna, mely zsenjében egyes személyenkint (sporadice), később pedig járványosan (epidemic) lépett föl. — Okait főképp a különféle nemzetek összekegyedésében anyagi s erkölcsi tekintetben; — a dühösen vítt harcok színhelye gyakori változtatásának s az ugyanaz időben kitört küteges hagymáz lényegében fogjuk feltalálhatni; — továbbá a frankok széles kicsapongási; — a táp nagy szűke, a keleti epimirigy vészes ragálya mind oly események, melyek a betegség előmozdítását, mind oly eszközök, melyek annak szerkesztét és létrehozását képesíték, vagy legalább annak megfejtesére hozatnak föl.

A bujakór történeti rajzában, mi sínes oly érdekes és figyelemre méltó, mint e ragály alakváltoztatása. 1492-től — 1530-ig a bujakór bőrküteg képében jelentkezett, s különösen a ragály szállékony természetével bélyegzé magát. — Grunbeck, ki maga is benne sinlődött, saját életművezete kóros tüneményeit ekkép írja le: „Bádjadtság és a tagok feszülése után heves láz következett, erre genyes hólyagos kütegek merültek a bőr színére, melyek majd sárga majd vörös színűek voltak, néhány napra felrepedtek, fekélyekké képződtek,

és rágó jellemmel birtak.“ — Más betegeknel ezekhez még dagok is járultak, melyek meg nyilván, terjedelmes undok fekélyeket okoztak, — ehhez azután kinos éji csontfájdalmak, s ehhez ismét aszláz szegődött, mely kóros tényezők behatása, által, a betegek élete csakhamar kimerült; a bujakór ezen alakja fölötte ragályos indulatu volt, minden közvetlen érintkezés nélkül is. Hutten, ki ép ez utóbbi módon lett bujakórossá, ezt teljesen megerősíti.

Röviden tehát a Syphilis ezen időszaka következő adatok által bírálatos 1-ször: a ragály úgy tünt föl, mint heveny bőrküteg, és pedig előbb a fejen, aztán az arcon s főleg az állon. 2-or a ragályos senyv, a lég közvetítése által is fertőztetvén, szállékony jellegű volt; 3-or a betegség lefolyása igen heveny volt. Ezekből kitetszik, hogy a bujasenyvnek ez időszakban nagy hasonlósága volt a mi himlőnkkel, nagyobb sokkal mint a leprával, mit előbbeninek szállékony lényege bizonyít, és ez oly rakonzátlan volt, hogy minden óvszerek daczára a hatalmasak csarnokáig is útát tört magának; Torella Gáspár vaticani gyógyász tanúsítása szerint maga VI. Sándor pápa sem vala képes töle menekülni.

A második nagy időszak, melyben a bujakór átalakulása észleltetett, terjed 1540-től egész jelen századunkig, s különösen a bujasenyves takár fölléptével jellemződik. Fracastori költő s veronai gyógyász azt vette vala észre, mikép a takár befészkelése s megszilárdulása által, az azelőtt oly dühösen romboló bujasenyves kütegek szelidebb természetet öltöttek magukra; úgy azt is, hogy a bujakóros senyvrágály többé nem szállékony, hanem helyhez tapadt volt, így közvetlen érintkezés nélkül nem ragályzott, mint azelőtt; végre tapasztalta, mikép ezen átalakulási időszakban a kór lefolyása idültté változott, és inkább áttételekre hordott hajlamot. Ezen sajátságok szerint tehát a bujakór módosulása s illetőleg szelidülése következőkből áll: 1-ső a bujasenyves takár felléptéből; 2-or a senyvnek idült lefolyás fölvételéből; 3-or a senyv megkötődéséből 4-er a senyvnek takhártyákra, és csontokra áttételi nagy hajlamából, s végre 5-ör két önálló kóralak képződéséből u. m. bujasenyves fekély (ulcus syphiliticum) és bujasenyves takárból (gonorrhoea virulenta).

A ragály, mikép fennebb láttuk, ős időszakában szállékony természetű volt s a lég közvetítése által is terjedt. Ez volt oka miért e ragály a mult századokban oly pusztítólag dühöngött, úgy annak is hogy a kórmányok mindenfelől ennek megszüntésére erős szabályokhoz kénytettek nyulni. Így például Párisban kormány-rendelet következtében minden bujasenyvesnek a fővárost oda kelle hagyni, ki elleneszegült a parancsnak, az a Seine vizébe vettetett.

De nemcsak a lég, hanem a víz közvetítése által is szintúgy ragályzott e senyv. Azért is a mult századokban a közfürdők megszüntettek. — Végre 1550. év körül vétetett észre, mikép e ragály szállékony sajátságát elvesztvén, megkötődött akkép, hogy e jelen időben csak közvetlen érintés által közölheti tovább fertőztető jellemét.

Ezen kötött senyvrágály mai nap folyó államú, az úgynevezett takáros tak és bujafekélyes geny. — Berzelius nézete szerint e két senyv közt vegytanilag semmi, de hatásukra nézve igen nagy a különbség. — Autenrieth is így vélekedett. Párisi orvos Ricord kémleletei szerint e két közt oly nagy a különbség, mikép sem a takársenyv bujasenyvvé, sem a bujasenyv takárrá nem alakulhat át, mit Ricord következő kémmitéttel kétségen kívül helyezett. Egy gerelylyel ugyanis a czombon nyílást ejtvén, ebbe takáros takot oltott be, de ebből bujasenyves fekély nem fejlődött ki, a seb minden következés nélkül begyógyult; ellenben bujasenyves fekély tartalma beoltása által a bujakór mindig kifejlődött. A különbség e két kóralak közt még azáltal is kitünik, hogy elfojtott vagy elhanyagolt takár egészen más következtéseket von maga után, mint a bujakóros senyv; mert ha másodlagosan valóban oly kórképek merülnek föl takár után, melyek a bujakórnak utó-kóralakjai, úgy bizonynyal fölvehetjük, hogy a húgycsőben valódi bujasenyves fekély is volt jelen, mikép minden erre vonatkozó kételyt a nagyhírű Ricord kettős méhtükrével legalább a nőnemi bajoknál elosz-

latott; a férfinemnél természetesen a baj kezdetén egy ideig bizonytalanságban forgunk, sőt hogy a bujasenyves fekélyek a húgycsőben tetteleg jelen voltak-e, csak a másodlagos bujasenyvnek a köztakarókon kicsirázó kütegei által biztosítottunk.

Hogy tisztátalan elhálás után egyiknél bujakór, másiknál takár képződik, az ezen két kór azonossága mellett mit sem bizonyít, miután a nő igen könnyen mindkettőtől fertőzve lehet; vegyük hozzá azt, hogy a bujakór másod kórképei még mindig ragályzó sajátságokkal bírnak, holott az utótakár nem ragályoz, ámbar az első rendű takártak sokkal kitünőbb ragályzó tehetséggel bír, mint az első rendű bujakór. — Látjuk továbbá és tapasztaljuk, mikép a bujakóros geny gondos és tiszta mosakodás segítségével tökéletesen lemosható, míg a takártak annyira tapadó, hogy néha a legszorgalmas mosás sem ronsolja el, hanem bizonynyal minden körülmények közt kitörend; s ha végre megfontoljuk, miszerint e két bujakór neme egészen különmemű szerelést vesz igénybe, többé e két kór független, s egymástól idegen lényegéről nem kétkedhetünk.

A mi e kórnak általános fölvételi képességét illeti, bátran azt állítjuk, mikép arra csak az embernek van kórkészsége. — Tévedt állítás pedig az, hogy például a lónál bujakóros fekély észleltetett volna, miután az egyszerű felhámzásnál (excoriatio) nem lehet egyéb. Ugy az ebnél szinte nem bujatakáros folyás az, mit némelyek láttak és annak állítanak, hanem egyszerű takár, tiszta húgycső takhártyalob következtében. Végre a nyúlak állítólagos bujasenyves kütegei nem más, mint májlob emanációja rivókák képződésével; minden kémelek pedig, miknek ezéjlok vala e kórképeket állatoknál is acclimatizálni, általában meghiusultak; ellenben figyelemre méltó, mikép emberi kórragály anyaga állati életművözöttségre soha; az állatiak azonban könnyebben átültethetnek. Így a tehénhimlő az emberi testre átragad.

Hogy a ragály fölvételi képességét minden tekintetben mi eszkintheti, avagy élesztheti, az eléggé tudva még nincs; azonban úgy látszik, a fanosodás éveiben forgó egyének arra kitünő készséggel hírnak, s bizonyos az is, hogy lelki befolyások, minők főleg a képzéledés túlzottsági, e tehetséget felhangolják, úgy a szesz italok dús élvezete is. Nem kell pedig hinnünk, hogy egyszeri ragályozás által érkeink el-tompulván, a további fertőzés előtt az ajtót bezárnák, sőt inkább összes életművözöttségünk más heveny kütegekkel homlokegyenest a gyakori ragály behatása által annál érzékenyebb, annál kórkészebb leend. Egyébiránt nagy befolyást gyakorol ide a vér mérsékmeny különféle neme, éghajlat, életmód sat. Ezen most említett érzékeny fölvételi képesség az ismételt ragályozásoknál igazi válasz-jelleg gyanánt tekinthető a bujakór ragályos kütegei és az organismus más különmemű kütegei közt, mert míg az egyszeri himlőzés, kanyaró vagy vörheny átlábolása a kórkészséget csaknem örökre kitörli, a bujakór-nál az ismétlet a kórkészséget nevelni látszik.

Hátra van még néhány szót a bujakóros ragály óvszeréről (prophylactica), mint a rajzhoz tartozandó tárgyról ejteni; mert századok óta fáradozott abban a gyógyászat, mikép lehetne kitörését egy oly kórnak gátolni, mely az embert leggyönyörködtetőbb kéjelvezetei közepette megszállja. Tágas mező volt tagadhatlanul ez a kuruzsolás kifejlődésére is, s régen várt kereseti tér és eszköz a csalók kezében, kik a bujasenyv zsengejében, a nélkül, hogy a ragály lényegéről legparányibb ismével bírtak volna, mind azon ferdeségeket életbe léptették, melyekkel hajdan, úgy a legközelebbi epemirigyben szanaszét pusztítani nem iszonyodtak, s azokat óvszernek neveztek!

Ezen óvszerek kéfélek: olyanok, melyek tisztátalan elhálás után a ragály kifejlését elfojtják, és olyanok, melyek az embert elhálás előtt tisztátalan közösülés fertőzete ellen védelembe helyezik. Ezen utóbbiak közül azok, melyek a bujakór hajdanában ajánltattak nevelségesek, utálatosak, s minden emberi törvény és illem ellen lázongók voltak, meg sem említénék valóban, ha a kor haladásának kimutatása kötelességünk nem tenné. Im itt belőlük néhány. Mondruus Jeromos azt a javaslatot adá, hogy tisztátalan elhálás után egy élő ga-

lamb rögtön kettémetszessék és a nemző tag bele illesztessék; mások azt kiszívattyúztatni ajánlák; többen azt állíták, mikép hathatós óvszer nem volna, mint tisztátalan elhálás után egy bujasenyvből hevenyen felgyógyult nővel ismét elhálni, mások még kevesb lelkiismével az utó elhálást szüzzel javasolák, s ez utóbbi javaslat volt alapoka, hogy az afrikai népek elfajultabbjai szüz csikókkal sállás által remélték magokat a ragálytól letisztázni, mi azonban soha meg nem történt, sőt annál gyorsabban kifejlék a senyv. Hogy ezen kába, törvénytelen és undok javaslatok czéltévesztők és igen károsak voltak az életmű többi szervezetére is, minden gondolkozó, és a senyv lényege fölöl csak némileg fölvilágosodott egyén is átlátja.

A legrégebb gyógyász rendelkezési óvszerek közül a legalkalmazottabbak következők. Etmüller vevénye: Rp. Olei thereb. gtt. viginti; Vini albi unc. quatuor. A monyt elhálás előtt és után mosogatni. Spannenberg következő óvszerét jellesnek tartá: Rp. M. subl. corros. gr. duo. Solve in aqu. ros. unc. quatuor. Tinct. theb. drach. semis MDS. Mosó viz közösülés után. Hunteré; Rp. Hydr. m. corr. gr. duo Aq. dest. unc. quatuor MDS. Mosni elhálás után, elhálás előtt pedig olajjal bekenést ajánla. Az úgynevezett Poudre de Knox, mely az újabb időkben mint óvszer annyira elhiresedett ezen alkatresekből áll: Rp. Calc. oxym. dr. tres. Sodae muriat. unc. unam Mf. pulv. S. Egy evőkanálnyit ebből egy fél meszely vízbe kevervén a monyt azzal mosni elhálás után. Ezen por az előbbieket azon előnnyel is felülmulja, hogy portabilis lévén azonnal alkalmazható. Eichrodt és Fischer szerint különösen a mony mosogatására kitünő a halvansav olvadéka. Rp. Acid. oxym. drach. duas. Aqu. fontis unc. quatuor. DS. Mosó viz közösülés után. Ezen óvszer kétségkivül az előbbinél is nagyobb hasznú, miután a halvansav mikép más ragályokat, úgy a takártakot és bujasenyves genyt is elroncsolja; ha a ragály sav természetű, ezen sav által elrontatik, ha pedig égvény tulajdonságú, ezen sav által semlegítettik.

En, ki az 1851. évi Arad megyében szanaszét dühöngött bujasenyvet kincstári remunerálás mellett legrövidebb idő, mintegy hat hét alatt kiirtani szerencés valék, pulsantibus et petentibus következő vevényemmel állék szolgálatjukra. Rp. Sulf. zinci gr. quatuor; solve in Aq. ros. unc. tribus. Acet. lith. scrup. unum. MDS. Elhálás előtt és után mosó viz. Ezen szer a makkot összehúzza, s némileg fogékonyságát a kéj contactussának is tompítja, azonban főleg azért, hogy a makk szövete likacsait betömi, de egyszersmind erősíti is, elhálás után is mint óvszer kitünő roncsoló erővel bír.

A legjobb ragály elleni óvszer kétségkivül az volna, mely a monyt elhálás munkája alatt akkép szigetelné el, hogy az közvetlen érintésbe a női nemzőrés falazatával ne jönné. Már Fallopius ajánla tanítványinak elhálás előtt tagjaikat guajakfa-főzetbe áztatott gyöngé lenruha lebenynyel betekerni. Később Londonban egy Condom nevű a bárány vastag beléből alkalmas finom monyhüvelyt készített, mely ekkép a ragály behatását lehetetlenné tevé; a feltalálót általános megvetés érte, daczára radical óvszerének; s valóban, jóllehet ez óvszer minden többek közt leginkább véd a ragály ellen, mindazáltal a jó erkölcsiség tekintetéből kevésbbé ajánlható.

Ezen tárgy berekesztésénél siessünk még megemlíteni azon óvszereket is, melyek takár kezdeténél annak kitörése meggátlásául onnan a távoli múltból egész hozzánk ajánltattak. Miután első jelenségeit a takárnak, minők kellemes viszkető érzet a húgycsőben s annak künyülésénél, mely csak hamar kellemetlen átalakulással az egész monyra elterjed, a húgycsőbeni kóbor szúrások, a húgycső nyílásánál észrevehető nedvesülés, a makk dagadása, csekélyebb vagy nagyobb fokú lobja, miután ezen tünetényeket, mondom elfojtani lehetségesnek tarták; ez okból az összehúzó s edző gyógyszerek seregéből oly óvszereket iparkodtak kiszemelni, melyek a húgycsőtakhártya kórosan felmagasztalt életét lehangolni, avagy magát a ragályt elroncsolni képesek lennének.

Első volt Fordyce György, ki e czélból az edző hamagot (kali caust.) használta, s nem csekély sikert látott utána; ugyane szert Hunter, Welch és Waaren is ajánlák ily alakban: Rp. Lapid. caust. gr. quinque. Aqu. dest

simpl. unc. quinque. Muc. sem. cydon. unc. unam. MDS. Háromszor napjában főcskendeni a húgycsőbe. — Mayer mint kitűnő szert ajánlá a halványos szikeg olvadékát, így: Rp. Natr. oxym. drach semis; Aqu. dest. unc. sex; Muc. sem. cydon. unc. semis. MDS. Langyosan háromszor napjában befőcskendeni, és pedig legtanácsosabb gyanus elhálás után azonnal használni, s nem várni a kitörendő takár első prodromumait. Állítása szerint a nők is, kik közösülés után ezzel mosakodtak, mindig menttek maradtak a ragálytól. Ugyan ő egyszerűen bujasenyves fekély ellen is ezen szert ajánlá így: Rp. Natr. oxym. drach. duas. Aqu. dest. unc. decem. MDS. Mindjárt elhálás után a makkot, a makkoszorút s különösen a makktyú fékét, még másod s harmad nap után is a közösülésre szorgalmasan megmosni. En részemről ismervén bő szereléseim által a pokolkőnek minden csinyjét-binjét, jobbat ennél takár elvetelésnél nem ajánlhatok, ifju, aggódó kételyek s bánatok közt ex locis illis haza ballagó barátimnak, csak hogy óvatos és biztos orvosi kezekből és illő adagokban. Nem kell pedig legkevésbé is ennek használatánál, a mindig beálló csekély lobtól megijedni, mert az nem sokára megszokott szünni, hiszen különben is csupán ezen visszahatás által roncsolható el a takáros ragály. Használták ezt már régen Car m i c h a e l, B u r n e t és B e h r e n d, ez utóbbi kitűnő sikerrel ily adagban: Rp. Lapid. inf. gr. decem. Solv. in Aq. ros. unc. una. DS. Főcskendeni való. Ezen adag úgy tetszik kissé (?) nagy; azonban a pokolkő minőségétől függ annak kisebb vagy nagyobb adagbani használata; a szürke színűből, mint tisztább és erősebből kevesebb; a feketéből, mint gyögebből, mely jobbara rézecséssel szokott főzve lenni, több kellend. En hat szemert használtam egy obon lepárolt vízben a legkitűnőbb sikerrel. Egy patientem emlékszem az első fecskendő csusztatásra homerusi füttyet improvizált, füttyet túl a scala polaritásán, füttyet, melylyel alföld rengetegein a csikós értelmes paripáját szólítja, e fütty után bizony kétes barátságai mosolylyal felém vigyorgott s jobb lábának a physika szerint oly egyszerű vagy összetett vectis alakot adott, melynek bütyki gyakpontja olyan forma motust akart leírni, minő a mesében mondatik „calcibus repugnare voluit.“ — A roppant fájdalom 12—13 másod percz után megszűnővén, a vékony és kitűnő ragályzó tulajdonsággal bíró takárnedv, összesűrűdött, és az ismételt két közelebbi edzésre nyom nélkül elenyészvén, az egyén a takártól mentté lőn anélkül, hogy a néha mal à propos történendő elfolytásra beköszönteni szokott metastaticus (?) catastrophából csak legparányibb jelenség mutatkozott volna, csupán a reggeli vizeletnél a csipősebb húgy (urina sanguinis) miatt érzett ő még némi szuró fájdalmat a húgycső kiünyilása alatt az úgy nevezett osónakos árokban. — Másoknál nyakasabban fészkelte meg magát a ragályos tak, úgy hogy a fecskendezőt több napokig kelle alkalmazni. — Többek ez úgy nevezett syphilis ős történetéhez nem tartozván, e tárgyat berekesztjük.

Orvosi pályakérdéseink ügyében.

Pest, május 24-én. Az orvosi pályakérdések tárgyában Stokinger tanár úrtól köv. sorokat vettünk: „Pest, május 19-én 1860. Igen tisztelt szerkesztő úr! A talán kitűzendő orvostörténelmi pályakérdésnek megoldására magam is közreműkölni kívánván, Veszprémnek ritka és a magyar orvostanra nézve fontos munkájának „Biographia medicorum Hungariae et Transylvaniae“ egy teljes példányát rendelkezésére bocsátom, azon kéréssel, hogy azt a kitűzendő czélnak elérésére jelenleg belátása szerint felhasználván, utóbb a budapesti orvosegylet könyvtárába ajándokul letenni tetszenék. Stokinger egyet. tanár.“

A pályadíjak növeléséhez dr. Darányi Arad város orvosa öt aranyat küldött be, s jövőre is, ha szükséges, évenként annyit ígért; dr. Török János — Tornallya — és dr. Wilhelm — Pest — urak pedig két-két aranyat köteleztek. Valamint az adakozó ügyfél uraknak, úgy Stokinger tanár urnak is nagybecsű ajándékáért őszinte köszönetünket mondjuk.

Dr. Tóth nagybányai orvos hozzánk intézett levelében azon nézetét fejezi ki, hogy az „mi az orvosi tudomány nemzeti érdekből kifejléséhez hiányzik, alig rejlik a kellő munkaerő hiányában, hanem inkább a munka keletjének nehézségében.“ Indítványa ennél fogva oda járul: „fordítottassék a begyülemelő összeg, egészben vagy részletesen, egy vagy több a pesti orvosi egylet által erre felajánlott munkának kiadására, s pályadíjul illesse a szerzőt a mérsékelt áron eladandó munkának jövedelme. Ez úton a munka kiadása lehetővé, ára mérsékeltté, a mű megszerezhető lesz, nemzeti köztulajdonná válik, s a pályadíj is a belbecsrel arányban leend.“

A magyar tudományos irodalom ezen — habár nézetünk szerint csak ideiglenes — gyöngéjét s annak bénító hatását a nemzeti művelődés fölvirágzására, minden tudományos ember ismeri és érzi. Tisztelt ügyfelünk indítványa ennél fogva valóságban alapszik és valódi szükségén segíteni óhajt. Hasonló értelemben már többen nyilatkoztak előttünk. Mi azt hisszük, hogy a nehézségek és akadályok, miket jelenleg egyeseknek legyőzni vagy nehéz vagy lehetetlen, a két haza orvosi közönsége egyesült erejének könnyen fognak engedni. Tervünket s a módot, melylyel ezen üdvös czélt a legbiztosabban s a legkevesebb áldozattal elérhetőnek véljük, annak idején — mihelyt a szükséges előkészületek megtétettek — tiszt. ügyfeleinkkel közölni fogjuk.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban f. é. május 17-től május 23-ig ápolt betegekről.

		Felvéte.		Elbocs.		Mehalt		Visszamaradt								
		Beteg		Beteg		Beteg		Beteg		szülő nő	gyermek	elmakór.	Összeg			
		férf.	nő	férf.	nő	férf.	nő	férf.	nő							
Május	17-én.	16	10	26	7	4	11	—	1	1	259	245	—	—	15	519
	18-kén.	12	9	21	15	6	21	4	1	5	252	247	—	—	15	514
	19-kén.	10	7	17	12	6	18	1	2	3	249	246	—	—	15	510
	20-án.	7	7	14	12	4	17	1	1	2	243	248	1	2	15	509
	21-kén.	14	11	25	14	10	24	1	—	1	242	249	1	2	15	509
	22-én.	17	2	19	13	5	18	3	2	5	246	241	1	2	14	504
	23-kán.	9	7	16	5	7	12	2	3	5	248	238	1	2	15	504

E hét lefolyása alatt leginkább, csuzos, és takáros bajokkal volt dolgunk. — Létszámunk 504-re esett, mindazáltalja fiók-kórház további fennállása szükségeltetik, mert kórházunk régiebb részében elkerülhetlen javítások kezdettek meg, melyek miatt kórtermeink egy részét nélkülözniük kell mindaddig, míg ezen építkezési munkák be nem fejeztetnek.

Pályázatok.

Schuster-Bugát-féle segélydíj.

A budapesti orvosegylet, mint a Schuster és Bugát árvasegédalapítványok kezelője, e hó 5-én tartott gyűlésében elhatározá, miszerint a két alapítvány egyesítették és annak 100 austriai forintba menő kamatja, az alapítvány szabályai szigorú fentartása mellett, 6 egymásután következő évre egy arvának adassék ki.

A kívánt föltételek a következők:

1. Az árva magyarországi születésű legyen.
2. Magyarországból szolgált orvos, seborvos vagy gyógyszerész apától származzék.
3. Magyarul tökéletesen tudjon.
4. Erkölcsi és tanulási tekintetben egyaránt jeles legyen.
5. Tudományos pályán neveltessek.
6. Eletkorára 8—12 év közt legyen.
7. A tökéletes árva az apúl-árva elébe tétetik.
8. Vagyontalanságát oklevelekkel bizonyítsa.
9. A vallás-különbség tekintetbe nem vétetik.
10. A gyámolítás 6 egymás után következő évig tart.

Mindazon árva tehát, kik ezen segélyt elnyerni óhajtnak, ezenel felelősséget vállalnak, hogy a fentebbi pontoknak megfelelő és oklevelekkel ellátott folyamodványaikat f. év november havának utolsó napjaig az egyesület titkárához címzett levélben bérmentesen küldjék be. A megválasztott árva neve a hírlapok útján közlé fog tétetni és segély pénzét megválasztása napjától kezdve élvezendi.

Az orvosegylet megbízásából

Dr. Kovács Sebestény Endre egyleti titoknok. Kéretnek at, ez. szerkeztőségek, miszerint ezen jótékony czelu hirdetést hasábjaikba felvenni sziveskedjenek.

Kaposváron a megyei orvosi állomás 630 frt o. é. évi díjjal s a IX. napidíj. üresedésbe jött. A pályázat a cs. k. sopronyi helytartóság által hirdettetik; a pályázók kellően fölszerelt kérvényeket legfeljebb f. év július 1-ig a cs. kir. megyei hatóságnál Kaposváron nyújtsák be.